

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

THORA

-historien om en lærerinde

Ulla Ambrosius Madsen
Unge Pædagoger

Thora **- historien om en lærerinde**

Unge Pædagoger

Thora - historien om en lærerinde indgår i Unge Pædagogers serie som nr. B 54.
Redaktionel tilrettelæggelse: *John Cederstrøm og Pia Møller* i samarbejde med forfatteren.
Teknisk tilrettelæggelse: *Lejf Moos og Johnny Thomassen*.
© Unge Pædagoger og forfatteren.
København 1991.
Bogen er sat med 11 pkt. New Century Schoolbook og trykt hos Special-Trykkeriet Viborg a.s.
ISBN 87-87400-87-1
Første oplag er trykt i 800 eksemplarer.

Bogen er udgivet med støtte fra Novo Nordisk Fond.

Ring, skriv eller kig ind til: Unge Pædagoger,
Edv. Griegsgade 2, 2100 København Ø. Tlf. 31 291548
- onsdage mellem kl. 14 -16.
Der er kun nogen på kontoret om onsdagen, men den automatiske telefonsvarer modtager besked hver dag.

Ulla Ambrosius Madsen

Thora
- historien om
en lærerinde

Unge Pædagoger

Forord

Det er et privilegium at have en god historie at fortælle og at have mennesker omkring sig, som gider at lytte.

Og så privilegeret synes jeg egentlig, jeg er.

Da jeg for nogle år siden på cand.pæd.-studiet ville beskæftige mig med lærerindehistorie, kom jeg i forbindelse med Bodil og Helge Pedersen, Thora Pedersens nevø og niece, som stillede Thora Pedersens arkiv til rådighed. Uden dette kildemateriale, kunne denne bog ikke være blevet skrevet. Dertil kommer, at de mange samtaler vi i årenes løb har haft, har givet Thora liv. Den kvindehistorie, Thora er en del af, har således fået aktuel relevans.

Bodil og Helge har betydet meget for mig, og jeg er dem stor tak skyldig.

Bodil og Helge Pedersen har desuden støttet min og Unge Pædagogers ansøgning til Novo Nordisk Fond om produktionsstøtte til denne bogudgivelse.

Det er en historie for sig:

Da ligelønnen blev indført i 1919 samlede norske, svenske og danske lærerinder 10.000 kr sammen, som de forærede Thora som tak for hendes indsats i ligelønskampen. Thora lånte nogle år senere sine brødre, Harald Pedersen, som er Bodil Pedersens far, og Thorvald Pedersen af disse penge. De gik på det tidspunkt og puslede med et værksted på Frederiksberg. Det skulle senere blive Novo.

Jeg vil også gerne her rette en tak til Novo Nordisk Fond for deres deres positive og venlige behandling af min og Unge Pædagogers ansøgning om produktionsstøtte.

Og så til sidst...en rigtig stor tak til alle dem, der i tidens løb har gidet lytte og komme med gode og kritiske kommentarer - især Ellen og Litha.

Indhold

Indledning	9
Livshistorie	11
Barndomshjem, Uddannelse, De første år..., Lærerinders sygdom	
Kampen for avancement	25
Præster og provster, Østermarkens skole, I audiens, Skoleinspektør, Konklusion	
Pædagogik og skolepolitik	39
Skolen omkring 1920, Mellemskolen, Fri mellem, Ungdommens opdragelse og uddannelse, Fællesskole - pigeskole, Kunst i skolen, De nye skoletanker, Studierejser, Konklusion	
Kampen for ligeløn	63
Fredericia 1915, Hovedstyrelsen 1916, Lønningskommissionen nedsættes, Ombudsmødet i København, "Vort Lønforslag", Protestskrivelse Mødet i Odense 1917, Udvalg nedsættes, Debatten i "Folkeskole", Det endelige forslag, Fest - og nye tider, Konklusion	
Patriarkat og magtkritik	99
Den personlige frihed, Krigen, Forskolelærerinderne, Dualisme, Samfundsmæssiggørelse - frigørelse, På vej mod et begreb om kvindelighed	
Om kvindehistorie	115
Kvindeliv - lærerindeliv, Bag om Thora	
Noget om at åbne kasser og kvindehistorie	121
Om at åbne kasser, Fortællingen, Kvindehistorien	
Litteratur	125

Indledning

Dette er historien om Thora Marie Frederikke Pedersen. Hun blev født d. 21 oktober 1875 og døde d. 29 september 1954.

Thora, som jeg her i bogen kalder hende, var lærerinde og blev senere inspektør. Hele sit liv viede hun til kampen for ligestilling og ligestilling inden for og uden for skolens mure.

Thora er en af de utallige kvinder, der har måttet lide den skæbne at forsvinde - glide bort i historiens og glemselens mørke. Som hun selv udtrykker det:

"Vi Kvinder har ingen Lod eller Del i Historien. Forgæves leder vi efter et Navn af vore egne. Vi nøjedes med i alle disse Aar at gaa ad Bagtrappens Vej, liste os paa Hosesokker, hvor Mænd traadte frit i Gulvet."

Mit mål med denne historie er at synliggøre en af historiens kvindelige subjekter og diskutere, hvorledes kvindehistorien kan bruges som kritikvinkel på historiske og aktuelle forhold.

Det er min påstand, at Thoras historie - og med hende mange andre kvinders historie, er en væsentlig forudsætning for, at vi som kvinder, og lærerinder, idag finder vor egen historie. Og det er et vigtigt modtræk mod den tendens til afhistorisering af det moderne liv, der synes at gribe stadig mere om sig.

Bogen består af 5 kapitler.

I kapitel 1 gives et kort rids over Thoras livshistorie, og vi starter i barndomshjemmet i Hurup.

Kapitel 2 fortæller om Thoras vej ind på de mandlige enemærker - kampen for advancement.

I kapitel 3 - pædagogik og skolepolitik, vil jeg plukke i de taler og skrifter, hvor Thora mere eksplicit udtaler sig om aktuelle pædagogiske og skolepolitiske forhold.

I kapitel 4 følger vi slaget om ligelønnen, som udspillede sig i årene 1914-1919 - ligelønskampen.

Kapitel 5 indeholder en diskussion af den magtkritik, Thora i sine taler og skrifter formulerer - patriarkat og magtkritik.

I kapitel 6 vil jeg afslutningsvis diskutere og perspektivere de sprøgsmaal, Thoras historie og kvindehistorien generelt rejser - om kvindehistorie.

Thora Pedersens navn er, i den udstrækning det huskes, primært knyttet til ligelønskampen.

Den historie fylder også meget i bogen.

Jeg har imidlertid en intention om at skrive om Thoras hele liv, livet som kvinde og lærerinde, i det omfang det har kunnet lade sig gøre på baggrund af kildematerialet.

Historien er sammenstykket af pluk fra taler, breve, artikler mm., der ligger i Thoras arkiv. Det har ikke været muligt at tidsfæste alle kilderne, hvorfor jeg her i bogen har undladt at datere citaterne.

Historien er ikke kronologisk opbygget men fortalt over de temaer, jeg har set udkrystallisere sig i kilderne, og som jeg har vurderet som interessante og centrale for den historie, jeg vil fortælle.

Og så er historien om Thora også min historie - om hende. Det får indflydelse for de fortællinger, læseren vil blive præsenteret for.

Livshistorie

Thora Marie Frederikke Pedersen blev født den 21. oktober 1875 og døde den 29. september 1954.

Barndomshjem

Thora, som i familien blev kaldt Marie, var den tredje af en søskendeflok på 10 - 6 drenge og 4 piger. Faderen, Niels Christian Pedersen, var landsbydegn og moderen, Karen Marie Andersen, passede hus, hjem og børn.

Thoras barndomshjem var præget af et traditionelt patriarkalsk familiemønster, det var drengene, der fik uddannelse, mens pigerne blev opdraget til de kvindelige sysler.

Thora har følt sig meget knyttet til sit barndomshjem.

Det tidligste billede af Thora. En gave til søsteren Meta, juleaften 1899. Thora er da 24 år.

Thoras barndomshjem.

Thora skriver om denne tilknytning i flere sammenhænge og en omfattende brevveksling hele livet igennem vidner, om en stærk familiefølelse.

Thora fotograferet sammen med familien i haven i Hurup.

I sine beskrivelser af forældrene skinner det tydeligt igennem, at Thora er fascineret af sin far og hans arbejde.

"Far var en dygtig Kateket. Ud fra Dagliglivets Foreteelser søgte han at gøre det foreliggende Emne forstaaeligt. Først efter at have ledet Børnene på Sporet stillede han sine Spørgsmaal og fik som Regel de Svar, han ønskede. Gennem hans Undervisning fik eleverne de gamle Leveregler, de 10 Guds Bud indprentet, så de næppe har kunnet glemme dem."

I mere omsorgsfulde og kærlige toner skildrer hun moderen - hendes arbejde og hverdag .

"Mor var fra sit Hjem fortrolig med den slags Husarbejde, saa det faldt hende naturligt; men hvad har hun ikke udrettet. Ved siden af fødte og opdrog hun sin store Børneflokk, ti Børn, og jeg tør sige med en aldrig svigtende Omsorg!"

I hjemmet har Thora altså fået formidlet billedet af de traditionelle kønsroller: faderen som den stærke udadvendte person og kvinden som den kærlige og omsorgsfulde, der tilbragte hovedparten af sin tid i hjemmet.

Det var ikke bare barndomshjemmet, men også hjemstavnen Thora følte sig knyttet til:

"Som Danmark for H.C. Andersen var FYN: Æblegaard og Humlehave saa er Danmark for mig Jylland, nærmere bestemt den brede Forstrand, der i Oldtiden var Hav, Landet mellem Mariagerfjord og Limfjorden...Drømmer jeg, eller er jeg vaagen: Er det ikke Bugten ved Neapel, du staar og ser ud over. Kattegat er blaat som Middelhavet, Dokkedal Bjerge eller som de nu hedder i Geografien, Muldbjergene ved Vesu, Hals med sine røde Tage og hvide Kirke er Sorrento. Landet ligger foran dig - din Barndoms Eventyrverden."

Flere steder i hendes fremstilling anes den forvandling samfundet og naturen undergår, mens Thora vokser op. Heden er delvis opdyrket, da Thora er voksen, men da hun var barn lå den uberørt hen, som den havde ligget i 2000 år.

Hun beskriver, hvorledes bønderne blev selvejere, da det lykkedes dem at få mulighed for at købe de gårde, de havde fået i fæste. Før var disse gårdmandssteder gamle og forfaldne, men nu er de nyopbyggede.

"De vide Marker, de er nu indhegnede til dels udyrkede Marker. Over dem lød Lærkernes Sang fra det tidligste Foraar til langt hen paa Sommeren. Og hvad var der ikke af Lærkereder paa disse Marker? Jeg mindes en Sommermorgen da jeg før Skoletid gik en Tur over Marken. Da fandt jeg 7 Lærkereder gemt mellem Græstuer og Lyngtotter."

Hun skildrer folkene på egnen, hvor kuede de var af den svigtende grøde og ved den evige trussel om at skulle ende deres dage på "Sognet". " Arbejdsløshedsunderstøttelse var dengang et ukendt Begreb."

På skolens loft afleverede gårdmændene noget af deres korn, som så degnen, Thoras far, skulle fordele til de mest trængende. "Men hvor Folk tav med deres Fattigdom, og hvad gjorde de ikke for at skjule den."

Uddannelse

I 1896 rejste Thora imidlertid til København. Denne beslutning har været noget af et brud med de forventninger, Thoras far havde til sine døtre - og også til Thora.

Efter at have forsøgt sig som guvernante og husbestyrerinde uden at kunne finde sig til rette med denne beskæftigelse, besluttede Thora sig for at uddanne sig til lærerinde. Det var meget mod hendes fars vilje, som på følgende måde havde formuleret, hvad han mente om, at kvinder ville være lærere: "Lærere skal kunne regne og Kvinder kan nu engang ikke regne." Moderen bakkede imidlertid op om Thoras planer, og med økonomisk støtte hjemmefra rejste Thora altså til København for at starte på Zahles seminarium.

Natalie Zahles seminarium var på dette tidspunkt kendt og respekteret for sine pigeskoler og for sit kvindeseminarium. Det var en af de få muligheder kvinder havde for at få en læreruddannelse, som de vel at mærke selv skulle financiere - i modsætning til mændenes uddannelse, der var statsfinansieret.

"Det skulle gøres så billigt som muligt og det betød, at faster kom til at bo på Pensionat; men det var knap på mad og i det hele taget - forholdene var ikke så gode der, så hun blev syg", fortæller Bodil Pedersen, Thoras niece.

Thora lå syg et år - en ret så alvorlig sygdom, hvad denne brevveksling med hjemmet vidner om:

"Kjære Marie.

Hurup skole
30. marts 1898

Vi have idag baade modtaget dit Brev og et Brevkort fra Frøken Hansen.

Den Sygdom er jo en slem Forstyrrelse i Regningen, det kan ikke nægtes, men der er jo ikke Andet at gjøre end at overgive den Sag til Guds vise Styrelse og tro, at ogsaa Modgangen er til vort sande Gavn. Hul paa et Blodkar i Lungen har jo saa mange haft, og Helbredelsen har ofte været langvarig, vel især af Mangel paa Forsigtighed, men det kan ogsaa læges i forholdsvis kort Tid. Jeg anser det ikke for en Umulighed, at du endnu kan komme til Eksamen 2. Maj, om ogsaa du skal gaa op Paa Stumperne, og jeg har set Eksempler paa, at det er gaaet over Forventning, muligvis kunde og vilde Eksaminatorerne lempe sig lidt paa Grund af Elevens nylig overstandne Sygdom. Hvorom alting er, saa maa du ikke ærgre dig eller græmme dig, der bliver vel en Udvej til at naa det Maal, du har sat dig..

Kjære Marie, vi ere alle sammen meget bedrøvet over, at du er bleven syg, og du ved jo nok, at jeg er slem til at tage mig det nær, naar mine Børn fejler noget, men jeg har ogsaa lært at forstaa, hvor jeg kan finde Trøst i Sorgen og jeg beder ogsaa hver Dag, at vor Herre vil hjælpe os og staa os bi i Nøden, og jeg er af den Tro, det nok maa være til Gavn, og jeg synes ogsaa, jeg kan forstaa af dine Breve, at du ogsaa kan bøje dig under Guds Villie. Nu maa jeg slutte mit Brev for denne Gang med Ønske om, at du snart maa blive rask igjen, fra din Moder Marie Pedersen.

Det er faderen, der har skrevet på forsiden af brevet, og moderen der får en lille hilsen med bag på.

Brevet taler for sig selv - om de forskellige forventninger og holdninger til Thoras uddannelse og hele liv, der rejses af henholdsvis moderen og faderen.

Denne del af Thoras socialisationsbaggrund har haft betydning for den person, privat og offentligt, hun var. På den ene side har hun, også tvunget af omstændighederne, stillet store præstationskrav til sig selv og sine omgivelser . På den anden side har hun, som vi senere skal se, også haft en social medfølelse og forståelse især for samfundets svagere grupper.

De første år...

Thora overvandt imidlertid sygdommen og fortsatte sin uddannelse ovenikøbet med udmærkelse i regning.

Efter endt læreruddannelse i 1900 fik Thora ansættelse som vikar på en skole for "Bedsteborgeres Pigebørn" i Grenå. Derfra rejste hun i 1901 til Ålborg, hvor hun blev lærer på Kjellerupgade Skole helt frem til 1929 - afbrudt af orlov i forbindelse med arbejdet i Danmarks Lærerforening.

"Med 800 Kroner skulle jeg og mine kvindelige Kolleger klare Byrderne: Det var 66 Kr og 66 Øre om Maaneden. Nogle valgte at bo paa Pensionat, men jeg valgte en To-Værelses Lejlighed. Den var billig og helt god. Alligevel skulle jeg ikke have gjort det, for det oversteg mine Kræfter baade at passe min Skolegering og mit Hus med alt hvad dertil hører. Jeg havde desuden intet at sætte Bo for; den Smule, der kunne blive tilovers gik til de nødtørftigste Genstande. Det maatte gaa som det bedst kunde med Klæderne. Da vi i 1908 fik en ny og bedre Lønlov steg jeg fra 900 Kr. til 1700 Kr. Det kunde mærkes, og det første jeg gjorde var at ekvipere mig selv fra yderst til inderst. Før havde jeg listet mig ned gennem Smøgerne, naar jeg skulde ned i den finere By-ende - Bispensgade f.eks. Nu traadte jeg dristigt, frem i Lyset.

En lærer skal have sagt: "Det kan rigtignok ses paa Lærerinderne at de har faaet Lønforhøjelse - især ses det paa Frk. Thora Peder-sen."

"Jeg maa tilføje en Bemærkning, at Grunden til at det var saa sløjt med mig hvad Klæderne angik var den, at jeg et helt Aar forud for 1908 havde været syg og ingen Løn havde haft. Fri Vikar havde man nemlig dengang kun i Halvdelen af et Kalenderaar. Lærerindernes Forsømmelighed P.G.a Sygdom er jo ofte blevet fremdraget, og man har benyttet dette Forhold som Vaaben imod os. Hvad min Sygdom angaar forstaar jeg saavel Grunden. Jeg kom fra København, Natalie Zahles Skole udslidt og underernæret. Nu skulle jeg klare baade Skolearbejdet og Husarbejdet med en Løn, der gjorde det nødvendigt at leve billigst muligt. Med den Viden man nu har om Føden og dens S sammensætning forstaar jeg saavel, at Kræfterne ikke slog til."

Thora oplyser videre, at for en lærerinde ved Ålborg kommunale skolevæsen var begyndelses- og slutløn hhv. 800 og 1600 Kr. For en Lærer tilsvarende 1000 og 2400 Kr.

Det har været et hårdt, ydmygende og nedslidende liv at være lærerinde. Tvunget som man var, til at leve og arbejde i skyggen af sine mandlige kolleger.

Den uretfærdighed og nedværdigelse de ulige arbejdsvilkår har været udtryk for, og som Thora tydeligt har følt på sin egen krop, har sandsynligvis haft indflydelse på udviklingen af den modstands- evne, stædighed og dygtighed hun var i besiddelse af, når det drejede sig om at tilkæmpe kvinderne lige rettigheder.

Som jeg ovenfor har antydnet, mener jeg det er vigtigt også at fastholde det modsætningsforhold, der sætter sig igennem i Thoras liv, i årene før hun starter sit egentlige politiske virke. Tydeligt skinner det igennem i erfaringerne på skoleområdet, hvor det samfundsmæssige magtgrundlag - patriarkatet - har forårsaget en fortrængning og forfordeling af den kvindelige arbejdskraft til trods for, at den uddannelsesmæssige baggrund for Thora og hendes mandlige kolleger var den samme. Den kvindelige omsorg og behovsorientering, Thora også har gjort erfaringer med bl.a gennem sit forhold til moderen, er en kontrast til de mandlige præstationskrav, som Thora møder dem både i skolen og for så vidt også hos sin far. Det tror jeg får betydning for hendes kvindeopfattelse, og for de krav, hun på den baggrund stiller til ligestilling.

Lærerinders sygdom

Det Thora oven for referer til om "Lærerinders Sygdom", var en sag, der husererede inden for Danmarks lærerforening og i byrådene gennem flere år.

Jeg har fulgt diskussionen i Ålborg Stifttidende mellem Thora og N. Balle. Balle var byrådsmedlem, socialdemokrat og lærer og Thoras konkurrent til overlærerembedet i Ålborg.

Denne diskussion udspinder sig altså i 1927 - 2 år før Thora ud- nævnes til skoleinspektør.

Anledningen til den heftige diskussion mellem Thora og Balle er den, at socialdemokratiet på et byrådsmøde den 10. januar 1927 har foreslået, at vikarer skal ansættes af byrådet og ikke - som det ellers havde gældende praksis, af skoledirektionen efter indstilling af byrådet.

Der kan være flere grunde til, at socialdemokratiet på den måde forsøgte at få kontrol over læreransættelser ved skolevæsenet:

For det første ser det ud som forsøg på at fortrænge lærerinderne fra de faste embeder. Efter ligelønnens indførelse i 1919 var lærerinderne nemlig ikke længere nogen billig arbejdskraft. I Den Store Skolekommission havde man desuden foreslået, at når gennemsnitlig 36 undervisningstimer ved samme skole inden for en kommunes skolevæsen i to på hinanden følgende år havde været besat af timelærere, så skulle der oprettes et nyt fast embede. Døren var hermed åbnet for, at også lærerinder kunne opnå fast ansættelse i et langt større omfang, end det tidligere havde været tilfældet, og det udgjorde i en vis forstand en trussel mod lærernes ansættelsesmuligheder.

For det andet handlede diskussionen om noget principielt vedrørende ansættelse - eller lærerkaldelse. I Den store Skolekommission var der blevet stillet forslag om, at kommunalbestyrelserne skulle opslå stillinger og udarbejde kaldelse, og at skoledirektionen og kommissionen"skulde fremgaa af den almindelige Valgret uden alt gejstligt Formynderskab." (Ålborg Stifttidende, herefter ÅS 15/1-1927).

Det var bl.a. dette gejstlige tilsyn med skolen, Thora havde fået en del erfaringer med, da hun søgte overlærerembeder.

Forslaget om fjernelse af det gejstlige tilsyn var blevet fremsat af K.M. Klausen, Vilhelm Rasmussen og Thora, der alle sad i Den store Skolekommission, og det skal som sagt ses som en reaktion mod den magt, fødte medlemmer af disse råd efterhånden var blevet i besiddelse af, uden egentlig at have forudsætninger for at vurdere og træffe afgørelser i skolesager. Balle tilslutter sig også dette forslag og er altså på dette punkt enig med Thora. Men det udvikler sig alligevel til et centralt stridsspørgsmål i deres diskussion.

For det tredje har det haft indflydelse på skoledebatten i Ålborg Byråd, at finansloven var til debat sidst i januar 1927. Regeringen påtænkte nedskæringer på tjenestemandslønninger, der skulle spares 30.35 mill. kroner. Socialdemokraterne i Ålborg mente at kunne opnå betydelige besparelser ved at reducere antallet af den kvindelige arbejdskraft. Denne var, hævder Balle, for dyr i drift, havde for mange sygedage, længere pensionsalder og dertil det letteste arbejde i skolen.

Der er således hermed lagt op til en hed debat, og læseren bliver ikke skuffet.

Diskussionen mellem Balle og Thora bringes i læserbrevsspalter i flere af landets aviser, men jeg refererer her kun fra Ålborg Stifttidende.

Den 11. januar refererer avisen fra byrådsmødet den 10/1 og bringer en kort artikel med overskriften:

"Bange for Piger.

Hvad siger Oraklet i Delfi?- Er Frk. Thora Pedersen første Mand."

Balle hævder her, at der står kvinder bag den protestskrivelse, fælleslærerrådet har sendt til byrådet mod dettes planer, om at ændre proceduren ved vikaransættelse. "Men den kvindelige Undervisningsminister er ikke mere" konstaterer Balle og tilføjer, at han er villig til at lytte til lærerrådet hvad pædagogiske anliggender angår, men at han på det økonomiske område ikke mener byrådet "...bør interessere sig stærkt for Lærerraadets Mening selvom dets Formand er Lærerindernes første Mand over det ganske Land..." Her afbryder et byrådedlem: "...det maa vel være første Kvinde?" "Nej " svarer Balle "Det er første Mand, det har jeg fra hendes egen Pen - Frk Thora Pedersen. "Vinten er også lærer og medlem af byrådet. Han mener ligeledes, at det kommunale selvstyre må være ledende i ansættelsessager; men han pointerer, at det for ham ikke er et forsøg på at smide lærerinderne ud. "De er dygtige" refereres han for at have sagt og vil ikke acceptere, at man beskylder lærerinderne for en højere sygelighedsprocent, fordi 2 gamle lærerinder har været syge i lang tid, og derved belaster sygestatistikken uforholdsmæssigt meget.

Fru Jensen-Storch, en lærerhustru .tager til genmæle over for Balle og siger : "Balle er jo bange for piger. Jeg forstaar ikke, at De kan være bekendt at fremdrage Thora Pedersens Navn her."

Og så ruller læserbrevslavinen.

To dage efter, den 13. januar, skriver Thora sit indlæg og begrundet det med, at hun er blevet nævnt i avisen i referatet fra byrådsmødet. Hun fastslår, at lærerrådet er en lov-hjemlet institution, der har ret og pligt til at udtale sig om enhver sag, der forelægges det angående visse forhold inden for skolen. I øvrigt beskylder hun Balle for, som medlem af byrådet, ikke at have overholdt sin tavshedspligt, men bragt sin viden om fælleslærerrådets anliggender videre til byrådet og offentligheden. Hun slutter:

"Hr. Balles Bemærkninger om, at der i foreliggende Udtalelse fra Lærerraadet staar Kvinder bag er ret pudsigt, for da Ålborg Lærerraad bestaar af lige mange Mænd og Kvinder vil Raadets Udtalelser altid være Udtryk for ogsaa Lærerindernes Mening. Hans Harme over, at Fælleslærerraadet har haft en Kvinde til Ordstyrer er lige saa forunderlig; det er i vore Dage intet Særsyn, at Kvinder er Ordførere i en Sag...

Vil Hr. Balle maaske gøre Spørgsmaalet om vikaransættelse til en Kvindesag?"

Den 15. januar er der svar fra Balle. Han beskylder Thora for, at ville snakke undenom.

"Striden drejer sig om, hvorvidt Skoledirektionen - Kommissionen med fødte Medlemmer skal have Ret til at berøve Borgerne Indflydelse på Antagelse af Vikarer. Thora Pedersen støtter Konservatismen og kvindelige Særinteresser mod Forældrenes naturlige Indflydelse paa Skolen."

På dette tidspunkt er Thora en meget kendt kvinde i skolepolitiske kredse dels for hendes indsats i ligelønskampen, men også for hendes arbejde i Den store Skolekommission, hvor hun altså forfægtede holdningen om, at ansættelsessager skulle være et kommunalbestyrelsesanliggende.

Og Balle fortsætter:

"Naar Thora Pedersen er saa selvmodsigende kan man godt forstaa, at hun ønsker en vis Diskretion angaaende sin Agitation i Lærerraadet mod Socialdemokratiets Forslag."

Den 17. januar tager Thora til genmæle og understreger, at hendes standpunkter i Den store Skolekommission handler om at sikre

"...et sagkyndigt Tilsyn og en betryggende Retsstilling for Folkeskolens Lærere. Men uanset hvilket principielt Standpunkt jeg indtager til Spørgsmaalet om det skal være Kommunalbestyrelsen eller Skoledirektionen, der ansætter Lærerne, maa jeg holde paa, som i henhold til Lønningsloven af 1919 er at anse som Tjenestemænd, har Krav paa at faa samme Ansættelsesvilkaar som det øvrige Læreresonale"..

"Det er Hr. Balles antikvindelige Synspunkter, der har fremkaldt det Ønske hos ham om, at det socialdemokratiske Byraadsflertal maa blive eneraadende ved Vikaransættelse. Det er trist, at det er kommet dertil, at man hos udemokratiske Forsamlinger, Skolekommission og Skoledirektion med de fødte Medlemmer tør haabe paa at finde et Fristed og den Retfærdsfølelse, der tillader ogsaa Kvinderne at faa en Plads i Solen."

20. januar:

"Svar til Frk Thora Pedersen. Thora Pedersens meget dunkle Bortforklaring af Forskellen mellem hendes frisindede Standpunkt i Den store Skolekommision og hendes udemøkrtske Optræden i Vikarsagen turde tyde paa, at hendes Skolepolitik ikke drives efter store, rene Linjer men paa bedste Beskub."

Balle gør ved denne lejlighed endvidere det synspunkt gældende, at et embede med dertil hørende løn, som kan forsørge en familie, bør besættes af en mand. Han mener, at købstadslærerindernes løn er så høj, at de udgør et særligt socialt lag inden for lærerstanden. "Det er en Særret, at en Kvinde kan være borte fra Skolen et halvt Aar p.G.a Barnefødsel og i denne Tid hæve Embedets halve Løn." Balle lægger ikke skjul på, at lærerinderne efter hans vurdering har det letteste arbejde i skolen:

"Hvad det daglige Arbejde angaar, er det en Kendsgerning, at en Gruppe *Vanskelige fag* (min understregning): Tegning, Sang, Fysik og Naturhistorie, som er fælles for Piger og Dreng, næsten udelukkende er blevet besørget af Lærere...Lærerinderne har gennemgaaende det letteste Arbejde i Skolen men alligevel en langt højere Sygelighedsprocent, tre Gange højere end Lærernes, men for alt dette finder de velvillige Autoriteter undskyldende Forklaringer, og de taalmodige Skatteydere betaler...Derfor er det ganske urimeligt, naar Frk. Thora Pedersen slutter sin Artikel med at sukke efter en Plads i Solen. De er jo baade i Solen og paa den grønne Gren."

"Det er ikke første Gang, det er sket, at den der kommer højt paa Straa mister Følgingen med sine Fælder." Således indleder Thora sit svar til Balle den 22/1. Hun gør ham opmærksom på, at det er socialdemokratisk politik at bevilge kvinder 1/2 års halv løn efter barsel. Denne politik blev fremført på arbejderkongressen i Washington, og den går ud på at beskytte kvinder. Hun peger på, at lærere har ret til halv løn under militærtjeneste og fortsætter: "Man skulle synes det er mere vigtigt at give Liv end at blive oplært i Kunsten at slukke det." M.h.t. påstanden om, at kvinderne har det lettere arbejde i skolen og samtidig den højeste sygeprocent, svarer Thora:

"Kvinderne har det ikke lettere i Skolen. Sang Tegning Fysik og Naturhistorie er ikke vanskeligere at undervise i end andre Fag., og Lærerinderne underviser dem lige saavel som Lærerne. Men kunne det iøvrigt ikke tænkes, at visse Fag ligger særlig for

Kvinder og visse særlig for Mænd, og vil det ikke være en Fordel for et Skolevæsen at have en Flerhed af Begavelser at vælge imellem. Hr. Balle har jo sit særlige Felt: Sandkasserne. (Legekasser for smaa Børn). Mon det ville gavne Skolen, at Hr. Balle blev sat til at undervise en Klasse med Pigebørn paa 40 Elever i Haandarbejde. Jeg tvivler."

Thora drager desuden Balles brug af statistik til belysning af lærerindernes sygelighed i tvivl: Der er ikke taget hensyn til sygelighed inden for de forskellige aldersgrupper; der er ikke taget højde for timetallet inden for de grupper, der sammenlignes.

Statistikken kan ikke bruges, fordi lærerinderne er ældre end deres mandlige kolleger, hvilket bl.a. skyldes, at de ikke faar de samme Avancementsmuligheder på grund af

"...Socialdemokratiets antikvindelige Politik her i byen. Jeg haaber man forlader mig naar jeg anvender det bekendte Ord: Der findes tre slags Løgn: Almindelig Løgn, forbandet Løgn og Statistik."

I sit afsluttende svar til Thora den 25/1 forsvarer Balle sin brug af statistik og siger, at målet med, at en mandlig forsørger først og fremmest skal have ansættelse er, at han

"...vil hævde Hjemmets og Hjemmets Kvinders fundamentale Plads i Samfundet. Men det er vel sagtens mere end en ældre, ugift, enlig, kvindelig Tjenestemand kan forstaa."

Det er argumenterne fra ligelønsdebatten, der her får pustet nyt liv ind.

I Thoras gemmer ligger en artikel, muligvis fra Politikken, der bærer overskriften "Læreruddannelse".

"Den Tone, som Hr. Balle anvender...kan maaske undskyldes om ordene falder i en hidsig Byrådsdebat, men den kan ikke undskyldes, naar en Lærer skriver dem og har rigelig Tid til at tage dem i sig igen."

Avisen mener, at Balle har gjort sig "simpel" og slutter:

"Heldigvis kan Børn ikke forstaa Summen af Taktløshed, sur Arrigskab og stupid Mandfolkedumhed, men det er trist, at man

skal betro sine Børn til en Skole, der kan anvende et saadant Lavmaal af Dannelse som Lærerkraft."

Det var i sandhed en hidsig debat, og den er ovenikøbet foregået på den tid, hvor stillingsopslaget på Østermarkens Skole var på trapperne.

Ikke så underligt, at Thora sværger, at overlærerembedet skal der blive kamp om.

Til Aalborg Byraad.

Hr. *Balle* har anført, at visse Fag foruden Særfagene, af hvilke Lærere i forbigaaende sagt har lige saa mange og lige saa vigtige Fag som Lærerne, ikke læses af Lærerinder. Der er nævnet Fag som Sang og Tegning samt Naturfagene. Hertil skal vi bemærke, at naar der har været flere mandlige end kvindelige Sanglærere, skyldes det antagelig en Tradition, idet det altid er mandlige Lærerembeder, der opslaaes med Sang som Hovedfag; vi skal dog gøre opmærksom paa, at flere Lærerinder ved Byens Skoler ikke desmindre har undervist i Sang, noget lignende kan siges med Hensyn til Faget Tegning. I Fysik har Lærerinderne indtil for et Par Aar siden ikke undervist i den almindelige Folkeskoleafdeling, fordi det har været knyttet til et af Lærernes Særfag, Skolehave. I Mellemskolen har Lærerinder derimod stadig undervist i dette Fag, og efter at Fysik er blevet et selvstændigt Fag paa Undervisningsplanen, underviser Lærerinderne ogsaa heri i den almindelige Skoleafdeling. I Naturhistorie underviser Lærerinderne lige saa vel som Lærerne. Overhovedet forstaar vi ikke den Anke, der her fremføres; thi da Lærerinderne har ganske den samme Uddannelse som Lærerne, vil de selvfølgelig være i Stand til at paatage sig den samme Undervisning som disse.

Til Slut skal vi anføre: Det er os bekendt, at Lærer *Balle* ved flere Lejligheder har gjort gældende, at Lærerinderne har vanskeligere ved at holde Disciplin end Lærerne, særlig i Fællesklasserne. Vi skal tillade os at stemple dette som Usandhed.

Vi anmoder Byraadet om at indhente Oplysninger hos rette Vedkommende angaaende vore Forhold baade disciplinært set og med Hensyn til vort Skolearbejde i det hele taget; det er nemlig nødvendigt for Skolens Skyld, at vi faa Arbejdsfred. Vi er ikke bange for at faa vort Arbejde vurderet og bedømt. Hr. *Balles* Dom kan vi derimod ikke gaa ind under, da han næppe kan anses for at være en uvildig eller kompetent Dommer.

Samtlige fastansatte Lærerinder
ved Aalborg kommunale Skolevæsen.

Dette er uddrag fra en henvendelse til Aalborg Byråd, som fastansatte lærerinder ved Aalborg kommunale skoler rettede i juni 1924.

Dette hæfte er udarbejdet af Københavns Kommunalærerindeforening og Dansk Kvindsamfund. Det er en argumentation mod de tal, der danner grundlag for mændenes angreb mod lærerindernes sygdom. På den sidste side står der at læse:

Imidlertid er det selvfølgelig meningsløst at lægge en ensidig Syge- eller Pensionsstatistik til Grund for Bedømmelsen af, om et Samfund bør anvende Tjenestemænd af det ene eller andet Køn, mens alle andre Hensyn eller Bedømmelsesomraader paa Forhaand lades ude af Betragtning — Tjenstiver, Energi, Flid, Samvittighedsfuldhed, Dygtighed o. s. v., Forhold, over for hvilke det spiller en ganske underordnet Rolle, om en Tjenestemand har 10 eller 15 Sygedage i et Aar.

Dette betydningsfulde Led i vort Samfunds Opbygning kan ikke tilrettelægges efter en saa enkel Linie, og det vil være ganske uholdbart at reducere dette Spørgsmaal til kun at være et Pengespørgsmaal — som oven i Købet er af økonomisk ganske uvæsentligt Omfang.

Vi ser i hele den Agitation et Forsøg paa at opretholde Suggestionen om Kvinders Mindreværd i Sammenligning med Mænd for derpaa at anvende denne Suggestion til Skade for Kvinderne.

Imod denne Fremgangsmaade vil vi rette den alvorligste Protest. Vi hævder, at vor Kommune maa indrette sig med ligeligt Hensyn til sine mandlige og kvindelige Borgere. Vi maa gøre Indsigelse imod, at man udskiller Grupper af Kommunens Tjenestemænd for derefter statistisk at behandle et enkelt Forhold *i den Hensigt* at berøve en af disse Grupper flere eller færre af dens Borgerrettigheder paa Grundlag af saadan Statistik — den være sig korrekt eller som den foreliggende misvisende.

København, i Februar 1926.

Dansk Kvindesamfund (Københavns Kreds).

Københavns Kommunalærerinde-Forening.

Fra: Misvisende Tal angående Syge- og Pensionsforhold. En redegørelse. Udgivet af Københavns Kommunalærerinde-Forening og Dansk Kvindesamfund (Københavns Kreds). 1926.

Kampen for avancement

Vi springer nu langt frem i tiden, helt frem til en morgen i sensommeren 1929, hvor en høj, rank midaldrende kvinde træder ind ad porten til Østermarkens Skole.

Hun bærer hat, som dækker håret, der er samlet til en knude i nakken. Det var Østermarkens Skoles nye inspektør, Frk. Thora Pedersen.

Hun kigger sig rundt i skolegården, hvor børnene løber og leger. En dreng kommer imod hende, bukker og siger, at han skal vise hende, hvor kontoret ligger. Hun følger efter drengen, usikker på situationen, en usikkerhed, som hun imidlertid formår at skjule. På vej over skolegården kigger hun op mod lærerværelset, der ligger på første sal. Hun når lige at få øje på et par mandlige lærere, der skyndsomt trækker sig tilbage fra vinduet. I entreen til lærerværelset møder hun tilfældigvis to lærere, der er ved at nette sig til timen. De ønsker hende tillykke med udnævnelsen.

Og ret meget mere er der nok ikke blevet gjort ud af den dag - Thoras første dag som skoleinspektør.

Hun har uden tvivl mærket, at hun ikke var ønsket som leder på skolen - og det var da også det, der var hensigten med den noget larmende tavshed, hvormed flertallet af lærerne på skolen mødte hende.

Denne oplevelse af ikke at være ønsket, har imidlertid så langt fra været Thora ubekendt.

Hun havde forinden udnævnelsen søgt om avancement i 13 år - fra 1916, hvor det med lov blev muligt for kvinder at søge ledende stillinger inden for folkeskolen - og så altså frem til 1929, hvor hun efter 13 års sej kamp endelig bliver udnævnt til skoleinspektør ved Østermarkens Skole i Ålborg.

Præster og provster

På det tidspunkt, Thora søger om avancement er der gejstligt tilsyn med skolen, dvs. at skolekommissionsformændene var gejstlige embedsmænd - præster og provster.

Og den altafgørende forudsætning for at komme i betragtning ved ansættelse var, skriver Thora, at man kunne vinde disse gejstlige embedsmænd for sin sag.

Og nemt har det ikke været, hvilket Thoras egne skildringer her vidner om.

Et af de første steder, Thora forsøger sig, er i Helsingør. Da provsten havde hørt hvad Thora ville, var hans svar: "Det forundrer mig, at De en Kvinde søger en saadan Stilling."

Thora tog til genmæle og refererede til, at der dog var flere kvinde-skikkelser blandt de ledende inden for pædagogik-verdenen - Natalie Zahle - f.eks. "Ja, ja da" svarede provsten. "Men saa synes, jeg det er ubeskedent af Dem, en ukendt Kvinde at søge et Embede som dette sammen med dygtige og kendte Mænd."

"Høj i Hatten har jeg vel altid været" skriver Thora i sine papirer. Og hun svarer provsten: "Hr. Provst. Jeg kender de Kvalifikationer, der kræves for at blive Overlærer. Hvis jeg ikke troede eller vidste at jeg havde disse Kvalifikationer, kunne det ikke falde mig ind at søge et Embede som dette."

Thora samler sine papirer sammen, som provsten iøvrigt ikke havde værdiget et blik og gik. "Jeg både lo og græd".

Det, der gør provstens nedladende holdning overfor Thora endnu mere absurd, end det umiddelbart forekommer er, at Thora på det tidspunkt, hvor hun søger dette embede i aller højeste grad er en kendt skikkelse i lærerkredse; dels som medlem af ligelønskommissionen dels som aktiv, radikal kvindepolitiker.

Vi følger Thora nok et stykke på vej, og næste gang går turen til Svendborg.

På vej over Fyn sidder hun i kupe med en mand, som hun falder i snak med. Under samtalen nævner han hendes navn, uden at de har præsenteret sig for hinanden. Det overrasker Thora, og hun spørger, hvorfra han kender hende. Han svarer: "De maa da ikke tro, at De kan rejse incognito gennem Landet." "Jeg følte mig", skriver Thora, "men atter skulle jeg blive dukket."

Og dukket blev hun.

Hun havde aftalt at skulle møde præsten om eftermiddagen. Da hun ankommer til hans bopæl, får hun imidlertid at vide, at præsten alligevel ikke kan modtage hende på den aftalte tid, og at hun må vente til næste dag kl. 10.00.

Thora overnatter i Svendborg, møder op i Præstegården kl. 10.

Det er Præsten, der åbner iført rygeslåbrok, med en pibe i hånden, der efter Thoras beskrivelser er næsten lige så lang som han selv.

Thora havde hverken præsenteret sig eller meddelt i hvilket ærinde, hun var kommet; men præsten har naturligvis vidst, hvad det var, det drejede sig om. Og uopfordret udbryder han: "Kvinder vil ikke være i Hjemmene mere, de søger Stillinger, de søger Pladser, de kan ikke leve af dem - hvad lever de af?"

Præsten var øjensynlig noget ophidset over, at skulle stå ansigt til ansigt med kvindesagen således levendegjort i Thora. Hun vover sig lidt tættere ind på manden og svarer ham: "Ja, men det Embede jeg søger kan en Mand leve af, saa kan en Kvinde vel ogsaa - Ligeløn!"

Og dertil svarer præsten: "Ja et Overlærerembede søger De. Men jeg betragter det som en Krænkelser af den mandlige Ære at staa under en Kvinde."

Sådan. Mere tydeligt kan det vel ikke formuleres. Krænkelsen af den mandlige ære er iøvrigt et tema og en argumentation, der går igen i flere andre sammenhænge. Det er f.eks. også et problem for postmesteren i Charlottenlund.

Og så slutter vi historierne af i Randers.

Thora havde forinden ringet til præsten og fået oplyst, at han havde kontortid kl. 15.00. Hun ankommer til præstegården, hvor præstefruen åbner og spørger, hvad Thora vil.

Thora tager sig i at replicere med en bemærkning om ikke præsten har kontortid, men beslutter sig for at være lidt "nåja..ydmyg". "Jeg søger Overlærerembedet i Randers", svarer hun "og jeg vil gerne have Lov til at tale med Skolekommisjonsformanden."

Thora bliver så vist ind i et rum, der just er blevet rengjort. Stolene står på bordene og mellem disse stoleben står Thora og venter et godt stykke tid.

Omsider kommer præsten - han havde endnu ikke tygget af munden - "så jeg gaar udfra at han lige havde rejst sig fra Kaffebordet."

Han modtager Thora med disse ord: "Jeg vil paa Forhaand sige Dem, at jeg ikke gaar med til at indstille en Kvinde til en saadan Plads."

Hertil svarer Thora: "Jeg haaber, at Præsten tager Hensyn til de Søgendes Kvalifikationer, og at De ogsaa tager Hensyn til mine Kvalifikationer."

"Det gør jeg ogsaa", svarede præsten, "men De har ikke den Kvalifikation, som jeg anser for at være nødvendig. De er ingen Mand!"

"Det er jeg ganske vist ikke", svarede Thora "men i dette Tilfælde er det ikke nødvendigt at være en Mand. Som Præsten ved, har Lærerinder Ret til at søge Overlærerembeder.

"Ja, De kan søge, men jeg har jo sagt, at jeg ikke tager Hensyn til deres Ansøgning. Og De kan spare Dem enhver Argumentation. De maa ikke tro, De kan omvende mig."

"Det vil jeg vissenligen heller ikke forsøge" svarede Thora og fortsatte "Men nu vil jeg sige Præsten noget: De staar over for mig

som Embedsmand, og jeg har krav paa, at De respekterer Loven og tager samme Hensyn til min Ansøgning som til de øvrige Ansøgere. Gør De ikke det, da gaar De udover det tilladelige."

Præsten blev noget overrasket over Thoras indvendinger - pegede henimod døren som tegn til at hun skulle gå og råbte efter hende: "Uforskammet Opførsel!"

Og Thora svarer: "Ja - Hr. pastor. Det kan vi blive enige om."

Men de mente ikke det samme.

Historierne her er interessante og eksemplariske for de forsøg på at fortrænge kvinderne fra de offentlige stillinger og for den mandsdominans, der var aktuell i den periode, vi her er dykket ned i - og for angrebene på Thora: hendes person og kvindesagen.

Men det er også interessant som en del af historien - bag om Thora. Imellem disse linjer, som er skrevet efter at hun blev udnævnt til inspektør, anes der en stædighed og vedholdenhed, som generelt var karakteristisk for hende i kvindekampen. Og hvad der er nok så vigtigt er, at som historien her er fremstillet, har Thora ikke grundlæggende følt sig nedværdiget eller ydmyget af mændenes forsøg, på at knægte og udelukke hende. Det vidner om en fast overbevisning om det retfærdige og rimelige i hendes bestræbelser, og om en ikke ringe grad af selvværdsfølelse. Og det har også været en nødvendig forudsætningen for at kunne stå distancen.

Østermarkens skole

Frk. Thora Pedersen

er udnævnt til Overlærer ved Østermarkens Skole i Aalborg fra 1. August.

Enhver Lærer og Lærerinde i Danmark véd, hvem Frk. Thora Pedersen er: Lærerindernes dygtige og utrættelige Talsmand i Danmarks Lærerforening, i Lønningskommissionen og paa utallige Møder rundt i Landet, ligesom hun var deres værdige Repræsentant i „Den store Skolekommission“.

Paa Basis af en solid Viden og omfattende Indsigt i Skole- og Forenings-sager førte Frk. Thora Pedersen en skarp, men ren Klinge i sine Standsfællers Interesse. Undertiden blev hun misforstaaet og beskyldt for at pleje Særinteresser indenfor Standen; men de, der kendte hende nærmere, vidste, at der bankede et varmt og medfølelse Hjerte bag alt, hvad hun foretog sig, og

at det, hun vilde, var Retfærdighed og Ligestilling for alle.

Ogsaa københavnske Lærerinder skylder hende Tak for mangt et Raad og mangan god Hjælp i vanskelige Situationer; derfor føler vi os overbevist om at være i Overensstemmelse ikke alene med alle vore kvindelige Kolleger, men ogsaa med mange mandlige, naar vi bringer Frk. Thora Pedersen en hjertelig Lykønskning i Anledning af Udnævnelsen.

I sin ny Stilling kan Frk. Thora Pedersen ifølge D.L.F.s Love ikke mere være Lærerindernes Repræsentant i Styrelsen; men det fejler ikke, at Lærerinderne ogsaa i Fremtiden vil hente gode Raad og fremdeles finde Støtte for deres Krav hos den nye Overlærer for Østermarkens Skole.

Red.

Fra Københavns Kommuneskole. Medlemsblad for Københavns Kommunelærer Forening og Københavns Kommunelærerinde Forening, 2. August 1929. side 298.

Historien om Thoras kamp for avancement ender altså med en sejr.

For, som Thora selv skriver - " hvis du venter længe nok kan du blive Konge i Sverige."

Da overlærerembedet i Ålborg ved Østermarkens Skole blev ledigt, havde Thora altså søgt om avancement i 13 år, hun var blevet indstillet som nr. 2 i Århus, Kolding, Roskilde og Holstebro, men uden at der var kommet mere ud af det.

Det var Thoras arvefjende i byen, N. Balle , der var favorit til stillingen.

Han var lige som borgmesteren socialdemokrat og blev støttet i byrådet. Så Thora havde nær opgivet at søge; men det skulle komme til at gå anderledes:

En søndag eftermiddag gik Thora tur i Ålborg og møder Catrine Christensen, som er redaktør af "Kvindernes Blad."

Catrine Christensen spørger Thora, om hun har søgt overlærerembedet ved Østermarkens Skole.

"Nej", svarede Thora - "det nytter jo alligevel ikke"

Det svar stillede Catrine Christensen sig imidlertid ikke tilfreds med og opfordrede på det varmeste Thora til at gå hjem og skrive sin ansøgning med det samme, det var sidste frist.

Også i Ålborg måtte Thora tale godt for sin sag, selv om hun var en meget kendt skikkelse i byen gennem knap 30 års politisk og skolepolitisk engagement.

Hun møder op på borgmesterens kontor og forelægger ham sit ærinde.

Han ville imidlertid hellere snakke politik. Thora var radikal politiker og borgmesteren socialdemokrat, og de var altså ikke meningsfælder - men heller ikke uvenner. De havde haft mange gode diskussioner om politik og respekterede hinanden for deres forskellige standpunkter. Uvenner blev de imidlertid langt senere, hvor Thora i en sag om lærerinders ansættelser og afskedigelser i byrådet offentligt talte borgmesteren imod.

Da Thora efter en tid endelig får lejlighed til at fortælle, hvorfor hun er mødt op, foreslår borgmesteren, i et forsøg på at undgå, eller komme uden om en trættende og for ham ubehagelig konflikt, at de skal lade Balle - altså hans partifælle - få embedet.

"Nej" svarede Thora.

"Og hvorfor ikke" spurgte borgmesteren.

"Det skal jeg sige Dem", svarede Thora, "For jeg vil have det".

"Det kan jeg sgu forstaa", svarede borgmesteren "saa ved vi andre da, hvad vi har at rette os efter."

Og mere snak blev der ikke ved den lejlighed om Thoras ansøgning.

Der blev imidlertid en del kamp om embedet - borgmesteren foretrak stadig Balle, der jo var socialdemokrat - og mand.

Skolekommissionsformanden i byen, der var kvinde, ringede og fortalte Thora, at hun, Thora, var blevet indstillet på lige fod med Balle, men at han ville blive svær at komme uden om.

"Jeg svor indvendig at det skulle der blive Kamp om. Og det blev der." skriver Thora.

Kampen endte med, at den socialdemokratiske undervisningsminister Borgbjerg indstillede Thora. Derved var der sket en, også for den tid, ret så usædvanlig hændelse: Man havde foretrukket en radikal - og en kvinde - fremfor en mandlig partikammerat.

Men Borgbjerg havde sympati for Dansk Kvindesamfunds arbejde for ligestilling. Dette fremgår bl.a. af nedenstående

avisudklip, som ligger i Thoras papirer. Hvilken avis det stammer fra, ved jeg ikke.

Kvinden i Skolen.

Undervisningsminister Borgbjerg udtaler, at Kvinderne er trængt tilbage inden for de overordnede Lærerembeder.

Paa Dansk Kvindesamfunds Fællesmøde for nylig vedtoges som bekendt ogsaa en Resolution, der beskæftigede sig med Spørgsmaalet *Kvinden i Skolen*. I Resolutionen hedder det bl. a., at

„da det er af stor Betydning, at Børn og Unge i Skolen som i Hjemmet er under baade mandlig og kvindelig Paavirkning, maa det kræves, at man i Folkeskolen anvender Kvinder i samme Udstrækning som Mænd, og at man derfor ikke, som flere Steder i den senere Tid er sket, ombytter Lærerindeembeder med Lærerembeder.“

Vi har spurgt Undervisningsminister *Borgbjerg*, om man i Ministeriet ligger inde med Talmateriale, der kan tjene til Belysning af Udtalelsen om, at der har været en Tendens til at omdanne Lærerindeembeder til Lærerembeder. Paa dette Spørgsmaal svarer Ministeren:

— Det kan desværre vistnok ikke bestrides, at der i de ti Aar, som er

gaaet siden Lønningslovens Ikrafttræden, har været nogen Tilbagegang i Lærerindeembedernes forholdsmaessige Tal. For de almindelige Lærerindeembeders Vedkommende har jeg ikke nogen Statistik, men jeg har undersøgt Forholdene for Overlærerembedernes Vedkommende, og det viser sig, at her er Kvinderne trængt tilbage. Af de c. 140 Overlærerembeder, der findes, var oprindeligt 8—10 besat af Kvinder, men i Dag er der kun 5—6 kvindelige Overlærere. Her har altsaa været en baade absolut og relativ Tilbagegang, *hvilket jeg for min Del beklager*. Thi alle Tilhængere af Kvindens absolute Ligestilling med Manden maa beklage, at Kvinden trænges tilbage fra de faa høje Embeder, det var lykkedes hende at erobre. Jeg kan tilføje, hvilket maaske er overflodigt, at jeg personlig ser med den største Sympati paa Dansk Kvindesamfunds Bestræbelser for at hævede Ligeretsprincippet.

Borgbjerg var af den opfattelse, at det var dybt beklageligt, at kvinderne var i tilbagegang, hvad angik besættelse både af almindelige lærerembeder og af overlærerembeder.

I 1929 fandtes der over 140 overlærerembeder. Oprindeligt var, ved ligelønnens ikrafttræden i 1919, 8 - 10 af disse overlærerembeder besat af kvinder. 10 år efter var dette tal reduceret til 5-6.

Nogle støttere og sympatisører i de mandlige rækker har kvinderne trods alt haft.

I audiens

Historien om Thoras vej mod avancement er ikke helt slut endnu.

Det var skik og brug på den tid, at mennesker, der havde opnået forfremmelse, kom i audiens hos kongen - Christian den 10.

Og det skulle Thora altså også.

Det var ikke Thoras første møde med regenten. Hun fortæller, at hun i 1924, da International Council og Women holdt kongres i København, havde hilst på kongen. De delegerede havde ved den lejlighed insisteret på, at de ville se og hilse på kongen og hans dronning, da monarkiet var ukendt for mange af deltagerne og omgærdet med en vis mystik og eventyrlighed. Kongen og dronningen havde indvilliget i at tage imod og hilse på alle gæsterne. De gav hver enkelt håndtryk "...også mig uværdige, der kom sjoskende ind og ikke huskede paa, at man skulle neje for Majestæten."

Thora overværer, hvorledes formanden for ICW "en meget fornem dame - Lady Aberdeen" gebærder sig over for kongeparret:

"Hun gik baglæns - 10-20 Skridt og bøjede Ryggen, saa hun næsten naaede Jorden med Hænderne. Da forstod jeg, hvor forfærdelig jeg sølle Myre havde baaret mig ad, da jeg hilste paa Majestæterne."

Og Thora er så fast besluttet på, at det ikke skal gentage sig. Hun tager til København og på hotelværelset, hvor hun skal overnatte, er der et stort spejl. Foran dette øver Thora sig i en halv times tid på at neje - "så godt som jeg nu kunne"

Næste dag tager Thora ind til Christiansborg, hvor Christian d. 10 tog imod. Hun var den næstsidste på listen - Karin Michaelis var den sidste. I ventetiden fornøjede de to sig med Thoras historier om at være kvindelig ansøger til overlærerembeder.

Endelig blev det så Thoras tur:

"Jeg gjorde mit fineste Kniks, og saa op i et Ansigt furet og rynket højt, højt oppe.

"Tillykke med Embedet", sagde Kongen.

"Tak Deres Mejestæt" Mere kunne jeg ikke finde paa at sige, og mere skulle jeg vel heller ikke sige.

"Og kan de styre Drengene?"

"Det vil vise sig Deres Majestæt."

Audiensen var forbi, og jeg gik baglæns ud."

Skoleinspektør

Thora var inspektør i 26 år. Den 1. november 1945 ansøgte hun om sin afsked.

Hvordan hun var som inspektør, ved vi kun lidt om.

På skolen lever myterne om Thora, som den skrappe og stramme lærerinde med knold i nakken i bedste velgående.

Det, der er værd at hæfte sig ved er, at hun var meget optaget af og vidende om de "moderne skoletanker", en betegnelse som dengang ofte blev brugt om reformpædagogikken. Hun foretog flere studierejser - både til USA, Sverige og Italien, hvor hun møder Montessorri- pædagogikken og arbejdsskolepædagogikken og inspireres heraf.

Men i hvilket omfang det fik konkret indflydelse på hendes måde at forvalte skoleinspektørrollen på, er det ikke muligt at sige noget om, udover at hun tog initiativ til oprettelse af en læsestue, emneundervisning og udsmykkede skolen med kunst.

De tanker, hun gjorde sig, da hun sad ved sit skrivebord på inspektørkontoret for første gang, beskriver hun således:

"Jeg bad i mit stille Sind til, at jeg maatte faa Lykke til at gøre Østermarkens Skole til Barnets Hus." (Et begreb direkte inspireret af Montessorris Casa dei Bambini).

Og hun fortsætter: "Om det lykkedes maa jeg lade andre bedømme. Jeg ved kun, at i de 16 Aar, jeg var Leder af Østermarkens Skole gik mine Bestræbelser ud paa at gøre den til et Grosted for Børnene, et Sted hvor de lærte ved selv at gøre, et Sted hvor der var Hygge, og hvor de selv var med til at skabe Hygge."

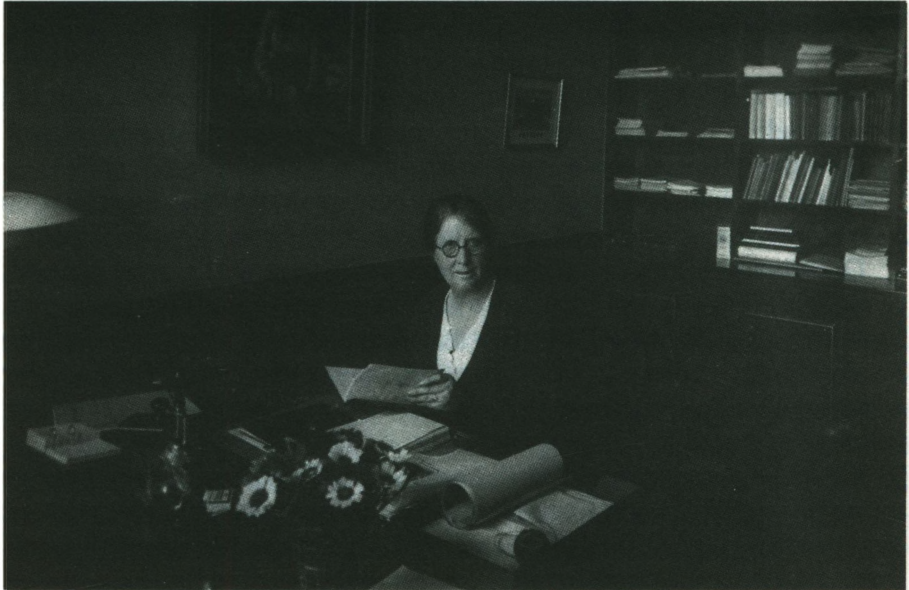
Arbejdet på skolen måtte imidlertid stoppes en tid, da Danmark blev besat af tyskerne i 1940.

"Min lykkeligste tid som Leder af Østermarkens Skole var indtil 1940. Hin ulykkelige Morgen, da tyske Fly som sorte Fugle fløj hen over Ålborg, blev der sat en Stopper for meget af det Arbejde, som var godt igang."

Og Thora kom aldrig rigtig igang med arbejdet igen. Hun fik sin afsked den 1. november 1945. Og afskeden blev ikke lige så kølig og uofficiel som hendes tiltrædelse.

"Jeg kom ud med Maner" skriver hun. "Ved Afslutningen paa Skolen overrakte Skolekommissionsformanden mig denne Ring med Tak for 45 Aars Arbejde i Skolens Tjeneste. Jeg bærer den som Mindet om en lang og lykkelig Arbejdsdag."

I den tale, Thora holdt til børnene på sin sidste skoledag, slutter hun således:

Thore fotograferet på sit kontor.

"Der er kun een ting som idag kan redde Verden og Menneskene. Det er Mildhed. Menneskene må lære at forstaa hinanden, fordrage hinanden og være venlige mod hinanden. Det er mit Haab, at I skal blive dygtige Børn men ogsaa gode Børn, saa gamle Danmark igen kan blive et godt Sted at bo i. Og saa vil jeg sige Jer farvel. Det var 16 dejlige Aar. Skønnest var det at komme om Morgenen, naar I løb mig i Møde som smaa og holdt Døren for mig og smilede til mig."

Med disse ord bliver der så sat punktum for et langt arbejdsliv, som har været blandet med sejre og nederlag. Kedeligt har det ikke været - men hårdt og nedslidende.

Jeg har haft for lidt Tid til at beskæftige mig med Børn...

Overlærer Thora Pedersen.

Der staar endnu Gny af Kvindesagen af Kampen for Ligelønnen og af Skolereformerne om Overlærer Thora Pedersens ranke Skikkelse. Og omfatter hun end selv den Tid med et overbærende Smil, saa mærker man dog, hvordan hun med Kærlighed til Sagen og Tilfredshed over Resultatet mindes, hvordan Kampene blev kæmpet og Sejrene vundet. Thora Pedersen var Pioner paa en hel Del Omraader, og det er aldrig uden Interesse at høre, hvad Pionerer har at sige om det Arbejde, de har lagt bag sig og de Aar, de har tilendbragt. Aarsagen er den, at Overlærer Thora Pedersen, der i Søndags fyldte 70 Aar, den 1. November trækker sig tilbage fra sin Stilling som Leder af Østermarkens Skole.

Begyndelsen var ikke særlig usædvanlig. Thora Pedersens Far var Lærer med 10 Børn. Deraf var de 4 Sønner, som jo skulde sættes i Gang med noget, med Drengene maatte det saa falde, som det kunde. Thora Pedersen vilde gerne være Lærerinde, men kunde ikke faa Lov at blive det. Hun kom i Huset, men da hun senere paadrog sig en Knæskade og ikke kunde fortsætte, blev der alligevel aabnet Udvej for, at hun kunde blive Lærerinde.

— Jeg havde en Fornemmelse af, siger hun selv, at hvis jeg ikke fik Lov at beskæftige mig med intellektuelt Arbejde, vilde jeg ikke blive lykkelig i mit Liv. Men jeg kom til det, selv om jeg gerne vilde have læst noget mere, end jeg har gjort, og jeg har været lykkelig.

Jeg kan ikke faa ind i mit Hovede, at en Overlærer skal bruge en hel Bunke af sin Tid til at sidde og skrive, hvad en Kontorist lige saa godt kunde klare, siger Overlærer Thora Pedersen i et Afskedsinterview.

Indsatsen for Kvindernes Sag

— De slipper ikke for at sige noget om Deres Arbejde i Lønningskommissionen? Hvordan var det, Ingrid Larsen sagde i Dansk Kvindesamfund forleden Aften, at Deres Indsats har betydet mere for Kvindernes økonomiske Stilling end noget andet?

— Naa, har den det.

Og saa fortæller Overlæreren da om den stormfulde Tid, hvor hun var Kvindernes Repræsentant i Danmarks Lærereforenings Hovedbestyrelse og som eneste Kvinde kom med i den store Lønningskommission for at slaa et Slag for, at Ligelønsprincippet gennemførtes. Det var en haard Kamp. Hvordan det nu gik og ikke gik under de langsomme Forhandlinger, saa fik Thora Pedersen sit Forslag igennem. Ligelønnen blev indført for Mænd og Kvinder i samme Tjenestestilling — en stor Sejr var vundet for alle Danmarks Kvinder.

Er der noget at sige til, at Overlærer Thora Pedersen nu er lidt skuffet over os, som er kommet efter og som ikke har formaaret at komme ret meger længere frem? At hun finder det urmeligt, at vi ikke, nu 30 Aar efter at Kvinderne har faaet Valgret, har mere end 2 Kvinder i Landets lovgivende Forsamling og ikke ret mange i de kommunale Raad? Kan det forbavse nogen, at hun benytter enhver Lejlighed, hvor Kvinder er samlet, til at sige os et Ord i Alvor? En Førerskikkelse har hun været, saavel i Skole- som i Kvindesag, en af dem som viste Vejen og som ikke var bange for at gaa den ferst selv, var det end aldrig saa svært. Vi skylder hende at tage Arven og Ansvaret op.

L i s e.

Afskedsinterview med Thora. Ålborg Amtsavis.

Konklusion

Historien om Thoras kamp for avancement er på den ene side morsom og underholdende læsning, skildret som den er med elegant ironisk distance til den mandsverden, hun møder og konfronteres med .

Men det er samtidig også en alvorlig historie, om den mandsdominans og kvindeundertrykkelse, der har været aktuel i Thoras

samtid. Som jeg oven for har nævnt, var det med en lov fra 1916 blevet muligt for kvinder, at søge overlærerembeder og derved få ret så afgørende indflydelse på udviklingen inden for skoleområdet. Denne lov var en direkte trussel mod det magtmonopol, mandlige lærere på dette tidspunkt var i besiddelse af.

Det forklarer den modstand og fjendtlige adfærd, skolens mænd møder hende med.

Men dertil kommer, at hun samtidig med, at hun søger overlærerembeder, også var involveret i kampen for ligeløn, fra 1917-1919. Så Thora har i mændenes øjne stået som inkarnationen af den kvindesag, der med idealer om ligeværd og ligestilling undergravede mulighederne for fortsat monopolisering og kontrol over udviklingen og arbejdet inden for folkeskolen.

Så det har sikkert gået særlig hårdt ud over Thora...

I kampen for advancement rammer Thora den øverste del af den hierakiske magtstruktur, der også slog igennem på folkeskolen: Mændenes positioner i ledende stillinger, der sikrede dem kontrol over området.

I ligelønskampen rammer Thora grundlaget for denne magtstruktur: Fordelingen af de økonomiske ressourcer, hvor kvinderne tildeles lige andel med lige løn for lige arbejde.

Det skal vi vende tilbage til senere. Nu vender vi os mod folkeskoleområdet, hvor jeg skal forsøge at give et billede af Thoras skolepolitiske og pædagogiske engagement.

Er portrætmaleri af Thora, som hang på Østermarkens Skole.

Pædagogik og skolepolitik

"Sandheder opstaar, forglemmes og opstaar paany. Det er Livet i Kredsgang.

Det er saare naturligt, at Menneskeheden efter den store Krigs Ødelæggelser (1. verdenskrig, min tilføjelse) og hensynsløse Forbrug af Menneskemateriale, som man dengang saa kynisk benævnedes den Ungdom, der som Slagtekvæg førtes til Skyttegravene, det er saare naturligt at Menneskeheden standser et Øjeblik og besinder sig...Det fundamentale, det man standser ved er Menneskets etiske Standpunkt. Man ser det, det er som et Søgelys ubarmhjertigt har blottet alle Menneskets slette Tilbøjeligheder, dets Magtbegær, dets Vindesyge, dets Egenkærlighed. I Forfærdelse over hvad man opdager, udbryder man: Der maa være noget galt med Opdragelsen. I Glæde over, at man har fundet frem til Ondets Rod og med den Fortrøstning til Fremtiden, der Gud være lovet altid lader Mennesket begynde paany, naar hans Korthus er blæst om, tager han fat, der hvor han mener, der skal tages fat: Ved Opdragelsen. En ny Menneskeslægt med andre Idealer, end den, som Ødelagde Domkirken i Reims og forvandlede frugtbare Marker til øde Ørkner."

Det er 1. verdenskrig og industrialiseringen/kapitaliseringen af det danske samfund, der danner den samfundsmæssige baggrund for skolen og den skolepolitiske og pædagogiske debat, der blev ført i mellemkrigstiden.

Og som Thora berører det i citatet oven for er det, der dominerer debatten, diskussionen om, hvilken rolle skolen spiller i opdragelsen af den nye generation.

Denne diskussion har både en skolepolitisk og en pædagogisk dimension.

Og vi skal i dette afsnit vende blikket mod den skolepolitiske arena.

Skolen omkring 1920

I 1916 havde Ove Rode - radikal indenrigsminister holdt tale i folketinget, og der slået til lyd for, at staten skulle gribe regulerende ind i samfundsudviklingen.

Dette synspunkt vandt også genklang hos socialdemokratiet. Venstre og de konservative forfægtede den holdning, at staten

skulle være tilbageholdende - helt i overensstemmelse med deres liberalistiske grundsyn .

På skoleområdet slog disse grundlæggende politiske holdninger også igennem. Tydeligst kommer det til udtryk i de forskellige mindretalsudtalelser fra Den store Skolekommission, der sad fra 1919 til 1923, hvor også Thora sad - udpeget af DLF.

Det mindretal, der bestod af radikale og socialdemokrater og som altså Thora var en del af, var af den opfattelse, at

"...fælles Maal for Skolens Gerning, hvad enten det drejer sig om Børn eller unge Mennesker (var) at lære Eleverne at tænke selv. Derigennem naar Skolen bedst at røgte sin opdragende Gerning, og Kundskabsmeddelelse foregaar ogsaa bedst, naar man i størst mulig Udstrækning bygger paa Elevens Selvvirksomhed." (Ellen Nørgaard, 1977).

Mindretallet mente endvidere, at skolen også burde røgte opgaver at mere social natur - skolebespisning, fast skolelæge og tandlæge. Det ville på længere sigt medføre en højnelse af befolkningens sundhedsmæssige standard. Man slog også til lyd for oprettelsen af børnehaver og fritidsværksteder for på denne måde bredt at tage ansvaret for opdragelsen.

Venstre-mindretallet beskæftigede sig ikke med skolens sociale opgaver. Det lagde vægt på, at skolen skulle "...hjælpe Børnene til at blive dygtige Samfundsborgere." Undervisningen burde efter denne opfattelse i særlig grad lægge vægt på mundtlig og skriftlig dansk, skrivning og regning, og de mente, at kundskaber og færdigheder burde tilegnes "....gennem egen Virksomhed i Form af frembringende Arbejde, Iagttagelse og Tænkning." (samme sted s. 20)

Mindretalsudtalelsen fra de konservative lå tæt op ad Venstre, men accenturerede betydningen af skolens tilknytning til kirken. Skolen burde således i samarbejde "mellem Skole, Hjem og Kirke.." løse sine opgaver.

Det er vigtigt at fastholde, at for socialdemokratiet og de radikale var det altså et erklæret mål gennem opdragelse til selvstændighed at ændre samfundet. Det er denne holdning, der også er grundlag for Thoras skolepolitik og pædagogiske orientering, som vi senere skal vende tilbage til. Venstre og konservative havde ikke interesse i at ændre på skolen, dens opgaver og funktioner. Skolens opgaver skulle fortsat være af kundskabsformidlende karakter, hvilket skulle skabe gode og dygtige samfundsborgere.

Men hvorledes så da skolen ud "under" denne partipolitiske strid.

Det var folkeskolelovens formålsparagraf fra 1814, der var gældende, og her var skolens opgave formuleret som det at danne børnene til "...gode og retskafne Mennesker i Overensstemmelse med den Evangelisk-lutkerske Lære, samt at bibringe dem de Kundskaber og Færdigheder, der er nødvendige for at blive nyttige Borgere i Staten." Dette formål gjaldt frem til 1937.

Folkeskolen var i sit princip autoritær. Det var læreren, der bestemte og eleven, der adlød. Dette princip fungerede som kvalificering til og accept af voksensamfundets normer. Med industrialiseringen blev der imidlertid sat spørgsmålstegn ved disse forhold. De nye tider krævede nye mennesker. Mennesker, der kunne være med til at føre udviklingen videre, og det var ikke just dem, der kom ud af den sorte, autoritære skoles strenge disciplin. Derfor kom der gang i diskussionen om skolens rolle i det nye samfund - en diskussion, hvis grundholdninger altså afspejlede sig i de politiske partiers mindretalsudtalelser i Den store Skolekommission.

Mellemskolen

Selvom formålsparagraffen for skolen var den samme fra 1814 og frem til 1937, fandt der dog visse ændringer sted.

I 1903 blev mellemskolen således indført og dermed blev der skabt sammenhæng i skolesystemet. Følgerne heraf var både positive og negative. Positive for så vidt som mellemskoleordningen gav flere mulighed for at tage realeksamen og således være bedre rustet til samfundslivet. Realskolen havde tidligere kun været for de økonomisk bedrestillede børn. Negative for så vidt som mellemskolen fik så stor indflydelse på undervisningen i de yngste klasser. Dertil kom, at mellemskolen vandt størst udbredelse i byerne, landbobørn fik ikke megen glæde af denne nyordning. Den geografiske afstand til mellemskolen var et problem for disse børn i mere end een forstand: Det var vanskeligt for dem at erhverve sig de fornødne kundskaber og færdigheder, der gjorde det muligt at bestå mellemskoleprøven. Landsbylærernes undervisning var primært rettet ind efter og baseret på de krav, der stilledes til 7 års skolegang.

Man kritiserede mellemskolen for at være den direkte årsag til, at folkeskolen "visnede i Toppen." Hermed mentes der, at mellemskolen tappede 6.-7. klasserne for ressourcer. Og optagelsesprøven

blev kritiseret for direkte og indirekte at dominere den undervisning, man praktiserede i folkeskolen.

Thora er også fyldt med skepsis over for mellemskolen, dens placering og status i folkeskolen.

De børn, der er kommet ind i mellemskolen, men som må forlade den efter 2 års forløb, fordi de ikke kan klare kravene får, hævder Thora, en utilfredsstillende afslutning på deres skolegang:

"...disse Børns Undervisning bliver ganske brudstykkeagtig; hverken i Regning, Dansk, Historie, Geografi eller Naturhistorie vil Undervisningen faa den Afrunding, som i den almindelige Skoleafdeling. Et Barn der har afsluttet Mellemskolen ved sit 14. Aar kan f. eks. komme til at gaa ud af Skolen uden at have hørt et Ord om de fremmede Verdensdele. I de praktiske Fag som Haandarbejde, Skolekøkken, Sløjd etc. faar Barnet ikke saa fyldig en Undervisning som i den almindelige Skoleafdeling.

Mellemskolen har været et Tab for det Barn, der forlader den i Utide, og da et stort Procental af Børnene gør dette, maa man sige, at den nuværende Mellemskoleordning er uheldig.. Mellemskolen anses for at være det eneste saliggørende, hvorfor Børnene for enhver Pris maa bestaa den anordnede Oprykningsprøve. Men Barnehjernen er for fin en Organisme til at udsætte for Mishandling. Barnet har Krav paa at modtage den Undervisning, der svarer til dets Evner og Anlæg i Ro og Fred."

Thora fremhæver videre, at det er en skæv udskillelse af børn der finder sted, når de skal overflyttes til mellemskolen. Nogle børn kommer ikke derover, skriver Thora, fordi forældrene ikke ønsker det. Men de selv samme børn ser en trist skolefremtid i møde i folkeskolens 6. og 7. klasse. For her er det den mere langsomme og tunge elev, undervisningen må rette sig efter, og hun konkluderer:

"Det maa saaledes siges om den mere udviklede Skole, Skolen som den findes i en stor Del af vore Købstæder, at heller ikke den kan staa for en pædagogisk kritik. Mellemskoleordningen med dens Oprykningsprøve og dens statskontrollerede Afslutningseksamen bør forsvinde."

Hun mener ikke principielt, der er noget i vejen for at dele børnene efter begavelse. En holdning, der var udbredt og som ikke stod til kritisk diskussion i brede skolekredse. Men denne deling skal foregå "...stiltfærdigt af Skolen i Samraad med Forældrene".

Hun foreslaar ogsaa undervisning i grupper afpasset "...Barnets Evner og Anlæg, hvorved man maa forstaa saavel dets aandelige som dets legemlige Behov. Barneskolen bør være en Helhed, have sit Maal i sig selv og slutte med Udgangen af det 7. skoleår."

Fri mellem

Med den ny skolelov af 1937 blev det muligt at oprette en eksamensfri mellemskole.

Det var den fri mellems særkende, at den vægtede og opprioriterede de praktiske fag: Gymnastik, sløjd, håndgerning, skolehave mm. Derudover havde man ladet sig inspirere af forsøgene i Vanløse og opfordrede til, at der i den fri mellem blev indført emneundervisning, hvor den traditionelle fagdeling blev brudt ned.

Ideerne bag den fri mellem lod sig føre tilbage til reformpædagogikken, som Thora ved flere lejligheder udtaler, hun er inspireret af. Reformpædagogikkens grundlæggende ide handlede kort beskrevet om selvforvaltning og undervisning, der i højere grad tog hensyn til og udgangspunkt i elevernes ønsker og evner. Af reformpædagogiske tænkere kan bl.a. nævnes Dewey, Montessorri, Kerschensteiner, som på ganske vist vidt forskellig måde formulerede arbejds-pædagogik, som alternativ til den traditionelle sorte skole med dens stramme disciplin og læseplaner.

Vanløseforsøgene i København, som varede fra 1924 - 1928, var forsøg, der byggede på reformpædagogikkens alternativer.

Thora var også med til at sætte forsøg igang på Østermarkens Skole. Og disse forsøg skal ses i sammenhæng med indførelse af den fri mellem.

Om den fri mellem skriver Thora:

"Man maa gøre Krav paa, at de Elever, som bliver tilbage i den almindelige Skoleafdeling, naar Udskillelsen ved 11- Aars-Alderen har fundet Sted, ikke stilles ringere end de saakaldte begavede Børn. Man maa gøre Krav paa, at de Børn, som bliver tilbage, faar en Skolegang, der er afpasset for dem. En praktisk Mellemskole er en Skole, der ogsaa kunne give dem en Chance i Livet."

Indførelsen af den fri mellem ændrede jo ikke grundlæggende ved de skævheder og sociale slagsider, mellemskolen forårsagede, men den fri mellem kunne være med til at give eleverne i de ældste klasser en mere meningsfyldt skolegang, som Thora oven for peger på.

Hvad forsøgene på Østermarkens Skole detaljeret gik ud på, har det ikke været muligt at finde ud af. Thora omtaler dem kun et sted, og skriver følgende:

"Den praktiske eller eksamensfri Mellemskoles Undervisning tænkes imidlertid Ændret. Og herom giver en Betænkning, kaldet den røde Betænkning god Besked. Et Forsøgsaar er gaaet forud, saa naar den praktiske Mellem om nogle Aar indføres her i Ålborg og Byerne, er der baade gode Anvisninger at følge og Undervisningsmateriale ved Haanden. Spørgsmaalet er saa bare, om vores Skole er indrettet til at mestre en saadan Undervisningsform. Ogsaa her i Byen forsøges der. Eksempelvis kan jeg nævne Østermarkens Skoles Forsøg i saa Henseende. Vi har en Læsestue. Emneundervisning: En lærer tildeles de fleste af

Læsefagene i en Klasse: Dansk, Historie, Geografi og helst ogsaa Naturhistorie. Han vælger et Emne og han centrerer i den Tid hele sin Undervisning om dette Emne."

De nye skoletanker har altså i et vist omfang haft en afsmittende effekt på Thoras pædagogiske ledelse af Østermarkens skole.

Ungdommens opdragelse og uddannelse

I forbindelse med diskussionen og indførelsen af den fri mellem rejste sig også spørgsmålet om et ottende skoleår. Det var de ældste børns skolevilkår, der også i denne forbindelse optog sindene.

Startskuddet om en eventuel udvidelse af skolepligten kom i 1931, ved Det store nordiske Skolemøde, som afholdtes i København. Her talte skolekonsulent Kaalund-Jørgensen, om indførelsen af et ottende skoleår, og Thora talte om "Ungdommens Undervisning i Danmark". Det, der ved denne lejlighed ligger Thora mest på hjerte er at få skabt forståelse for nødvendigheden af at forbedre situationen for

"...den resterende Del af Landets Ungdom, den Del af de 65.000, som forlod Skolen ved 14 års alderen.

Er der sørget for dem? Ja, sørget for dem er der, men ikke paa saa omhyggelig Maade. Det kan siges, at jo mindre veludstyret et Barn er i Henseende til Evner eller jo daarligere de økonomiske Forhold er i de Hjem, hvori de opvokser, jo mindre bekymrer Samfundet sig om dem."

Thora kritiserer herefter de forskellige uddannelsesmuligheder, der eksisterer for ungdommen: Uddannelse på tekniske skoler, mangelfuldt udbud af aftenskolefortsættende undervisning, manglende bevilling til undervisning i efterskole. Hun beklager, at 177000 mænd og kvinder mellem 14 og 18 år ikke modtager nogen form for undervisning.

"Danmark kan ikke rose sig af at være et foregangsland m.H.t. Ungdommens fortsatte Skolegang."

Dette betyder "..at langt den overvejende Del af Landets Befolkning nøjes med en Undervisning, der blev dem til del i Barneskolen."

Dette rummer desuden en kønsmæssig skævhed, da det hovedsaglig er kvinderne, der går glip af den fortsættende undervisning.

Dette har kvindeforeningerne været opmærksomme på, og Thora skriver:

"Dansk Kvindesamfund har derfor rundt om i Landet udført et stort Oplysningsarbejde, idet Foreningen - forøvrigt med Statstilskud - har ladet afholde Kursus i Moderkendskab og Barnepleje, i seksuel Sundhedslære, i Samfundslære; den har desuden afholdt praktisk Husholdningskursus og Sykursus. Men alt dette forslaar kun lidt. Først naar der rundt omkring i Kommunerne af det offentlige oprettes Skoler, vil de unge Kvinder her i Landet kunne faa den Uddannelse og Undervisning, paa deres særlige Felt: Husholdning og Husførelse, som i særlig Grad tiltrænges."

Hun redegør for, hvorledes henvendelser til regering og Rigsdag om "Nødvendigheden af den kvindelige Ungdoms Oplæring i alt, hvad der hører Husholdning til..." har været forgæves, og hun stiller sig mistroisk over for "Samfundets Ligegyldighed..." på dette område. "Spørgsmaalet angaar jo dog Menneskets Ernæringsforhold, og er afgørende for vort Folks Sundhed og Økonomi."

Thora fremhæver, at spædbørnsdødeligheden i Danmark er den højeste i sammenligning med Norge og Sverige, og uden at turde at drage direkte forbindelse mellem kvindernes manglende uddannelse og spædbørnsdødeligheden, siger hun: "...dersom de danske Kvinder var mere kyndige m.H.t. Ernæringslære, ville uden Tvivl flere Spædbørn blive i Live."

Det, der er interessant i denne sammenhæng, er det brede syn på skole og opdragelse Thora her formulerer. Hun tillægger skolen et socialt ansvar, og forpligtelse i den undervisning, der formidles eller burde formidles og ser en sammenhæng mellem undervisning, undervisningstilbud og folks trivsel. Det er et skolesyn, der rækker langt udover skolens rammer og udover den snævre kundskabsformidling, Venstre og konservative satte focus på.

Hvad kvindeuddannelse angår, er det værd at lægge mærke til Thoras understregning af nødvendigheden af oplæring til moder- og hustrurollen. Indholdet i de undervisningstilbud, der efter Thoras vurdering er så hårdt brug for, skal være traditionelle kvindefag som husholdning og husførelse.

Det, Thora her slår til lyd for, er en kvalificering af kvinder til hjemmets arbejde, så hun kan blive manden en god hustru og samfundet en god moder. Dette syn på, hvorledes ungdomsskolens opgave er at videregive billedet af den traditionelle kvinderolle, kan

synes lidt i modstrid med det noget bredere begreb om kvindelighed, Thora i andre sammenhænge formulerer.

Thora appelerer således implicit for en større anerkendelse af kvindearbejdet. Der er i denne sammenhæng imidlertid ikke tale om opskrivning af en særlig kvindelighed, af typiske kvindelige værdier, der er forankret i reproduktionen. Det, dette krav om ungdomsuddannelse, også til kvinder, mest af alt handler om, er professionalisering og dermed i virkeligheden samfundsmæssiggørelse af kvindearbejdet.

I den Store Skolekommission, hvor Thora havde sæde, diskuterede man også et 8. skoleår. Det diskussionen handlede om var, hvorvidt et 8. skoleår skulle være frivilligt eller obligatorisk. Thora argumenterede for et obligatorisk 8. skoleår. På dette punkt er hun imidlertid i modsætning til sit parti. (Sådan som tilfældet også var det hvad angik forskolelærerinderne). Jørgen Jørgensen, der var undervisningsminister, foreslog et frivilligt 8. skoleår imodsætning til Borgbjerg fra socialdemokratiet, der stillede forslag om et obligatorisk 8. skoleår. "Dermed har Regeringen imødekommet Oppositionspartierne, navnlig Venstre, for hvem enhver Tale om tvungen Skolegang er en Vederstyggelighed." skriver Thora. Og videre hedder det:

"Der tales om et ottende Skoleaar. Før eller siden vil det blive en Nødvendighed at udvide Skolepligten. For vi kan ikke som en Kulturnation lade vore unge drive for Vind og Vejr. Vi maa tage os af dens Opdragelse og Uddannelse ogsaa efter det 14. Aar. Men denne Uddannelse maa indrettes efter de unges Behov, Hænderne i Arbejde, lær dem nyttig Gerning, sæt dem i Virksomhed, find ud af, hvad de kan bruges til, hvor deres Evner ligger og undervis dem i Overensstemmelse hermed. Men med Indførelsen af et ottende Skoleaar er Sagen ikke løst. Vi venter endnu paa Skolen for de unge, Skolen som et Supplement til de Unges Virke. Vi venter først og fremmest paa Skolen for de unge Kvinder, for den er endnu i sin Vorden."

Fællesskole-pigeskole

Thora var meget engageret i og optaget af den kvindelige ungdoms opdragelse og undervisning, men tog skarpt afstand fra pigeskolen. Hun skriver:

"Det er ikke vanskeligt at se, at faar man indført forskellig Skoleundervisning for Drengene og Piger, falder hele vort Arbejde med Ligestillingen i Samfundet. Pigeskolens Spor skræmmer. Den har anrettet Skade nok." Det fremføres fra pigeskolernes side, fortsætter Thora, "...at den slags Undervisning, der foregaar i Gymnasiet, Realskolen er med Drengenes Tarv for Øje - og at Pigerne har vanskeligt ved at holde ud til mange Timers Skolearbejde og Kravet fra Pigeskolernes Side lyder da paa, at Pigerne bør have et Aar mere til Uddannelse end Drengene, og at der bør lægges Vægt paa kvindelige Fag som Husgerning og Haandarbejde. For at faa Tid til disse Fag i Fællesskolen, kræver man Ret til at udskyde visse Fag for Pigerne, f.eks. Regning og Matematik."

Thora tilbageviser påstanden om, at manuelle fag har stor betydning for specielt pigernes opdragelse. "Akkurat samme Betydning vil manuel Faglighed have for al Opdragelse", skriver hun. "Grundskolen bør derfor indrettes med Hensyntagen til dette Behov saavel hos den manuelle som den boglige Ungdom."

Thora er ikke blind for de problemer, der hersker omkring opdragelse af piger; men hun mener, at de kun løses, ved at reformere skolen som sådan, og hun skriver :

"Lige Uddannelse for piger og Drengene i Barneskolen, Realskolen og Gymnasiet. Vist nok er der meget galt med vores Skole i sin nuværende Form, men det gælder ikke kun for Pigerne men også for Drengenes Undervisning.

Vore Dages Skole bør reformeres endnu engang. Timetallet bør reformeres og Undervisningen lægges saaledes til rette, at Hjemmearbejdet indskrænkes. Naar dette sker vil den sikkert ogsaa passe for Pigebørnene."

Lige uddannelse er, efter Thoras vurdering, forudsætningen for opnåelse af ligestilling mellem kønnene. Problemerne med opdragelse af piger afspejler et generelt pædagogisk problem i skolen. Hun modsætter sig en særlig hensyntagen til pigerne og betragter det som trussel mod kampen for ligestilling.

I argumentationen for ligeløn fremhæver Thora da også gang på gang ligelønnens berettigelse netop fordi kvindernes uddannelsesbaggrund og arbejde ikke væsentligt adskiller sig fra mændenes. På denne baggrund bliver det både nødvendigt og en naturlig konsekvens at arbejde for lige uddannelsesmuligheder og vilkår for drenge og piger, selvom der bliver tale om forskelle i indholdet: Hun

fremhæver nødvendigheden af at undervise pigerne i de arbejdsopgaver, der knytter sig til rollen som mor og hustru.

Når det gælder uddannelse og opdragelse af piger i folkeskolen, er Thoras syn på, hvad indholdet skal være noget bredere end oven for formuleret omkring ungdomsuddannelser. Hun forfægter her den holdning, at særlig uddannelse til piger vil true ligestillingen i samfundet, det var jo netop det særligt kvindelige, der skulle skoles i på ungdomsuddannelsesområdet.

Det, der præger Thoras lidt modsætningsfyldte holdning til spørgsmålet om pige/kvindeopdragelse er på den ene side de krav, hun stiller til ligestilling, hvor det primært er lighed mellem kønnene, det drejer sig om. På den anden side findes der også ansatser til at fastholde det særligt kvindelige, kravet om ligeværd, som for den kvindelige ungdoms opdragelse bliver til krav om professionalisering af kvindearbejdet. En sådan professionalisering og samfundsmæssiggørelse er ikke ensbetydende med opprioritering af de kvindelige værdier, der også ligger i ligeværdsstrategien. I 5. kapitel om patriarkat og magtkritik skal vi vende tilbage til en grundigere diskussion af disse to strategier.

Kunst i skolen

Østermarkens skole er bygget i perioden 1928 - 1929 og er typisk for den tids skolearkitektur: en stor murstensbygning med fire etager, indhegnet skolegård hvor gymnastiksalen ligger.

I en tale, Thora holder så sent som 1953, skriver hun :

"Trods de Brist der maatte siges at være ved Østermarkens Skole var den alt i alt tiltalende." (Thora er utilfreds med, at der manglede en læsestue og at lærerværelset var for lille). "De rummelige Forhold i Klasseværelserne følte rigtige; de hvide Vægge, Fliserne paa Gangene i Panelhøjde gav Indtryk af Renhed, af Ro, der paa mig virkede uendelig velgørende. Hertil kom, at Skolen laa isoleret paa en flad Mark med en vid Udsigt til Bakkerne i Horisonten mod syd omgivet af en Eksercerplads - nu en Stenørken."

Men at der slet ikke var tænkt på skolens udsmykning, var Thora utilfreds med.

"Intet Kunstværk end ikke en Reproduktion af et Kunstværk var der at finde noget Sted. Nogle gammeldags Anskulesesbilleder i

Østermarkens Skole fotograferet 1988. Skolen er nu nedlagt.

en Del af Klasseværelserne fandtes der; men disse Papstykker kunne jeg ikke holde ud at se paa."

Så Thora gik igang med at skaffe økonomiske midler til udsmykning af skolen. Fra private fik hun skaffet de første billeder, som blev hængt op på gangene. "I al sin Enkelhed virkede de tiltalende og gav Skolen et Præg af hjemlig Hygge."

Efter nogen tid kom Thora i forbindelse med den nordjyske maler Valdemar Secher. Han tilbød hende et af sine billeder til op-hængning.

"Billedet kom, det var stort, 107 cm i Højde og 143 cm i Bredde; det var indrammet og det bar et Motiv fra Åbenraa - Genner Fjord. Mit lille Kontor var ikke Pladsen til det, saa det fik sin Plads paa lærerværelset. Maleren faldt ikke i Lærernes Smag. Nogle af dem gjorde sig endog lystige over det. Man var dengang ikke fortrolige med den moderne Malerkunst."

Trods lærernes uvilje og skepsis over for denne nyanskaffelse, gik Thora igang med noget af et projekt: Hun ville udstyre de tre gange i hovedfløjen med billeder fra Nordjylland af Valdemar Secher. Den eneste økonomiske mulighed for at realisere disse planer var at gå tiggergang hos byens private erhvervsdrivende og forældrene.

Lærere og lærerinder fotograferet på lærerværelset på Østermarkens Skole.

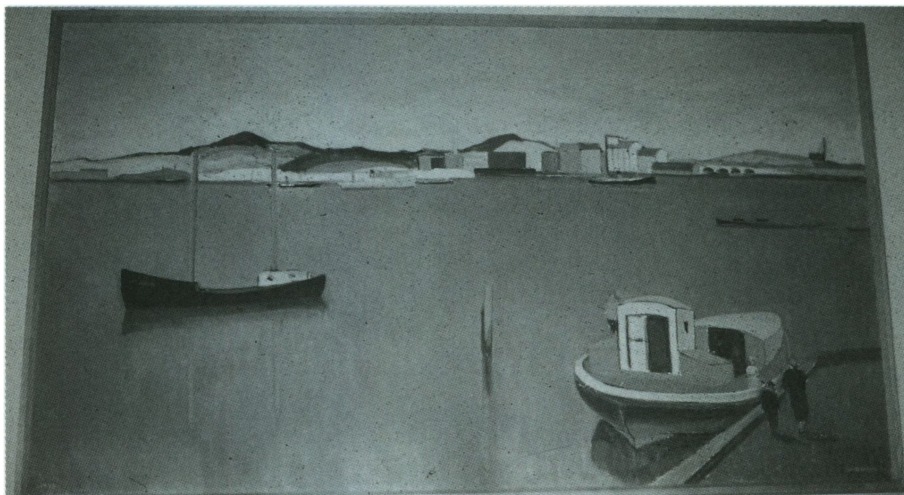
"Tanken om at faa Udsmykningen udført inden jeg om føje Tid skulde gaa af som Skolens Leder, lod mig ikke i Fred, og en Dag slog den Tanke ned i mig, at de større Firmaer i Østbyen, som i Krigstiden tjente store Penge, vel maatte kunne afse et Beløb til Formaalet."

Og med yderligere støtte fra kommunen, Carlsbergfonden og Novo (der ejedes af hendes to brødre) lykkedes hendes plan til sidst.

"De Billeder i festlige og lyse Farver, som nu prydede Gangene paa Østermarkens skole, ville i Fremtiden give Skolen sit Præg, og Børnene ville gennem dem faa et Skønhedsindtryk, der altid ville være i deres Sind."

Også problemerne med den ydre arkitekturs indflydelse på miljøet, optager Thora. I en tale, hun iværkt holder i radioen i begyndelsen af 50'erne, siger hun:

"De store Skoler er et Led i den moderne Bys Udvikling. De passer for saa vidt godt til Byens Udseende, som de har faaet et vist fabriksagtigt Tilsnit. Mange Forældre krymper sig ved at sende deres Børn hen til disse Kaserne og foretrækker at lade dem gaa i private Skoler, men det store Flertal af vore Børn er henvist til de offentlige Skoler og de har i lige høj Grad Krav paa

Billede af Valdemar Secher. Billedet hang på Østermarkens Skole.

individuel Omsorg som Børn af mere velhavende Forældre."

Thora kritiserer de ansvarlige myndigheder for ikke at tage højde for de krav, lærerne rejser til skolebygningernes udformning: "Arkitekter og Haandværkere indretter Skolen efter Tidens Smag mere end efter Børnenes Tarv," og hun fortsætter:

"Havde man lyttet til vore Raad, ville vi i Stedet for store Kaserne have haft Skoler bygget til et Antal Børn, der var til at overse. Skolegaardene var blevet saa rummelige, at Børnene kunne bruge dem som Legepladser, og der var blevet indrettet Skur, som de kunne søge Ly i mod Vind og Vejr. Et Frokostrum, hvor Børnene kunne faa et Glas Mælk, og hvor de kunne sidde ved et Bord og spise deres Mad var der nok ogsaa blevet Raad til. Skolerne var ikke kommet til at ligge i Gadelinje, men i mere stilfærdige Omgivelser. Vore Købstadsskoler var i det hele taget ikke blevet det Støjens og Uroens Sted, som den nu er, lidet tjenlig til Undervisning og ulidelig i det lange Løb for Læreren, hvis Nervesystem uvægerligt bliver brudt ned."

At skolerne således ikke er beregnet for børnene, får disse ord med på vejen:

"Skolegaardene er smaa og ikke indrettet saaledes, at de yder Børnene Beskyttelse mod Vind og Vejr; men hvilket Vejr der end er paa Sky, jages Børnene ned i dem. De er føjet ind til trængsel. I vild Forvirring tumler Børnene sig mellem hverandre, skraaler, skrigger, puffer og støder. Nogen virkelig Leg er der slet ikke Plads til. I disse gaarde spiser Børnene deres medbragte Mad i Efteraarets Regn, i Vinterens bitterlige Kulde."

Med et moderne udtryk, kan man vel egentlig hævde, at det Thora her slår til lyd for, er æstetisering af børnenes skolerum, nødvendigheden og perspektivet af at give børn oplevelser og billeder af det skønne. Den kritik af de fysiske rammer, der ligger i kravet om æstetisering, udtrykker vel i virkeligheden respekt for og opprioritering af udfoldelse af liv - også set fra børnenes synspunkt.

Det modsætningsforhold, der anes i Thoras kritik af den moderne skolearkitektur, er systemets helt konkrete og åbenbare kolonialisering af børnenes livsverden: Skolearkitekturen står også i Thoras forståelse som manifestation af de nye tiders logik og selvforståelse. De fabriksagtige bygninger, der ikke er indrettet med udgangspunkt i børns behov, men som monumenter over den ny tids objektive nødvendighed. I disse kaserner socialiseres børnene til lønarbejderlivet, til accept af tilsidesættelse af egne behov, og til den magtstruktur, skolen i sin fysik afspejler.

Den opmærksomhed mod udvidelsen og styrkelsen af børnenes livsverden, som Thora her berører, går igen i de skolepolitiske standpunkter, som hun forfægter og som grundlæggende handler om mere sociale og børnevenlige skoleforhold. Det skinner også igennem, når Thora taler om mere almene pædagogiske emner og problemstillinger. Det skal vi vende tilbage til i næste afsnit.

De nye skoletanker

De nye skoletanker, eller moderne skoletanker, er den betegnelse, Thora bruger for de reformpædagogiske tanker, hun tydeligvis er inspireret af.

Jeg skal ikke her gå ind i en redegørelse og diskussion af de problemstillinger, der grundlæggende var knyttet til den reformpædagogiske bevægelse, men trække nogle af de linjer op, der har relevans for en perspektivering af Thoras pædagogiske forståelse.

Reformpædagogikken, som altså var et progressivt alternativ til den sorte kundskabsskole, slog igennem i Danmark i 20'erne. Den havde som mål en bedre skole for børnene og på længere sigt et bedre samfund og et godt liv. Lige så store disse ord er, lige så forskellige er da også de pædagogiske teorier, der gik under betegnelsen reformpædagogik. I Englang og USA fik reformpædagogikken betegnelsen "Childcentered School" og i Tyskland gik bevægelsen under navnet "Vom Kinde aus". Forskellene handlede om, at nogle tænkere var mere barncentreret - gik mere vom Kinde aus end andre. Men fælles var stadig, at barnet var i focus, barnet var og skulle være udgangspunkt i undervisningen.

For så vidt handlede reformpædagogikken om udvidelse, udfoldelse og styrkelse af børnenes livsverden.

Men reformpædagogikken skal også ses som en reaktion mod 1. verdenskrig og mod den fremmedgørelse, der var konsekvensen af industrialiseringen og kapitaliseringen også af det danske samfund.

I en tale, der er holdt i 20'erne hilser Thora de nye skoletanker velkommen med et håb om "...at de kunne faa Befolkningen til at tænke over det Spørgsmaal: er vore Skoler indrettet saaledes, at de er et godt Grosted for vore Børn."

Og Thora fortsætter med at redegøre for, hvorledes de reformpædagogiske tanker er slået igennem rundt omkring i Europa:

"Den nye Skolebevægelse ytrer sig kraftigst i Tyskland. Revolutionen holdt sit Indtog i Skolen, Disciplinen brast og Kaos indtraadte den Dag Børnene fik at vide, at de var frie, at de kunne gøre hvad de ville. Det var for en Gangs Skyld at gøre Alvor af den store Læremester Rousseaus Lærdom. Barnet skal opdrages i Frihed."

Herefter diskuterer Thora begrebet medbestemmelse, og hun skriver:

"Skolen er et Samfund af Eleverne, de bestemmer ikke hvad, der skal læres, men hvorledes, der skal læres, er de ikke tilfredse med en Lærer, irettesætter de ham, giver ham Karakterer, udebliver fra hans Undervisning og lign. Børnene styrer Skolen efter et Parlamentarisk Mønster...

For mig er der ingen Tvivl om, at det er de voksne, der er medbestemmende m.H.t. Skolens Indretning og hele Undervisning. Men vi maa ikke glemme, at vi blot er Barnets Formyndere. Skolen er i Virkeligheden Barnets og maa indrettes efter Barnets Tarv."

Men det er ikke kun i Tyskland, de frie skoletanker trives, skriver Thora. "I Amerika, i Belgien, i England, i Holland, i Frankrig og Italien drøfter man dem og søger at føre dem ud i Praksis."

Hun peger på de "...store Opdragelseslærere - Rousseau, Frøbel og Pestalozzi", der i følge Thoras vurdering står som faddere til de tanker, krigen har pustet fornyet liv i. Det handler om "Barnets Vækst indefra, Barnets Opfinderevne, Initiativ, Udvikling af de skabende Kræfter i Barnet. At forsynde sig mod dette første og store og eneste bud er en Dødssynd, som Ingen faar Tilgivelse for."

Thora refererer herefter til de steder, hvor de frie skoletanker praktiseres, Arbejdsskolerne i Hamborg, Daltonskolerne i England og endelig:

"Efter tysk Mønster er der oprettet en Forsøgsskole her i København i en af Kommuneskolerne. Børnene er frie der som i Hamborg. Jeg skal ikke udtale mig om Skolen, da jeg ikke har besøgt den. Skolen ønsker Arbejdsro indtil man har Klarhed over Resultaterne."

Det kunne være Vanløse-forsøgene, Thora her refererer til. Efter således at have været lidt omkring i det reformpædagogiske univers, kommer Thora ind på, hvad der i samtiden blev kaldt "Den danske Linje."

"Hermed menes den danske Skole, som den har udviklet sig efter Grundtvig og hans Discipel Kolds Skoletanker. Og man vil, saa vidt jeg forstaar Udtrykket den danske Linje, understrege, at vi her i Danmark egentlig altid har været i Kontakt med det rigtige. Det gælder nu blot om at faa den danske Linje frem i forreste Række. Folkets Skole. Glædens Skole. De vil mærke de frie Skoletankers Pulsslag heri."

Og med Grundtvig som kritikvinkel angriber hun så noget af den arbejdsundervisning, der har været praktiseret i nogle af skolens fag.

"Historien skal læres gennem Tegning - Geografi ligeledes. Fysik gennem et kombineret Pillearbejde i Træ - Metaltraad, Blik osv. Fysiksløjd som det kaldes. Regning skal læres gennem Anvendelse af Brikker, Klodser, Regnepinde og kunstigt udtænkte Regneapparater."

Om alt dette har Thora at sige: "Der er sikkert meget rigtigt og godt i alt dette, men det er for en stor Del Spild af Tid".

Den danske linje definerer Thora så således: "Lektierperiet skal bort, men den lille Tabel skal læres. Ved den lille Tabel forstaar man da visse Grundbegreber, som man mener, ethvert Menneske i et Kultursamfund maa lære."

Det er vanskeligt under eet at håndtere den mængde at tanker, ideer og mennesker, der på en eller anden måde kan siges at have relation til reformpædagogikken. Og det er også vanskeligt for Thora. Den del af reformpædagogikken, hun bruger, er begrebet om arbejds-pædagogik. Men også her er forskellene store. Det er selvvirksomhed, der her står centralt. Kerschensteiner, som Thora også refererer til, opererer med selvvirksomhed som middel til opdragelsen af barnet til samfundsborger. I modsætning hertil står Maria Montessorri, som ligeledes er en af Thoras inspirationskilder, der understreger selvvirksomheden som mål for opdragelsen; at det med andre ord er barnets lyst og behov, der skal være drivkraften for og målet med læring.

Denne modsætning skinner også igennem hos Thora. Hun slår til lyd for, at børnene skal være mere frie, at skolen skal indrettes efter barnets tarv, at barnets vækst indefra skal styrkes; men på den anden side står den voksne, som i sidste ende fortolker barnets verden.

Det skal imidlertid understreges, at det i samtiden har været et progressivt standpunkt at indtage som lærer at definere sig som "blot" det at være barnets formynder. Det har været et brud med den autoritære lærerrolle, som også reformpædagogikken gjorde op med.

Studierejser

Thora foretog studierejser til både europæiske, nordiske lande og USA. I foråret 1914 var hun i Italien og besøgte Montessorri-skolerne. Den oplevelse hun her fik med sig fra Casa Dei Bambini i Roms fattigkvarterer, har uden tvivl inspireret hende i den kritik hun, år senere, rejser mod skolearkitekturen herhjemme.

Hun skriver:

"Børnenes Huse - det fortæller i al sin Simpelhed, at her holder Børnene til, her er deres Enemærker, deres Raaderum, hvor de frit kan udfolde sig, frit kan gro.

Det er vanskeligt at faa Ordet Skole til at betegne det, der knytter sig al for mange Forestillinger om Tryk og Tvang til denne Samfundsindretning, der var ment som en Velsignelse, men kom til at virke som en Forbandelse. Og selv om den moderne Skole, der i hvert Fald i sin Fysiognomi ser helt anderledes tiltalende ud end for Aar tilbage, man ville aldrig falde paa at kalde den Børnenes Hus, for hvad den end er, Børnenes Hus er den ikke"

Sammen med sin gode veninde, Margrethe Petersen, som senere blev skoleinspektør på Frederiksberg, og som var aktiv i debatten om arbejdsskolen herhjemme, rejste Thora i efteråret 1916 med ministeriel støtte til Sverige. De besøgte skoler, hvor man ".. lagde Vægt paa Haandens Arbejde som et Middel til Kundskabstilegnelse.

Margrethe Petersen og jeg kom hjem optaget af, hvad vi havde læst og set og begge overbeviste om, at det gjaldt om at faa mere Aktivitet ind i Undervisningen fra Barnets Side." Thora karakteriserer Margrethe Petersen som en af pioneerne inden for arbejdsskolen herhjemme, og hun skal i følge Thora have udtrykt sine tanker således: "...at gøre Barnets selvstændige Arbejde til det centrale i al Skolens Virksomhed saavel i de humane som i de manuelle Fag."

Margrethe Petersen kom altså til at realisere sine tanker som skoleinspektør, og Thora skriver videre: "For mig skulle der gaa lang Tid inden jeg for Alvor kunne komme til at realisere Arbejdsskolens Tanker. Det skete først efter, at jeg var blevet Overlærer ved Østermarkens Skole."

Konklusion

Her slutter så en af historierne om Thoras skolepolitiske og pædagogiske virke.

Tiden omkring dette virke har været præget af bruddet med de gamle dannelsesidealer. Et brud, der blev nødvendiggjort af de nye og moderne tider. Samfundet havde brug for mennesker, der kunne andet og mere end det, skolen hidtil havde krævet. Og samfundet havde brug for mennesker, der også kunne tænke selv. Den kamp om barnet, der hermed sætter ind, er en kamp om, hvad den nye generation skal opdrages til, hvilke færdigheder og holdninger, der kræves i voksenlivet.

Det er modsætningsfyldte krav, der rejses fra samfundets politiske partier: Det liberalistiske menneskesyn, som bar en opfattelse af, at børnene skulle klare sig selv, og hvis de ikke kunne det, var og blev det menneskets eget ansvar. I denne selvforståelse understreges altså skolens kundskabsformidlende opgave. Det socialliberale/socialistiske menneskesyn, hvor opdragelsen og undervisningen opfattes som samfundets ansvar, et ansvar som også har sociale konsekvenser. Denne opfattelse indeholder også en dobbelthed i sig. Det var i sidste ende også i samfundets og magtens interesse, at minimere og reducere sociale problemer i opbygningen af de nye tider.

Det er i dette lys reformpædagogikken skal ses. Reformpædagogikken var i en vis udstrækning en modbevægelse, men i lige så stor eller måske større udstrækning også at betragte, som en bevægelse, der fungerede moderniserende over for de krav, de nye tider stillede. Grundlaget for de sociale, politiske og økonomiske uligheder, blev der således ikke rokket ved. Tilværelsen blev gjort lysere for lidt flere mennesker.

Og det er jo godt nok, men ikke tilstrækkeligt.

Det er på denne baggrund, at Thoras pædagogiske og skolepolitiske engagement skal forstås. Og disse modsætningsforhold skinner da også delvist igennem i hendes egen argumentation. Børnenes rum skal udvides, på deres egne betingelser, men bagved står den voksne som repræsentant for samfundet, som den, der har det egentlige ansvar, det sidste ord og som altså også kommer til at afmærke dette rum.

Jeg tror, at Thora har været en stærk og fremtrædende person i skolehverdagen - det læses mellem linjerne i det, hun skriver, og det er også hvad mennesker, der har kendt til hende udtaler.

Thora sammen med en klasse på Østermarkens Skole.

Hun har haft det som et af sine mål at kæmpe for social retfærdig - også inden for skolens mure.

Hun arbejdede på, også gennem skole og undervisning, at fremme ligestilling mellem kønnene og vendte sig på det skarpeste mod forskelsbehandling mellem piger og drenge.

Det kvindesyn, hun her formulerer ansatserne til, tegner imidlertid konturerne af den modsætning, der synes at præge hendes kvindeopfattelse: På den ene side har kvinder qua deres nære tilknytning til intimsfæren noget særligt, som skal udfoldes og komme det "store" samfund til gode. Men på den anden side forfægter hun her hvad angår pigeopdragelse lighed i undervisning og opdragelse. Dette tema skal jeg vende tilbage til senere.

Og så har hun selv haft et blik for den grundlæggende modsætning, der herskede mellem samfundets krav til skolen på den ene side og børnenes behov og udfoldelse af liv på den anden side. En modsætning, hvor hun umiddelbart tager parti for barnet mod den disciplinering, systemet som en kile stikker ind i skolerummet.

Thora formulerer mere eller mindre eksplicit også, hvad jeg vil kalde en pædagogisk utopi: Drømmen om en skole - glædens skole, folkets skole, hvor læring skal tilgodese menneskets hele udvikling af legemlige og åndelige behov. Det er i Thoras forståelse forudsætningen for at skabe en ny menneskeslægt, der i højere grad er rustet til at værne om demokratiet, freden og friheden.

Det er imidlertid den virkelighed, der tegner sig på papiret i Thoras skriverier.

Men der var lang vej fra reformpædagogikkens utopi, om det autonome menneske i det magtfri rum, til klasseværelset og dagligdagen i skolen.

Og den vej har også været lang for Thora. Det har ikke været nogen enkel sag for hende at arbejde på konkretisering eller virkeliggørelse af hendes pædagogiske utopi, selvom hun utvivlsomt nåede et stykke, hvilket de omtalte forsøg og udsmykningsprojektet konkret er eksempler på.

Det er der flere forklaringer på.

For det første var hun jo allerede fra starten, som skoleleder af Østermarkens skole, helt klart uvelkommen og i strid modvind. Derfor har hun ikke kunnet foretage de store armsving, der har været nødvendige for at ændre fundamentalt på skolen.

For det andet kan man tænke sig, at de mange konfrontationer med systemet, hun havde været involveret i, både hvad angår kampen for avancement og ligelønskampen, havde udviklet en practicisme hos hende. Således at forstå, at hun på den ene side har haft klare ideal foresillinger, som hun eksplicit har givet udtryk for hun ville arbejde på at realisere; men fordi hun har skullet bruge så megen energi på at overvinde modstand, og fordi systemet med sin indbyggede nødvendighed og rationalitet, bestemt af de krav industrialiseringen og de nye tider stillede og defineret af mandssamfundet også har befamlet Thoras egne idealer, har det været svært for hende, at fastholde og udvikle handlestrategier, der kunne ændre praksis.

For det tredje handler det vel egentlig også om noget så enkelt, at også Thora kun er et menneske, og ikke har kunnet kæmpe alle kampe for ligeværd, retfærdighed, og demokrati på een gang og lige sejrrikt igennem.

I Thoras taler og skriverier, er det barnet, der bliver målet for samtalen om skolen. Det har i sig selv været en udfordring til - og en provokation mod det borgerlige samfunds skolepolitiske og pædagogiske selvforståelse.

Thora fotografert i klasselokalelet.

KVINDEN OG SAMFUNDET

DANSK KVINDESAMFUNDS FORMAAL ER:

a) AT UDVIKLE OG DYGTIGGØRE KVINDER TIL DEN FULDMYNDIGE BORGERS ANSVAR OG ARBEJDE.

b) AT ARBEJDE FOR GENNEMFØRELSEN AF KVINDERS FULDE LIGESTILLING MED MÆND I FAMILIE, SAMFUND OG STAT.

c) AT FORBEDRE KVINDERS OG BØRNS KAAR, SÆRLIG AD LOVGIVNINGENS VEJ.

◀ ◀ ◀ ◀ ◀ ◀ UDGIVET AF DANSK KVINDESAMFUND. ▶ ▶ ▶ ▶ ▶ ▶ ▶ ▶ ▶ ▶ ▶ ▶

35. AARG.

30. November 1919.

Nr. 20.

LIGELØNSFESTEN

DEN 19. NOVEMBER 1919.

Formandens Tale:

Et Par Hundrede Kvinder — Husmødre saavel som selverhvervende — havde fulgt D. K.s Indbydelse til at holde Fests for »den lige Løn«.

Studeaterforeningens Festsal med det store, blomstersmykkede Bord prydedes af D. K.s Banner, som var opstillet mellem Palmer bag Hædersgæsternes Plads og bevogtet af hvidklædte Marschaller med brede, røde Skært.

De to af D. K. indbudte Hædersgæster, Frk. Anne Bruun, der for ca. 30 Aar siden rejste Ligeløns-Kravet gennem D. K., og Medlem af Lønningskommissionen, Frk. Thora Pedersen, førtes til Bords af Formanden for D. K. til Tonerne af Riberhus-Marchen, og baade de og Frk. Soffi Rasmussen, der var Kommunelærerindeforeningens Gæst, fik overrakt smukke Buketter.

Skoleinspektør, Frk. Moth-Jensen, var Dirigent ved Bordet og bød Velkommen.

Fru Julie Arenholt holdt Festtalen for Ligeløns-princippets Sejr og for sine to Bordfæller; denne Tale lød saaledes:

»Det Krav om »Lige Løn for lige Arbejde«, som Dansk Kvindesamfund fremsatte allerede i Slutningen af Firserne, gjaldt særlig Lærerinderne, der jo paa det Tidspunkt udgjorde Majoriteten bl. de selverhvervende Kvinder. Den Redegørelse for Lærerindernes økonomiske Kaar, der dannede Grundlaget for Kravet viste, at en Kommunelærerindes Uddannelseskostede hende ca. 2150 Kr. — hvoraf de 150 Kr. kunde gives hende som Statsunderstøttelse — medens hun af sin egen Lønns maatte udrede de 2000. For Lærerens Uddannelse sørgede Staten som bekendt paa Stasseminarier — lukkede for Kvinder. Kommunelærerinderne begyndte derfor deres Gerning med Gæld — som de maatte betale af deres Løn, der efter 17 Aars Forløb naaede den svimlende Højde af 1600 Kr.

Lærerne lønnedes naturligvis ogsaa den Gang højere end Lærerinderne sidde alene i den Alder, hvor man maatte antage, at de var eller kunde være Familieførgere, men allerede i Begyndelseslønnen var der en Forskel paa flere hundredde Kroner.

Da der i Rigsdagssamlingerne 95—96 fremsattes Forslag til en ny Skolelov henvedte Lærerinderne sig til Danmarks Lærerforening og anmodede dem om at varetage Lærerindernes Interesser — men Danmarks Lærerforening var den Gang sikkes væsensforskellig fra nu — man overborte ganske Lærerindernes Anmodning, og i den Henvendelse, der udsendtes til Regering og Rigsdag nævnedes sidde med et Ord, at der overhovedet eksisterede Lærerinder.

Lærerinderne indgav da selv et Andragende, hvori de anmodede om, at Begyndelseslønnen maatte blive ens for Lærer og Lærerinder, men den daværende Kultusminister svarede med at henvisse til *Kvindernes bekendte Najsomhed* — et Argument som jo ikke er ukendt op til de sidste Dage.

Paa et Fællesmøde samme Aar i Dansk Kvindesamfund vedtoges en Resolution, der bl. a. protesterede imod den ulige Lønningsmaade for Lærere og Lærerinder. Protesten hjalp intet — under Forhandlingen om Lønningsloven i Folketinget udtalte en bekendt Politiker: *»Dette vilde vi ikke vove at byde Lærerinderne, hvis de var Vælgere. Det varede 22 Aar inden Lærerinderne blev Vælgere — det varede 23 Aar, inden de fik den lige Løn. Manden havde Ret.*

Medens Kommunelærerinderne saaledes var de første Ligelønskravet blev rejst af og for — saa blev de ogsaa de sidste, der vandt med. Om ingen af de andre selverhvervende Kvinder kæmpedes der saa haardt — men de vandt med Og jeg tør trygt sige paa D. K.s Vegne saavel som paa alle de andre sejrende Kvindorganisationers Vegne — at havde vi maattet efterlade Lærerinderne paa Valpladsen, saa havde vi idag ikke holdt Fests. Ligelønskravet rejstes af Lærerinderne, men siden genlød Kravet fra alle de mange andre selverhvervende Kvinder, der rundt omkring i Statens man-

Kampen for ligeløn

Af de mange initiativer på kvindesagsområdet, Thora var involveret i, er det uden tvivl kampen for ligeløn, der gav det største resultat samfundsmæssigt set .

Denne kamp, som uds spillede sig i årene 1917-1919, har på så mange måder været en milepæl i Thoras liv.

Og vi skal i dette kapitel følge Thora i den kamp og det engagement, der kostede dyrt, og som kom til at præge hende både menneskeligt og arbejdsmæssigt i årene, der fulgte.

Vi starter ved afslutningen...

Fødselsdag og fest

Den 21/10 1919 strømmede det ind med telegrammer, breve, lykønskninger, blomster, taksigelser og sikkert også gæster på Jonstrupsalle 2, 1. sal i Ålborg, hvor Thora boede på dette tidspunkt. Den dag havde Thora fødselsdag, hun fyldte 44 år. Den megen opmærksomhed skyldtes imidlertid ikke fødselsdagen, men var foranlediget af, at Rigsdagen, halvanden måned forinden, havde vedtaget lov af 12. september 1919 om statens tjenestemænds lønninger.

Denne lov indførte konjunkturtillæg, dyrtidstillæg, stedtillæg og endelig den meget omstridte ligeløn for mænd og kvinder i samme tjenestemandstilling.

Kvindernes kamp havde således omsider båret frugt og grundlaget og forudsætningen for ligestilling skabt; og en stor del af æren for det mål, der hermed blev nået, blev tillagt Thora.

Ikke uden grund.

De mange hilsener kom fra kvinder over hele landet - specielt lærerinder - og også den norske og svenske lærerindeforening benyttede lejligheden til, at takke Thora for hendes indsats til gavn for Nordens kvinder.

Bodil Pedersen, Thoras niece, oplyser, at lærerinderne samlede et beløb ind på 10.000 kr. som gave til Thora - en gestus, der vel i særlig grad markerede betydningen af og respekten for det arbejde, Thora havde udført i lønningskommissionen.

I den bunke telegrammer, der ligger fra fødselsdagen, er der et lille kort, der har været vedlagt en buket blomster, og som ved sit meget enkle og kortfattede udtryk adskiller sig fra de andre :

Emilie Hansen

Tagesvej 14.

1. 10. 19.
Tusind Tak for de mange
penge, og fordi jeg er et
menneske.

Tusind tak for de mange penge og fordi jeg er et menneske.

Tre dage før sin fødselsdag - den 17/10 1919 var Thora ligeledes blevet hyldet sammen med Anne Bruun ved den fest, Dansk Kvindesamfund holdt i Studenterforeningens Hus i København. Anne Bruun havde allerede i 1898 for første gang fremsat kravet om ligeløn, da der skulle forhandles om en ny skolelov, læreruddannelseslov og lærerlønningsslov. Dette krav blev ikke imødekommet ved den lejlighed, og i 1899 blev kvindernes begyndelsesløn fastsat til at være lavere end mandens. (Se nærmere herom hos Kirsten Møller i UP). Anne Bruun blev ved festen hyldet som den, der talte det første manende ord, og Thora som den, der talte det sidste afgørende ord.

Når man læser - eller synger de sange igennem, der er blevet skrevet til lejligheden, aner man den selvfølelse og sejrsglæde, der prægede festen, og man får en fornemmelse af den modstand, kravet om ligeløn har mødt fra det danske samfunds side:

Melodi: Hr. Peder kasted' Runer over Spaage.

Vi ved, at Kvinderne i gamle Dage
kun lapped', gjorde rent og bagte Kage;
men medens Tider rinde,
de gik i Mandens Spor,
og de blev Lærerinde,
og de kom paa Kontor;
og en Dag sa'e de til hinanden:
»Hvorfor faar vi ej Løn som Manden,
lige Løn?»

De slutted' sammen sig i skøn Forening,
for ret at sige Manden deres Mening;
de Møder sammenkaldte
og talte Flammeord,
i Skrifter de udmalte,
at deres Ret var stor:
»Vi har før bedt saa mange Gange,
denne gang vi vor Ret forlange —
lige Løn.»

Den Kommission var ikke svært forhippet
paa at indføre Ligelønsprincippet,
den asede og stræved'
og regnede og skrev,
den Statistikker kræved',
og Resultatet blev —
fagre Ord — nej, paa ingen Maade:
Kvinden faar ej, hvis vi skal raade,
lige Løn.

»Den lige Løn vi paa Budgettet stryge,
det viser sig, at de er altid syge,
og Hoved har de ikke
og ingen Energi,
lad dem kun sy og strikke,
det er der Mening il!
Vi skal nok til Fornuft dem bringe,
hvis de tror, at de frem kan tvinge
lige Løn.»

Men selv om »Mandelist er velbehønde«,
saa er dog »Kvindelist foruden Ende«,
og hvordan de saa prated',
og hvordan det saa gik,
saa blev dog Resultatet,
at lige Løn vi fik!
Lad os da Glas i Haanden tage,
vi vil nu Sejrens Frugter smage —
Lige Løn!

A. M.

Ved Maalet.

Mel.: Sol er oppe.

Daad at øve,
Kræfter prøve,
gøre Gavn fra Dag til Dag,
Byrder bære
tung, svære,
er det ene Mandens Sag?
Nej, den frie, danske Kvinde
ved sin Side han skal finde.
Ogjaa hun er stabt til Daad!

Arbejd' yde,
Frugten nyde,
det er god og gammel Ret.
Ret at nægte,
Frihed knægte,
er paa Skjold at sætte Plet.
Derfor Danmarks frie Kvinder
vi i Kamp for Retten finder,
Kamp mod Uret og mod Tvang!

Klynke, flage,
Nætter, Dage,
det var ofte Kvinders Skif.
Smil og Taarer
Manden daarer,
naar et Argument slaar Klif.
Vi er frie, danske Kvinder,
Daad med Dag for os oprinder,
Rænkespind er ej for os!

Nar er rundne,
Tider spundne
under Arbejds haarde Tag.
Ryg at rette,
Skel at flette
var vort Maal til denne Dag.
Nu til Tøps vort flag vi sender,
mens vi Sejrens fakkell tænder;
Maalet har vi naa't i Dag!

— fen.

Fest.

Mel.: Det haver saa nyligen regnet.

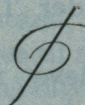
Vi har gaaet i Flok og i Følge,
vi har fulgtes i søsterligt Lag.
Oste Solen bag Sky sig mon dølge,
dog, vi aned' den straalende Dag.
Vi gik fremad i Takt,
thi paa det gav vi Agt:
naar de mange slaar Følge, faar vi Magt.

Og hvad var det, som fast bandt os sammen,
det var Retten, vi kæmpede for.
Gør vort Arbejd' vi ringere end Manden,
da der bydes os ringere Kaar?
Saadan spurgtes der til,
og vi svarede frit:
lige tro Mand og Kvinde vel gør sit.

Det var Troen, der sammen os knytted',
Haabet om, at til sidst vi Lighed vandt.
Spurgte nogen forsagt, hvad Striden nytted',
naar til Tider vi endelos den fandt,
os en Trøst blev det Ord,
som end lyder paa Jord:
det har slet ingen Hast for den, der tror!

Vi er kommen i Flok og i Følge,
vi er bænket i søsterligt Lag.
Nu ej Solen bag Sky sig mon dølge,
vi har naaet den straalende Dag.
Om der end er lidt Blæst,
vil vi glædes som bedst
og i Dag for det nye holde Fest!

c.

Sangene kan kun forstås på baggrund af ligelønskampens 2. runde, hvor Thora altså var med. Og det tog sin egentlige begyndelse nogle år før - i 1915 ved et møde i Fredericia...

Fredericia 1915

I efteråret 1915 samledes landets købstadslærere - og lærerinder til et møde i Fredericia. Formålet med mødet var at få diskuteret lønsituationen og nå til enighed om krav om forbedringer.

Under første verdenskrig følte offentlig ansatte sig i særlig grad presset af dyrtiden - prisstigninger på brændsel og fødevarer. Statslønningerne var, uden pristalsregulering, fastsat med lønningsloven af 1908. De offentlig ansatte havde haft en reallønshedgang på mere end 10 pct.

På mødet enedes man om at opstille en fællesliste til valg til Danmarks Lærerforenings (DLF's) hovedstyrelse. På denne liste figurerede følgende navne: Johanne Sørensen, Thora Pedersen, H.A. Svane, B. Christiansen og K.P. Kristensen.

De vigtigste programpunkter var følgende:

- 1) at få ændret §8 - en paragraf i følge hvilken lærere og lærerinder kunne blive afskediget, hvis de var kommet i modsætningsforhold til de lokale skolemyndigheder.
- 2) en fyldigere læreruddannelse.
- 3) revision af lønningsloven af 1908
- 4) fagligt tilsyn ved skolens egne mænd - altså afskaffelse af det gejstlige tilsyn med skolen.
- 5) at "Lærere og Lærerinder bør (min understregning) stilles lige under deres arbejde i skolens tjeneste."

Baggrunden for valg af denne sidste formulering, var en diskussion af Thoras forslag om "Kvindes ligestilling med Mænd". Dette forslag havde mødt massiv modstand fra lærernes side, og man enedes da ved, at tilføje dette "bør".

Hovedstyrelsen 1916

I 1916 begynder Thora så for alvor arbejdet for ligelønnens gennemførelse.

Hun var blevet medlem af DLF's hovedstyrelse og sad i et lønudvalg, der havde B. Christiansen, en købstadslærer fra Køge, som formand.

Kvindernes krav er nu for første gang i lærerforeningens historie, blevet en del af dennes officielle politik.

På ombudsmødet den 10. august 1916, meddeles det således i formandens beretning, at der må "arbejdes henimod samme Arbejde

- samme Løn - Ligeløn." Ved dette møde vedtager Lærerinderne en resolution:

"Naar vi i det Ovenstaaende har udtalt Ønsket om Ligeløn for lige Arbejde, mener vi, at Staten paa anden Maade bør yde økonomisk Støtte til Forsørgeren - Mand eller Kvinde - i Forhold til Børnetallet." ("Folkeskolen")

DLF's hovedstyrelse 1916. Thora ses øverst til venstre.

Dette syn på forsørgerproblematikken blev i mange år fremover den direkte årsag til meget hårde og personlige angreb på kvinderne bag ligelønskravet - i særdeleshed Thora.

I februar 1916 beklager en lærer, H.M. Henriksen, sig i lærerforeningens blad "Folkeskolen" over, at DLF bruger tid og kræfter på ligelønspolitik. I stedet burde man koncentrere sig om at opnå generel lønfremgang. Han fremfører den påstand, at i tilfælde af ligelønnens indførelse, vil mange lærere tvinges til at leve i cølibat, fordi lærerinderne vil trække lønnen ned, og så bliver der ikke råd til at gifte sig.

"Det er nu engang den Grundsten, som vores Samfund hviler paa, at Mandens Arbejde lønnes ud fra den forudsætning han har som Familieforsørger." (Folkeskolen 3. feb.1916)

Det er i denne sammenhæng vigtigt at bemærke, at Thora tidligere på året - den 27. januar, lige da hun er trådt ind i hovedstyrelsen proklamerer, at rettesnoeren for hendes kvindepolitiske virke er samarbejdet. "De rettigheder vi kæmper for opnaar vi lettest ved at dele Byrder og Pligter med dem, vi skal staa paa lige Fod med. Kvindesagens historie herhjemme er et vidnesbyrd herom."

Det stik-modsatte synspunkt forfægtes af en af Thoras stillere - A. B. Nielsen. Hun hævder, at kvindesagens historie har vist "...at vil Kvinder noget, saa maa vi slutte os sammen og netop danne vor egen Forening uden for Mændene, indtil vi har naaet det, vi kæmper for." (Folkeskolen 10.feb.1916)

Som tidligere nævnt, vedtog Rigsdagen samme år, 1916 en lov om kvinders adgang til højere embeder. En væsentlig men ikke tilstrækkelig forudsætning for ligestilling blev hermed skabt. Det får konsekvenser allerede samme efterår, hvor en lærerinde får førstelærerembedet på Samsø, mens en lærer får andenlærerstillingen. En situation, som var absolut unik på det tidspunkt, og som da også optog sindene en del.

Lønningskommissionen nedsættes

Den 21. juli 1917 vedtog Rigsdagen lov om nedsættelse af en lønningskommission, der skulle undersøge spørgsmålet om principperne for tjenestemandslønninger.

Dansk Kvindesamfund indsendte dagen før, den 20. juli, et andragende til ministeren om, at få en kvindelig repræsentant i Kommissionen.

"Dansk Kvindesamfund tillader sig hermed at anmode den højtærede Konseilspræsident om blandt Lønningskommissionens Medlemmer ogsaa at udnævne en Repræsentant for de kvindelige Tjenestemænd. Vort Andragende behøver næppe nogen anden Motivering end en Henvisning til det stadig stigende Antal Kvinder, der ansættes i Statens Tjeneste, og til den Uoverensstemmelse m.H.t. princippet om Kvindelønninger, som desværre ofte findes mellem Mænd og Kvinder."

Dagen efter kom så svaret fra Konseilspræsident Zahle:

"I Anledning af Dansk Kvindesamfunds Skrivelse til mig af 20. d.M. skal jeg bemærke, at det er selvfølgelig, at en kvindelig

Tjenestemand vil blive Medlem af den Lønningskommite, som i nær Fremtid skal nedsættes."

Zahle.

Også formanden for DLF - H.A. Svane havde været hos ministeren for at anmode om, at lærerne fik en repræsentant i kommissionen. I følge Thora havde Zahle svaret, at lærerne kunne få een repræsentant, og at dette skulle være en kvinde. Hertil svarede Svane, at han håbede, at DLF ligesom de andre tjenestemandorganisationer selv måtte udpege sin repræsentant.

"Ja, blev der svaret, men saa skal det være en Kvinde. Det var jo et slemt Aber-dabei" skriver Thora.

Zahle havde altså udset DLF til at være den organisation, hvorfra den kvindelige repræsentant skulle udpeges.

På trods af, at DLF kun havde fået lovning på een repræsentant, enedes man i hovedstyrelsen om at udpege to - Thora og Carl Dige. Hvis ikke ministeriet ville godkende dette forslag, ville DLF lade sig repræsentere ved formanden, Svane.

Ministeriet havde ikke i sinde at ændre sin afgørelse. I en samtale med Kofoed, som senere blev formand for lønningsrådet, fik Thora at vide, at hun fortsat var udpeget som den eneste til lønningskommissionen fra lærerforeningen.

"Jeg svarede hertil, at jeg ikke ville være den eneste Repræsentant for DLF. Det vilde være en umulig Stilling. Jeg er overbevist om, at min Vægning var Aarsag til, at vor Forening fik to Repræsentanter i Lønningskommissionen", skriver Thora - og det fik DLF altså, Thora og Carl Dige.

"Naar jeg tænker paa med hvor ringe Forudsætninger jeg kom ind i denne Kommission ræddes jeg og tænker - Lykken er bedre end Forstanden! 20 Mænd var Medlemmer af denne Kommission - og hvilke Mænd!... Jeg havde dengang en dyb Ærbødighed for Ministre. Var det den trekantede Hat og Uniformen, de for-gangne Ministre optraadte i? 20 Mænd! De forekom mig som rene Giganter. For hvem var jeg, en Kvinde - en Kommune-lærerinde fra Ålborg, som ikke engang havde sin Organisation DLF i Ryggen, for den gik imod det, jeg gik ind for - Lige Løn for lige Arbejde.

Kommissionen holdt sine første Møder i Strandgade paa Christianshavn - et smukt Hus - et Patricierhus var det men lidet i Sammenligning med Christiansborg, hvor Kommissionen efter kort Tids Forløb fik Sæde. Og var det ikke mærkeligt.

I disse omgivelser forekom de store Mænd mig mindre og jeg selv større. Da kom jeg Søren Kierkegaards Ord i Hu. De staar et eller andet sted i "Enten-Eller": Paa Parnasset staar alle lige, fordi de alle staar umaadeligt højt. Men jeg skulde blive dukket..."

Ombudsmødet i København

Blandt købstadslærerne var der, skriver Thora, megen misfornøjelse med, at de skulle repræsenteres af hende, og de forlangte, at hovedstyrelsen skulle vælge en anden. De følte sig heller ikke repræsenteret ved Dige, godt nok var han mand - men landsbylærer.

Hovedstyrelsen ville imidlertid ikke rette sig efter købstadslærernes krav, og satte sit mandat ind på, at valget af Thora og Dige skulle stå ved magt.

"Jeg formoder, at Købstadslærernes Uvillie mod mig skyldtes, at jeg var kendt som ivrig Forkæmper for Ligeløn mellem Mand og Kvinde - og at jeg var kvinde..." som Thora selv så rigtigt skriver.

På dette ombudsmøde blev "Udkast til lønlovsforslag ved DLF's Lønudvalg" fremlagt. Dette lovforslag findes i Thoras arkiv og uden på har hun med hånden skrevet: "Dette Forslag gav Anledning til en langvarig og bitter Strid inden for Folkeskolen; det var § 7, der var Aarsagen hertil."

§7 var det såkaldte forsørgertillæg, og det hedder her:

"Naar en Lærer gifter sig faar han som Tillæg udover, hvad der ellers er tillagt ham efter denne Lov 22 Kr aarlig, regnet fra den første i den Maaned, hvori Giftermaal har fundet Sted, og yderligere faar han, hvis hans Hustru ikke har Pensionsberettiget Indtægt, et aarligt Tillæg af 200 Kr efter 20 Aars Tjeneste. Til hvert uforsørget Barn under 18 Aar ydes der 200 Kr. dog ikke ud over 800 Kr. aarligt til en Lærerfamilie."

Bølgerne er gået højt på dette møde, hvilket referaterne i "Folkeskolen" vidner om. Lærerne rasede mod dette forsørgertillæg. Grunden til denne meget voldsomme vrede var, at lærerne via forsørgertillægget blev frarøvet deres "naturlige" fortrin i forhold til lærerinderne - og det udgjorde jo selvsagt en trussel mod deres magt og kontrol over udviklingen inden for folkeskolen.

"Dette Forslag vil skade Lærernes sociale Anseelse...."

(Lærer Horn, Hjørring)" Forsørgerprincippet er et sørgeligt Udslag af den forvildede og fortvivlede Kvindebevægelse.

Han (lærer Henriksen, Brangstrup, min tilføjelse) stoledes paa, at om ikke de gamle Jomfruer, saa Hustruerne og de unge Piger paa Valgdagen ville stemme Uhyret ned."

Selv skriver Thora , at hun fik skylden for forslaget.

"Gammeljomfruforslag blev der raabt."

Angrebene på kvinderne må have taget til i styrke, for efter at Sine Veilgaard, en af Thoras kolleger og veninder fra Ålborg, som der står i Folkeskolen, "dygtigt og skarpt" havde repliceret mod angrebene på kvindebevægelsen, så dirigenten sig nødsaget til at standse mødet. "Et Frikvarter på 5 Minutter" idet han beklagede, "at der var faldet saa skarpe Ord mod Damerne og Kvindebevægelsen".

Thora skriver, at på dette møde udgjorde "Lærerinderne et forskræmt lille Mindretal paa 13 i en Forsamling paa et par hundrede Mænd" og at de "maatte høre ilde for deres beskedne Krav om lige Arbejds løn."

Når kvindernes repræsentation var således, hang det sammen med, at det op til 1918 var gældende praksis, at repræsentanter til ombudsmødet, som var foreningens øverste myndighed, blev valgt inden for to grupper - nemlig landsbylærere og købstadslærere. Kvinderne skulle således vælges gennem de mandlige organisationer, og det var vanskeligt.

Diskussionerne fortsatte efter "frikvarteret", og henimod slutningen sagde Thora : " Vi kommer ikke uden om Spørgsmaalet lige Løn for Lærere og Lærerinder. Af den Grund har vi tilbudt Forsørgertillægget. Ønsker Lærerne ikke den Form af Løn maa de pege paa en anden Løsning."

"Vort Lønforslag"

Dette er overskriften på et indlæg, Thora har i folkeskolen efter ombudsmødet. I artiklen motiverer Thora lærerindernes krav om ligeløn, og jeg skal her trække det væsentligste frem.

"Det har forbavset mig noget, at Tanken om Forsørgertillæg til Børn har vakt saa megen Modstand. Med de Samfundsforhold som vi lever i for Øje er der ikke noget mærkeligt end sige komisk i en Lønmaade som den foreslaaede."

Princippet om forsørgertillæg, begrundet Thora bredt i sin samfundsopfattelse, som hun i flere sammenhænge refererer til, og som har rod i de radikales politik på dette tidspunkt.

Centralt i denne opfattelse er, at staten tillægges medansvar og forpligtelser over for den enkelte, og at det må få konkrete konsekvenser for den førte politik, for hele lovgivningen.

"Det er naturligt, at Staten, hvor den staar som Arbejdsgiver yder et Forsørgerbidrag. Staten er jo direkte interesseret i, at der opvokser en sund og levedygtig Slægt, Børneforsorg og Børneopdragelse er indgaaet som Led i den sociale Husholdning. - I stigende Grad - og ikke mindst i Krigsaarene, har Staten maattet hjælpe, hvor Forældrene ikke har kunnet magte Opgaven."

Ligelønnen kan man ikke komme uden om i et land som Danmark, "hvor Kvinderne er politisk ligeberettigede med Mændene".

Hun peger på, at fremskridtsvenlige partier jo har ligelønnen som programpunkt, og at selv de konservative kvinder "ikke mindst er ivrige i Kampen for dets Opnaaelse: Hvis ikke Lærerne tager hensyn til Ligelønskravet i sit Lønforslag vil Rigsdagen egenhændigt tage Initiativer paa Omraadet." Hun fortsætter: "Det kunde kanske dog kræves af DLF, at den var i Stand til at sætte lige saa vidtgaaende Krav som Lovgivningsmyndighederne, der i Almindelighed ikke plejer at være forud for sin Tid." Hun henviser til, at forsørgerprincippet - "netop i en Brydningstid, hvor gammelt og nyt mødes" udgør en lempelig Løsning, fordi man må vælge "det Forhandlingsgrundlag, som har størst Tilknytning til det Bestaaende." Og det er jo udfra synspunktet om, at lærere er forsørgere, at de går imod ligelønnen og kræver den højere løn. "Det bliver da ogsaa udfra *dette* Synspunkt, at en Ordning skal træffes."

Men det var et meget stort problem for lærerne. Flere har sikkert haft associationer i retning af almisse, når talen var om et direkte forsørgertillæg. Det har anfægtet lærernes selvopfattelse og den fortrinsstilling, de som forsørgere uden videre blev tillagt.- Samtidig har det været en provokation mod opfattelsen af kvinden, som den *forsørgede* - det svage køn.

Protestskrivelser

Man nåede ikke til enighed på mødet i København, og ligelønsforslaget med forsørgerprincippet mødte så stor modstand, at man så sig nødsaget til at gennemføre en urafstemning. Resultatet af denne afstemning blev imødeset med stor forventning. Hvor stor opbakning havde Thora blandt sine kolleger, og i hvor høj grad kunne købstadslærernes argumenter mod lige løn siges at være repræsentativ for den danske lærerstand?

Ved afstemningen blev princippet om ligeløn efter forsørgerprincippet forkastet; *men* - et meget stort mindretal gik imod, så der var på ingen måde skabt ro om spørgsmålet, og Thora kunne med billigelse fra mange kolleger landet over fortsætte sin kamp.

"Bølgerne rundt omkring i Landet gik højt: Møder blev afholdt, Protestskrivelser blev affattet. Lærerinderne holdt paa Ligeløn. Lærerne - som Helhed - vilde Løn efter Køn", skriver Thora.

Disse protestskrivelser skal vi her se et par eksempler på.

Spørgsmålet om ligeløn havde, ikke særlig overraskende, delt Ålborg Lærerkreds i to fløje:

62 lærere, som var imod hovedstyrelsens lønpolitik og mod, at Thora skulle sidde i lønningskommisionen; 57 lærerinder, der støttede op om Thora og hendes faglige kamp.

De 62 lærere samles i Ålborg til møde den 28. august 1917 og forfatter denne resolution:

"Paa Foranledning af det Forslag til en Lønreform, som er fremsat af Hovedstyrelsen paa Ombudsmødet, tillader vi *Købstadslærere* os at protestere imod, at det indgaar til Lønkommissionen og regeringen som Udtryk for *Købstadslærernes* Ønsker, og vi tillader os at udtale vores beklagelse af, *Købstadslærerne* ingen Repræsentant vil faa i Lønningskommisionen.

Hvis ovennævnte Forslag indgaar som Grundlag for Forhandlingerne, forbeholder vi os Ret til at sende en Protest til Lønkommissionen og Regeringen sammen med et Særforslag muligvis gennem en Organisation af *Købstadslærere*."

(62 underskrivere.....)

"Ovenstaaende Resolution er fremkommen ved en Sammenkomst af Lærere i Aalborg, der ikke følte sig trygge ved den Repræsentation, som Hovedstyrelsen har tiltænkt os i Lønningskommisionen og derfor ansaa det for nødvendigt for *Købstadslærerne* at slutte sig sammen og fremkomme med et Forslag, der fuldt ud kan være Udtryk for *Købstadslærernes* Ønsker, og at nedsætte

et Udvalg, der kan følge Forhandlingerne om Lønsagen og paa betryggende Maade varetage Købstadslærernes Interesser."

Herefter opfordrer Sine Veilgaard lærerinderne til at holde sammen om hovedprincippet lige løn for lige arbejde. Hun fremhæver, at forsørgertillægget er et middel til at opnå enighed med lærerne, og at det ikke truer lærerindernes interesser. Hun fortsætter:

"Det er et godt Tegn, at Kvinderne nu for første Gang har opnaaet en Repræsentant i Kommisionen, som den nu er nedsat; og en dygtig og retsindig Repræsentant har vi faaet i Thora Pedersen. 57 Lærerinder her i Kredsen har givet hende den fulde Tilslutning.

Vi ved, at mange med os vil bringe hende en hjertelig Lykønsning."

Efter disse to indlæg ser det ud til, at noget af en lavine er sat igang.

Den 27. september bringes endnu to resolutioner fra Ålborg Lærerkreds. I den ene hedder det bl.a.: "Lærerne maa p.G.a Værnepligt og Enkeforsørgelse lønnes højere end Lærerinderne, hvis Arbejdsevne som Regel ikke staar Maal med Lærernes." Dette er underskrevet af 62 købstadslærere.

I den anden hedder det: "Kredsmødet udtaler sin Tilslutning til Lønudvalgets Forslag, hvor Princippet lige Løn for lige Arbejde danner Grundlaget." Dette er underskrevet af 57 lærerinder.

Den 4. okt. bringer Århus og Næstved støtteudtalelser til de mandlige købstadslærerne i Ålborg. Næstved dog med den modifikation, at de ikke mener, at lærerinderne er dårligere til lærergerningen end mændene.

Vejle derimod udtaler støtte til Thora og anser hende for at være en god repræsentant for både lærere og lærerinder.

Horsenskredsen støtter op om denne udtalelse.

Meget kunne tyde på, at modsætningen mellem lærerinder og lærere inden for DLF er så stor i efteråret 1917, at en sprængning af foreningen er den eneste vej ud af krisen.

Svane sætter da også sit formandsskab ind på spørgsmålet.

Den 4. oktober redegør han i "Folkeskolen" for, hvorfor man i hovedstyrelsen har peget på Thora og Carl Dige som repræsentanter til lønningskommisionen:

"Konseilspræsidenten havde forlangt en kvindelig Repræsentation, men da Lærerstandens Situation er saa forskelligartet

forlangte DLF to repræsentanter. Der blev da så peget paa Carl Dige."

Han omtaler begge disse to personer som

"skarpsindige, øvede i offentlig Forhandling, i Stand til at arbejde alvorligt for deres Standsfælder. Det er ikke muligt for Repræsentanterne kun at dyrke egne, snævre Interesser, da de er forpligtede paa at referere og diskutere i Hovedstyrelsen, hvad der foregaar på Kommisionsmøderne. Hvis ikke Medlemmerne er tilfredse med denne Ordning, maa man se sig om efter en anden Formand."

Nedenstående er en skrivelse til regering og rigsdag, formuleret af købstadslærere og sendt på dette tidspunkt.

Til
Regering og Rigsdag.

EFTERHAANDEN som Lønningskommissionens Arbejde med de nye Lønsatser antager fastere Former, viser det sig, at vi Købstadslærere maa beklage, at vi ingen Repræsentanter har haft i Kommissionen, og vi ser os derfor nødsaget til at fremkomme med nedenstaaende Henvendelse:

En Lønningslov, der ikke yder os fuld Dækning for den Prisstigning, som har fundet Sted siden 1908, kan vi ikke imødesee med Tilfredshed.

Naar Prisstigningen for Øjeblikket ligger mellem 116 og 120 %, og man vil vide, at Købstadslærernes Lønninger efter Kommissionens Forslag ikke naar op til 100 % over Lønningerne af 1908, finder vi dette utilstrækkeligt og uretfærdigt.

Vi vil i saa Fald straks ved den nye Lønningslovs Ikrafttræden være paa en betydelig lavere Levefod end i 1908. Og skal Loven ikke betyde et Tilbageskridt sammenlignet med sidste Lønningslov, maa vi, idet vi tager den almindelige Velstandsforøgelse og en yderligere Prisstigning i den nærmeste Tid i Betragtning, anse en Forhøjelse paa 125—135 % for en absolut Nødvendighed. I modsat Fald henvises vi til, straks efter at Loven er traadt i Kraft, at søge yderligere Dyrtidstillæg.

Vi tillader os at pege paa, at Flertallet af Købstadslærerne har taget Præliminæksamen eller en tilsvarende Eksamen forud for den egenlige Læreruddannelse, at mange har gennemgaaet Statens etaarige Lærerkursus, og at et betydeligt — stadigt stigende — Antal har akademisk Uddannelse.

Det forlanges af os, at vi skal kunne undervise til Mellemskoleeksamen, Real- og almindelig Forberedelseksamen, og tages det tillige i Betragtning, at vi skal undervise 36 egentlige Timer mod 24 ved de lærde Skoler, og at der kun findes meget faa Avancementsposter inden for vor Stand, mener vi, at der bør ydes os samme Slutlon som Adjunker af 2. Klasse. Derved vil vort foran fremsatte Krav om Forhøjelse formentlig ske Fyldest.

Det er os bekendt, at der i Lønningskommissionen ikke har været Enighed om de Principper, der skal lægges til Grund for de nye Lønninger. Hvis Princippet, samme Arbejde, samme Løn, skal gennemføres, vil det utvivlsomt bevirke, at de ugifte vil opnaa en Forhøjelse, der ligger mellem 150 og 200 %, medens de gifte, som anført, ikke naar 100 %. Heri mener vi navnlig, det uretfærdige ligger. Og vi ser ikke, med hvilken Begrundelse man tænker sig dette Princip gennemført, naar Talen er om gifte og ugifte, medens man samtidig undlader at bringe det i Anvendelse over for ældre og yngre, skønt den yngres Arbejde ofte kan være af mindst lige saa stor Værdi som den ældre. Her synes Kommissionen at have godkendt Princippet, samme Arbejde, samme Levefod, hvad vi ogsaa anse for fuldt retfærdigt. Vi maa finde det uheldigt, om begge Principper skal sammenblandes i samme Lønningslov.

Handwritten notes in cursive script on the right side of the page:
Lønning
forhøjelse
i købstadslærere
for. Her
vedesst paa
Liden. Liden
er altsaa
ca. 120 %
Ultra høj.
vigtig for
Prælimin.
paa det
sidste Løn-
ning blev
givet - her
er næsten
almindelig -
mest gi-
dende Løn.
- og de alle
i skolen -
paa høje
Prælim -

Handwritten note at the bottom of the page:
Lønnen i Betragtning af den høje og stigende blivende -
vigtig er vil de lærde lønnet 150 %.

Det store Flertal af Købstadlærere er gifte og har Familie at forsørge. Den sunde Fornuft siger, at en Familie behøver en større Aarsindtægt end den ugifte, altsaa en større Løn. Vi mener ogsaa, at den gifte har berettiget Krav derpaa, idet Opdragelse af Børnene er et saa betydningsfuldt og bekosteligt Arbejde i Samfundets Tjeneste, at Lovgivningsmagten ikke kan undslaa sig for at tage Hensyn dertil ved Fastsættelse af vor Løn.

Endvidere maa bemærkes, at den gifte Lærer har en pligtig Udgift til Enkeforsørgelse, en Udgift, der efter en ny Lønningslovs Ikrafttræden vil andrage flere Hundrede Kroner aarlig for mange af os, og at vi paa det allernærmeste vil komme til at udrede samme Skat til Stat og Kommune som den ugifte med samme Løn, uagtet vor Skatteevne maa siges at være betydelig mindre.

Vi tillader os derfor at henstille til Regering og Rigsdag, at der brydes med Princippet, *samme Arbejde, samme Løn*, og at Lønsatserne i Stedet for udregnes efter Princippet, *samme Arbejde, samme Løvefuld*, hvilket vi anser for det eneste retfærdige over for Folk med faste og begrænsede Indtægter, hvor Energi og Dygtighed ikke kan anvendes som Maalestok ved Fastsættelse af Lønningerne.

Det er vort Haab, at den høje Regering og Rigsdag vil være lydhor over for Købstadlærernes berettigede Krav. I modsat Fald er vi udsat for at synke ned til at blive et Proletariat i Sammenligning med vore ugifte Kolleger, og saadanne Forhold vil i Længden være uudholdige for os, ligesom der ikke kan herske Tvivl om, at de vil virke til Skade for Skolen.

Allerærbødigst

Lærere ved de danske Købstadsskoler:

<i>Oluf Andersen</i> , Lærer, Køge.	<i>J. Blaader</i> , Lærer, Køge.	<i>B. Christiansen</i> , Lærer, Medlem af D.L.F.'s Hovedbest., Køge.
<i>Severin Dahl</i> , cand. mag., Køge.	<i>V. Læssøe-Engberg</i> , Lærer, Køge.	<i>H. J. Hansen</i> , Overlærer, Borgmester, Køge.
<i>Aug. Hellesen</i> , Lærer og Præst, Køge.	<i>H. H. Hess</i> , Lærer, Køge.	<i>P. Jørgensen</i> , Lærer, Køge.
<i>N. Koefoed</i> , Lærer, Byrådsmedlem, Køge.	<i>H. V. Quist Krøger</i> , Lærer, Køge.	<i>Gorm Larsen</i> , Lærer, Køge.
<i>N. Moesgaard</i> , Lærer, Køge.		<i>A. Steensig</i> , Overlærer, Køge.

Mødet i Odense 1917

Hovedstyrelsen gør endnu et forsøg på at få striden bilagt og komme videre med arbejdet for lønforbedringer, og indkalder til møde i Odense sidst på året 1917, den 27.-29. december. Dette møde blev skelsættende i ligelønsdebatten. Thora skriver, at tonen var mere høvisk, end den var i København året før, og hun mener, det skyldes, at lærere og lærerinder nu er repræsenteret i et forhold, der svarer til deres talmæssige styrke inden for foreningen. Det var de ikke på mødet i København.

Frem til 1918 havde det, som tidligere anført, været gældende praksis, at valg til ombudsmødet blev afgjort ved simpelt flertalsvalg blandt de grupper, der kunne lade sig repræsentere, og det var landsbylærere og købstadslærere. Først i 1918, hvor ombudsmøderne blev omdøbt til repræsentantskab, blev denne procedure ændret. Der blev således oprettet 9 grupper, som hver for sig kunne vælge repræsentanter til repræsentantskabet. Blandt disse grupper figurerede lærerinder fra landet og købstadslærerinder. På denne baggrund fik lærerinderne for første gang direkte adgang til repræsentantskabet, og det er denne nye praksis, der har været gældende sidst på året 1917.

Modsætningerne og uenighederne var imidlertid ikke overvundet og i følge Thora, var det takket være Svane, at mødet ikke endte resultatløst eller med sprængning.

"Hans manende ord om at se opad og fremad, hans saglige Indlæg gjorde sin Virkning."

Man enedes om en henvendelse til lønningskommisionen, hvor DLF's krav i store linjer blev trukket op.

Omkring Thora og hendes person var stormen ikke stilnet af - tværtimod. Dette møde har nok været det hårdeste og mest ydmygende, efter referatet at dømme. Så det kan undre, at hun selv understreger den mere høviske tone. Et plaster på såret må det have været, at der var så mange menings- og kønsfæller til stede, som i pauserne og i diskussionerne kunne yde hende den fornødne støtte.

På dette møde stillede købstadslærerne forlangende om, at Thora skulle træde ud af kommissionen, da hun ikke, hvad urafstemningen jo viste, havde flertallet bag sig, og ikke kunne siges at repræsentere købstadslærernes interesser.

"Dette nægtede jeg" skriver Thora. "Jeg var valgt som Kvindernes særlige Repræsentant paa Krav af Dansk Kvindesamfund og anden Kvindeforening - KKL (Københavns Kommunelærerindefore-

ning). Det var svære Dønninger, og jeg vidste ikke engang om jeg havde lærerinderne bag mig."

Det havde hun imidlertid, og opbakningen om kravet om lige løn for lige arbejde blev under dette møde manifesteret ved en resolution, der havde været rundsendt til kommunelærerinderne i Danmarks Købstæder, og som var blevet underskrevet af 1611 kvinder:

Til

Hovedbestyrelsen for Danmarks Lærerforening.

Medfølgende Resolution: Undertegnede lærerinder udtaler sig for en tidssvarende Lønreform efter Princippet:

"Lige Løn for lige Arbejde"

har været rundsendt til kommunelærerinderne i Danmarks Købstæder og har faaet ialt 1611 Underskrifter, hvoraf ca. 900 er Medlemmer af Danmarks lærerforening.

Da Regering og Rigsdag har nedsat Lønkommissionen for at forbedre den kommende Lønreform, og da der af Hovedbestyrelsen for Danmarks Lærerforening arbejdes ivrigt paa Lønspørgsmaalet, har vi ment det formaaletjenligt ved Resolutionen at tilkendegive vor Stilling til Lønsagen.

Vi mener, at et Arbejde bør lønnes ens, hvad enten det udføres af Mand eller Kvinde. Lærerinderne har den samme Uddannelse som Lærerne, har de samme Arbejdsvilkaar, og vi tør sige, at Lærerindernes Arbejde i Skolen er blevet anerkendt af Befolkningen i det godt halve Hundredaar, vi har arbejdet i den danske Folkeskole, og af Myndighederne, bl.a. ved, at flere Lærerinder er blevne ansatte i ledende Stillinger.

Derfor anmoder vi Hovedstyrelsen om at sende vor Resolution til Lønkommissionen, til hvis Medlemmer vi hermed sender et Eksemplar til hver samtidig med, at vi sender et Eksemplar til hvert af Medlemmerne i Hovedstyrelsen.

Vi vil bede Hovedstyrelsen om at tage Hensyn til Resolutionen, som vi ønsker ført frem paa det kommende Ombudsmøde, hvor Lærerinderne ikke vil blive repræsenteret i forhold til vort antal.

Odense December 1917
Paa Lærerindernes Vegne
ærbødigst

Undertegnede Lærerinder udtaler sig for en tidssvarende Lønreform efter Princippet:

„Lige Løn for lige Arbejde“.

Louise Engelstoft	A J Trolle Nielsen	E Baadsgaard	A Prah	Berndicka Hallum
Ellen Genkel	M C Nielsen	Th Jacobsen	H Thramsen	Astrid Jensen
B M Hansen	Anna Olsen	A Gottlieb	E Mathisen	Johanne Johansen
M Mosbech	A M Wegeuer	G Femmet	S Røbke	Kirsten Andersen
L Munch	D Bennike	S Kierulf	M v Benzon	Ellen Jørgensen
I Thomsen	Laura Michælsen	A Kobbe	Karen Abrahamsen	A Mathisen
Ebba Jørgensen	Amalie Winther	A M Hansen	S Christensen	I Mynster Petersen
Ellen Wieck	Christine Herskind	A Staffeldt	T Bjørn	K Christensen
Harriet Møller	Louise Marquartsen	A Hafslo	I Amberg	J Kragh
Th Olsen	Julie Andreasen	I Lund	C Lissner	N Sønderberg
H Blangs	Elisabeth Andersen	J Voldborg	E Jensen	A C Schade
R Scherfig	Anna Møller	B Mathiesen	A Ziede	S Petersen
Ellen Petersen	Helene Rasmussen	V Petersen	T Lundbeck	A Møller
Ellen Brandt	A Tacklam	S Olsen	Frida Krogh	M Eggert
L Bayer	Hulda Rasmussen	A Jacobsen	H Köhler	Joh. Madsen
N Johansen	Ingeborg Jensen	B Bruhn	A Reichgrüber	G Thorsen
C Jensen	Erna Damgaard	A Berg	B Scheuer	L Haugaard
E Egede Saabye	Marie Jeppesen	M Willer	R Petersen	I Tofte
Sophie Hansen	Lise Järner	A Aagaard	J Kohsel	Sara Egeberg
Else Nielsen	Ingeborg Arntz	M Sørensen	M Svendsen	E Christensen
L Storm	D Boye Petersen	M Jensen	A Borgen	M Christiansen
A Jørgensen	E Wagner Petersen	V Bang	Joh Koch Hansen	L Landrup
Th Fris	Martha Staal	M Fuglsang	M Enevoldsen	A Neimann
Antoinette Nissen	Marie Holck	S M Danholt	A Frisenette	C Schou
Heiga Sahlerz	H Andresen	S Rasmussen	R M Klint	M Gyberg
Anna Olsen	M Michelsen	Jenny Rowland	M E Nielsen	G Vorbeck
Petra Hauschou	H Müllerz	Astrid Galattus	J Wendel	E Foverskov
Henriette Larsen	C Pellek	Mina Nielsen	Emma Benzen	E Jørgensen
C M Hartvigsen	Thora Nielsen	Asta Blangsted	Ranni Schlichter	Bertha Jensen
H F Hansen	C Kristensen	Oda Hansen	E L Kjeldahl	R Larsen
M Hartvigsen	K Amundsen	Ragnhild Bentzen	S Berg	A Christoffersen
A Klingberg	Marie Petersen	C Hjelmer	Vilhelmine Mohnsen	S Müller
E Schmidt	L Esche	E Henningsen	Anna Withpetersen	D Rützebeck
E Hansen	K Calreit	E Kold Svendsen	Laura Belfoft	Nina Petersen
J Krohn	Anna M Steen	E Hansen	H C Lorenzen	B Kier
E Harder	Elisabeth Rosenstand	Elisabeth Lund	Helga Lehmann	Jenny Poulsen
Ch Zangenberg	B Thompson	Lydia Andersen	Augusta Ruder	Anna Jerlev
C Holm	K Nielsen	A Oberbeck-Clausen	Emmy Bendixen	Sophie Olsen
A Thomsen	P Givskov	B Tybjerg	Margrethe Hammer	Augusta Petersen
P Brodersen	Ina Hertz	Anna I Nielsen	M Kjer-Petersen	M Bredstrup
A Simony	Marie Eriksen	R Engel	E Schmidt	Laura Meyer Hansen
E Thorsen	Betty Ewald	M Bau	Christiane Madsen	Nancy Müller
U Eriksen	G Lisboek	Jacq Luide	Liliv Galak	Anna Christensen
Fernanda Husmann	Hedvig Baumgarten	Selma Jensen	Hertha Bang	G Wedel Larsen
Marit Münster Swendsen	B Honum	Karen Gerner Lund	M M Genkel	M Scherfig
Eva Kalf	A Hansen	E Ianniche	Mariane Mygdal	Betty Bruun
Sigrd Hoelgaard	C Knudsen	M Thorsen	Johanne Thomsen	A Hagelberg
C Hansen	A Haase	Gerda Andersen	Marie Hansen	M Simonsen
H Skowroneck	O Cederholm	M Jensen	Anna Thorup	A Steglich-Petersen
Ida Palsborg	O E Skoubøe	M L Johansen	Gath. Regind	O Seiden
D Hansen	A Ulrich	L Nødkou	H Dederding	M Nissen
Johanne Nielsen	P Plum	G Schröder	H Faarhoff	Ingeborg Bumbeck
Karen Krakow	A Rasmussen	Astrid Sorterup-Jensen	Inger Børgesen	Math. Borup
Gudrun Winther	D Hartmann Petersen	Emma Ervø	A Gram	Astrid Pedersen
M Filttenborg	K M Larsen	E Petersen	K Gamst Jensen	E Bjarnov
Ellen Lind	I Giersing	E Jensen	Nik. Helms	J Olsen

Udsnit af en imponerende underskriftsindsamling.

Thora havde således en solid opbakning blandt kvinderne - hvorfor det ikke var muligt for købstadslærerne at forhindre Thoras fortsatte arbejde i lønningskommissionen.

Der blev opnået enighed om, "at Kvindernes Repræsentation i Lønningskommissionen, som ogsaa var DLF's skulle have Lov til at fremsætte dette Krav, men kun paa Lærerindernes Vegne; Foreningen som Helhed stod ikke bag det. I Tillid til den Sags Retfærdighed, jeg kæmpede for gik jeg med til dette Forlig. Mod Tiden og mod Udviklingen strider selv Guderne forgæves" skriver Thora - og vil jeg tillade mig at tilføje - købstadslærerne mod Thora.

Udvalg nedsættes

Lønningskommisionen nedsatte 8 arbejdende udvalg. Thora kom til at sidde i udvalg 5. Dette udvalg var nedsat foranlediget af de påstande, der var fremsat om, "at kvindelige Tjenestemænd ikke stod Maal med deres mandlige Kolleger i Tjenesteydelser", skriver Thora. Hun krævede, at der i dette udvalg blev ført bevis for den påstand.

Formanden for udvalget blev generalsekretær Fr. V. Petersen, og Thora karakteriserer ham som en fanatisk modstander af kvindernes ligestilling. Derudover sad der i udvalget lærer Dige, som forfægtede lønprincipperne af 1908, og det ville sige forskelsløn. Derudover sad to rigsdagsmænd, Ejsing, fra Venstre og, Valdemar Olsen, hvis partitilhørsforhold ikke er oplyst, samt L.P. Jensen, der som repræsentant for civiletaternes organisationer skulle arbejde for ligeløn. To af udvalgets medlemmer, Thora og L.P. Jensen var således tilhængere af ligeløn, resten imod.

Protokoludskrifterne fra disse møder ligger i Thoras arkiv, og er ført med hendes egen pen - hun var sekretær.

Protokollen er spændende, fordi man her kommer tæt på de diskussioner og meninger, der udgjorde hele diskussionen om ligeløn. Og fordi det bliver muligt at følge Thora, den argumentation og strategi, hun vælger hele forløbet igennem. Så indeholder den historier, som jeg nedenunder skal referere nærmere til, historier, der set i bakspejlet er morsomme, men samtidig dybt deprimerende læsning.

Formandens oplæg

På udvalgmødet den 30. oktober 1917 redegjorde Fr. V. Petersen for sin opfattelse af de opgaver, han vurderede, udvalget skulle arbejde med. Han mente ikke, at udvalget skulle beskæftige sig med mænds arbejde, "...da disse Forhold kun skal danne Baggrund for Udvalgets Undersøgelser og Overvejelser med Hensyn til de kvindelige Ansatte." Han havde gennemlæst lovgrundlaget for aflønningen af kvinder i statens tjeneste og var nået frem til, at der rigtignok herskede forskel i mænds og kvinders løn til trods for, at de udførte det samme arbejde.

Baggrunden for denne forskellige aflønningsform skulle efter hans vurdering søges i :

- 1) "en tilstedeværende eller formodet ringere Arbejdsevne hos de kvindelige Tjenestemænd." og
- 2) i "Bestræbelserne på at mandlige og kvindelige Kolleger skulde staa paa nogenlunde samme sociale Stade". Dette kunne kun lykkes ved, at betale manden den højere løn. Og han udtaler: "Dette (at udbetale den højere løn, min tilføjelse) kan efter Omstændighederne endog være nødvendigt, naar Arbejdet kræver et vist Maal af Dannelse og Kundskab."

Endelig refererer Fr. V. Petersen til mandens forsørgerpligter, og til at lønnen jo også på det private arbejdsmarked er forskellig fra mand til kvinde.

På det næste møde, der finder sted den 7. dec. samme år, angriber Thora disse to punkter i formandens oplæg. Hun kræver bevisførelse for påstanden om forskel i arbejdsevner:

"Det forekommer mig at være i Strid med alle vedtagne Regler, at argumentere udfra formodede Forudsætninger." Hun fremhæver, at når der ved ansættelse kræves samme uddannelsesbaggrund, er der skabt grundlag for lighed i social status. M.h.t. forsørgerpligten er Thoras holdning den, som hun så ofte har redegjort for, at "Forsørgerpligten maa falde der, hvor Forsørgerbyrden er." Hvad sammenligningen med det private arbejdsmarked angår, opponerer Thora mod intentioner om, at ville overføre de "umenneskelige" arbejdsvilkår der hersker på dette område. "Skulde nu ogsaa Staten gøre sig skyldig i lignende Udbytning af Kvinderne?" og hun advarer mod den "Protest, Kvinderne i dette Land" ville rejse som reaktion herimod. "Og vi skal vide at benytte de Vaaben vi har", advarer Thora.

Undersøgelse i statslig regi

Udvalget enedes om at udsende et spørgeskema til statslige og kommunale institutioner for bredt at få belyst forholdene omkring kvinders arbejds- og lønvilkår.

Det var formanden, der udformede disse spørgsmål. Thora kom med ændringsforslag, så besvarelsene i mindst muligt omfang kunne præges af enkeltmandsudtalelser. Desuden blev der med omformuleringerne taget hensyn til forudsætningerne "Ulighed i Ansættelsesvilkaar, Uddannelse, Løn og Avancement", skriver Thora et sted. Forhold, som kunne have indflydelse på forskellen i arbejdssevne og ydelse.

Nogle af spørgsmålene kom til at lyde:

"Sp 2-a: Udfører Kvinderne aldeles tilsvarende Arbejde som det, der udføres af deres mandlige Kolleger eller er der Forskel i saa Henseende mHt Tjenestens Tilrettelæggelse.

Hvori der er Forskel, beror det paa Administrationens Bestemmelser eller paa Ønsker hos de Paagældende.

Sp 2-c: Har Kvinderne erhvervet samme almene og faglige Uddannelse som Mænd i tilsvarende Stillinger og med tilsvarende Arbejde.

I benægtende Fald, hvorfor stilles ikke samme Krav.

I bekræftende Fald: Hvilket Aar indførtes Lighed i Uddannelse og hvor mange af de i Tjenesten værende Kvinder har erhvervet samme Uddannelse som Mænd i tilsvarende Stillinger.

Sp.7: Har Kvinderne i de Stillinger i hvilke de findes Ansatte og i hvilke *de har faaet lige Uddannelse med Mænd* vist sig lige saa anvendelige som Mænd eller mindre anvendelige."

Der skulle gå et helt år, før svarmaterialet kom retur. Udvalget samledes igen den 16. december 1918. På dette og de efterfølgende møder blev materialet bearbejdet. Jeg skal her forsøge at tage et repræsentativt udsnit af de svar, der var fremkommet:

Thora redegjorde på mødet for undervisningsministerens, den radikale Keiser-Nielsens svar. Denne udtalte, at lærerinder ikke underviste drenge i gymnastik, og at det var lærerne, der havde sløjdundervisningen. Thora supplerede selv med, at både lærere og lærerinder underviste i gymnastik i klasser, hvor der var fællesundervisning; i særklasser undervistes drenge og piger af henholdsvis lærere og lærerinder. Hun tilføjede, at ministeriet burde have henledt opmærksomheden på, at det var lærerinderne, der udelukkende varetog undervisningen i håndarbejde.

Til spørgsmål 2-c havde undervisningsministeren svaret, at "der for enkelte institutioners vedkommende i følge Praksis stilledes noget mindre Krav i Henseende til Eksamen for Kvindernes Vedkommende."

Det var lønningskommisionens og dermed udvalg 5's opgave at beskæftige sig med lønforhold for stats- og kommunalt ansatte generelt.

Det er noget af en speciel oplevelse at læse de svar igennem, der foreligger fra Statsbanernes og Postvæsenets side. Thora gengiver disse svar i en tale om ligeløn, hun har holdt i 1932. Det er herfra følgende citater er hentet:

Statsbanerne udtaler, at kvindernes arbejde "ikke aldeles, men i det væsentlige" svarer til det arbejde mænd udfører, og at forskellen ikke beror på de ansattes egne ønsker men på admini-

strationens bestemmelser. Det samme gør sig gældende omkring uddannelserne, hvor administrationen giver en fyldigere uddannelse til mænd og af den grund "kan Kvinder ikke bruges i visse Grene af Tjenesten".

Thora beklagede disse uddannelsesforhold for de ansatte ved statsbanerne og understregede, at det var årsagen til, at kvinderne blev fastholdt i en dårligere økonomisk position. L.P. Jensen, som var tilhænger af ligeløn, udtalte "at hvis Mændenes Meruddannelse benyttedes som Grund til at stille Kvinderne ugunstigere, burde Uddannelserne være ens for Kvinder og Mænd."

Fra postvæsenets side var svarene meget modstridende:

Herning Postkontor: "De her tjenestegørende kvindelige Postmedarbejdere har i enhver Henseende vist sig lige saa brugbare som Mænd". Samme positive holdning over for den kvindelige arbejdskraft udtrykkes fra postkontoret i Randers: "Erfaringerne har vist, at Kvinder er mindst lige saa anvendelige som Mænd, deres Optræden er præget af Imødekommenhed og Elskværdighed."

Helt andre toner lyder der fra postkontorerne i Hjørring, Helsingør og Charlottenlund.

Det er postmesteren fra Hjørring, der egenhændigt har leveret svaret: "Jeg kan egentlig ikke udtale, at jeg har haft Grund til Beklagelse". Alligevel føler han sig åbenbart foranlediget til at komme med sit personlige syn på ligelønsproblematikken. Han anfører således, at han ikke mener, at kvinder bør have ledende stillinger, da de efter hans skøn mangler administrative evner. "Det forekommer mig noget bagvendt, at Manden er kvinden underordnet".

Hvad angår lønnen er postmesteren af den opfattelse, at kvinderne bør have mindre i løn, fordi "hendes Arbejdsevne utvivlsomt vil briste betydeligt tidligere end Mændenes." Desuden finder han det rimeligt, at "Kvinder i Tilfælde af Ægteskab - i alt Fald med Børn - ubetinget bør give Afkald paa deres offentlige Stilling".

Helsingør melder: "Kontoret har dannet sig det Skøn, at Kvinder ikke egner sig til Indleveringstjeneste. Vi maa dog tilføje, at ingen kvindelig Assistent har været ansat her."

Og postkontoret i Charlottenlund: "Da de fleste kvinder er i besiddelse af en begrænset Intelligens, som giver sig Udslag, naar de staar i uventede Situationer, opfatter vi den kvindelige Arbejdskraft som "mindre anvendelig".

Svarmateriale gav, som det ses, anledning til en del drøftelser, og man kom vidt omkring. Også kvindernes sygelighed blev

diskuteret. Thora havde lange indlæg i denne debat - en debat som hun jo senere skulle blive involveret i, i Ålborg .

Thora ankede over, at man ikke i sygestatistikken kunne se, om fravær fra arbejde evt. skyldtes barnefødsel. V. Olsen forslog da, at man skulle undersøge forholdet mellem gifte og ugifte kvinders sygelighed. Dertil svarede Thora, at det kunne have interesse også at undersøge forholdet mellem gifte og ugifte mænds sygelighed. Grunden til kvinders større sygelighed kunne ligge i de forhold, kvinderne levede under. "Hvis det viste sig, at ugifte Mænds Sygelighed var større end de gifte Mænds kunne man maaske drage den Slutning, at det var Mangelen af et Hjems Komfort, der bidrog til at sætte Sygeligheden op for Kvinderne."

Løn i advancementsstillinger

På mødet den 4. april, hvor størrelsen af kvinders løn blev diskuteret, udtaler L.P. Jensen, at det for ham "Ville være vanskeligt at begrunde forskellig Løn for den mandlige og kvindelige Tjenestemand, med mindre det kunne paavises, at den ene Parts Tjenesteydelse var mindre værd end den andens, men noget Saadant var jo ikke paavist."

Formanden oplyste, at ligeløn var indført i de højere stillinger, men da kun så få kvinder bestred sådanne stillinger, "spillede dette Spørgsmaal finansielt ingen større Rolle." I øvrigt mente han, at staten ikke kunne bryde den praksis, den hidtil havde haft på området. Dette gav samtlige medlemmer ham ret i. L.P. Jensen fremhævede derpå det modsætningsfyldte i denne holdning, for dermed havde modstanderne af ligeløn og "Staten i Princippet erkendt, at Mænd og Kvinder burde aflønnes ens."

Det er påfaldende at se, hvorledes nogle udvalgsmedlemmer på dette møde får sværere og sværere ved at forsvare deres modstand mod kvinders advancement - det gælder især formanden. "Det var kun få Kvinder, der egnede sig til at avancere - og kun de, der egnede sig burde rykke op" refereres han for at have udtalt.

Senere er hans synspunkt modificeret og ændret en anelse, det hedder således : " Man kan ikke ubetinget hævde, at Kvinder ikke kan udføre det samme Arbejde som Mænd."

Thora tager herefter ordet, hun har efter protokollen at dømme været tavs i temmelig lang tid:

"Formanden havde udtalt, at Kvinderne som regel ikke egnede sig til Advancementsstillinger. Man kunne af Besvarelserne paa

det udsendte Spørgeskema se, at denne Mening var ret udbredt blandt Mændene. Hvorfra vidste de egentlig det? Hidtil var jo kun saa faa avanceret."

Udkast til Lønforslag

Den 10. april fremkom udvalgets formand med et forslag om principperne for kvinders løn. Han foreslog:

- 1) at man inden for etaterne burde foretage en deling efter kvalitet uden hensyn til køn,
- 2) ligeløn i advancementsstillinger og på områder, hvor en deling ikke lod sig foretage
- 3) at den "store" kommission måtte tage stilling til ligeløn på folkeskoleområdet. Personligt ville Fr. V. Petersen ikke støtte den politik, der gav staten øgede byrder. Afslutningsvis udtalte han generel støtte til "den hidtige Ordning med forskellig Løn til Mand og Kvinde i de Stillinger, hvor Lønnen for Tiden var forskellig."

Den debat, der følger efter at formanden har fremlagt sit forslag er ret så interessant. For det først ser det ud til, at et udvalgsmedlem, V. Olsen, der før havde været af den opfattelse, at nok skulle kvinderne have de samme muligheder for advancement som mændene, men at hverken "Samfundet eller Kvinderne var tjent med en Ordning, der gav Kvinder og Mænd samme Løn." På dette møde den 10. april ser ud til, at han ændrer stanspunkt. Han udtaler principiel støtte til formandes forslag, men ville "holde paa lige Løn for Kvinder og Mænd i samme Tjenestemandsstilling." Flere steder i referatet kommer det til udtryk, at V. Olsen giver Thora ret i hendes synspunkter. "Det er en uheldig Udvikling, dersom den mindre Løn skulle bevirke, at de dygtige og energiske Kvinder blev holdt nede", citeres han for at have sagt. Man må formode, at bl.a. Thora har gjort indtryk ved sit eget eksempel.

Lærer Dige, som ikke nævnes ret meget i referatet, og som ofte har været fraværende, melder ind i debatten om formandens forslag. Han mener ikke, det løser problemerne om løn på folkeskoleområdet. "Han var ikke sikker paa, at det fremgik af Udtalelserne, at Kvinderne ikke stod paa højde med Mændene, men han havde en Anelse om at de ikke gjorde det."

Thora tog som ventet afstand fra formandens forslag. Hun mente ikke, at forslaget om lavere løn til kvinder kunne holde, hvilket

kunne ses i det modsætningsfyldte og inkonsekvente i at foreslå ligeløn i avancementsstillinger.

"Man kan ikke lade Formodninger, ubeviste Paastande og forudfattede Meninger være afgørende for Kvindernes fremtidige Lønninger. Ingen havde dristet sig til at sige, at Kvinderne i Folkeskolen ikke udførte det samme Arbejde som Lærerne, og det var Lærerinderne, der udgjorde Flertallet af de kvindelige Tjenestemænd. Det maatte være det reelle - Arbejdet og Uddannelsen, der maatte bygges paa, og med Hensyn hertil stillede der de samme Fordringer til Mænd og Kvinder i samme Tjenestemandstilling."

Hun stillede ved den lejlighed forslag om en udtalelse, hvori det bl.a. hed: "Ud fra det rent faglige, kan der ingen Begrundelser gives for forskellig Løn til Mænd og Kvinder."

Hun tog kraftig afstand fra en deling af lønnen efter kvalitet, idet "Kvinderne efter de Anskuelser, der er raadende blandt Overordnede ville være prædestinerede i Sinkeklassen."

Kommisionsformanden på besøg

Efter halvandet års arbejde, skal udvalget nu til at afslutte og komme frem til et eller andet resultat.

På møderne den 5. maj og 23. maj er kommissionsformanden trafikminister Hassing-Jørgensen på besøg, og det er bemærkelsesværdigt, at Thora på intet tidspunkt under disse møder åbner munden - efter protokollen at dømme. Der var altså noget om snakken om respekt og ærbødighed for ministre...

Hendes tavshed kan imidlertid også skyldes, at Hassing-Jørgens synspunkter ligger meget tæt op ad hendes egne, selvom han afviser begge de forslag, der er stillet fra hhv. Fr. V. Petersen og Thora og L.P. Jensen. Han begrundet sin afvisning med, at ingen af de stillede forslag kan samle kommissionens medlemmer. Han opfordrer udvalget til at enes om en udtalelse, der går ud på:

"at det samlede Materiale var for mangelfuldt, at de Opfattelser, der kom til Orde deri var modstridende, og at Udvalget ikke herudfra kan danne sig nogen Dom om, hvorvidt der var Forskel paa Mænds og Kvinders Arbejdsydelse, men at det ud fra det almindelige Synspunkt, der blev anlagt ved Fastsættelsen af Tjenestemandens Løn, at det var en Gennemsnitsløn for et

Gennemsnitsarbejde, ville foreslaa, at kvindelige og mandlige Tjenestemænd i samme Tjenestemandstilling fik samme Løn."

Fr. V. Petersens forhandlingsstrategi og hele holdning var, som jeg tidligere har fremhævet, præget af modsætninger og inkonsekvens. Han giver således på dette møde ministeren delvis ret, og udtaler, at udvalget ikke tillægger svarmaterialet stor betydning, men fastholder på den anden side, "at adskillige Embedsmænd havde den Opfattelse, at de kvindelige Tjenestemænd paa visse Omraader ikke gjorde saa stor Fyldest som de mandlige," og at forholdet mellem mænds og kvinders løn derfor burde afgøres "forskellige for de forskellige Stillinger."

Dertil svarede ministeren, at en entydig holdning til spørgsmålet var påkrævet.

"Selvom der var Udtalelser, der gik ud paa at Kvinder ikke gjorde saa god fyldest som Mænd, var der inden for samme Art af Stillinger, Udtalelser, der modsagde dette. Det lod sig langt fra slaa fast, at der var Forskel paa Mænds og Kvinders Arbejdspræstationer. Kommisionen kunne ikke bygge sin Afgørelse i saa vigtig en Sag paa Formodninger - kun paa Kendsgerninger:"

(Det samme argument Thora et par møder forinden havde fremført).

Den 23. maj, hvor ministeren atter er til stede, skærpes modsætningerne i holdningerne til ligeløn. Fr. V. Petersen havde, uden held, forsøgt at skabe et kompromis mellem de to forslag. Derfor havde han besluttet at stille ændringsforslag til det af ministeren forelagte, gående ud på at bevare forskellen i mænds og kvinders løn.

Hassing-Jørgensen forsøger også at samle udvalget, ved at foreslå andre ændringer; men Fr. V. Petersen toner omsider klart flag og meddeler, "at han ikke kan tiltræde Forslaget, heller ikke med de foreslaaede Ændringer."

Der er møde igen allerede dagen efter, den 24. maj. Her står det klart, at Fr. V. Petersen, Dige (som var fraværende) og Ejsing opretholder deres forslag om forskel i mænds og kvinders løn.

V. Olsen bliver altså tungen på vægtsskålen, og da han havde ændret sin holdning på visse punkter, var der spænding om, hvilken af de to fløje, han ville støtte. Han så sig imidlertid nødsaget til at forhandle med sit parti om det principielle bag de to forslag, inden han mente, han kunne tage stilling.

Ved det næste møde - den 26. maj - er der sket små, men alligevel ret så afgørende forskydninger omkring Diges holdning.

Han udtaler, at han "ikke paa alle Punkter er enig med Formanden i Præmisserne, men at han i Konklusionen kan tilslutte sig Forslaget om forskellig Løn til Mænd og Kvinder i samme Tjenestemandstilling." Han meddeler, at han til plenarmødet i kommissionen vil afgive en særmotivering. Da ydermere V. Olsen endnu ikke har forhandlet med sin partigruppe, kommer man heller ikke den dag en afgørelse nærmere.

Resultatet

Resultatet af arbejdet i Udvalg 5 blev, at et mindretal bestående af L.P. Jensen, V. Olsen og Thora principielt kunne gå ind for ligeløn. De udtaler, at de opfatter kvinder lige så egnede som mænd til at bestride ledende stillinger.

Et andet mindretal, bestående af Ejsing og Fr. V. Petersen, afviser princippet om ligeløn og fastholder synspunktet om, at kvinder ikke er egnede til at indgå i ledende stillinger.

Et sidste mindretal, som består af Dige, tilslutter sig generelt det sidstnævnte mindretal, men mener, at kvinder og mænd skal have samme begyndelsesløn, og at mændene, som compensation for forsørgerpligten, skal have større og flere alderstillæg. Han kalder det løn efter "behovsprincippet."

Thora har altså formået, sammen med L.P. Jensen at vinde den største tilslutning for ligeløn.

Da de startede udvalgsarbejdet var Thora og L.P. Jensen i mindretal.

At V. Olsen ændrer holdning til spørgsmålet, tror jeg, hænger sammen med Thoras forhandlingsevner, argumentation og dygtighed. Hun har simpelthed formået at overbevise en modstander om det bedre argument. Og det fik betydning for den endelige kommissionsbetænkning.

Debatten i "Folkeskolen"

Ved siden af det meget omfattende og krævende arbejde i kommissionen, havde Thora travlt med at forsvare sig mod de angreb, der blev rettet mod hende i dagspressen. I dette afsnit vil jeg følge den debat, der fortsatte i "Folkeskolen" efter at forslaget om forsørgerløn var blevet forkastet.

Thora fastholdt sit synspunkt om forsørgerlønsprincippet.

I sine forsøg på at få moderen/kvinden anerkendt og respekteret som forsørger på lige fod med manden, lancerer hun i "Folkeskolen" den 7. nov, 1918 begrebet moderunderstøttelse:

"Kvinder og Mænd bør stilles lige i Konkurrencen og Forsørgerlønnen gives i Form af Moderunderstøttelse...Hvad der skal gøres for at komme Forsørgeren til Hjælp maa blive en Samfundsforanstaltning, der omfatter alle."

Hun kastede hermed et nyt lys over forsørgerproblematikken ved at fokusere på kvindens rolle; men det vandt ikke genklang, og modstanden mod hende og hendes politik forblev uændret.

Det har været en sand provokation at fremsætte kravet om modersunderstøttelse. Det rammer den mandlige selvforståelse og identitet på centrale punkter, når focus flyttes fra den mandlige dimension til den kvindelige. Herved optræder kvinder eller mødre ikke længere udelukkende som objekter i forsørgelsesspørgsmålet - men bliver selv subjekter.

Det, der her formuleres, er i virkeligheden forestillingen om eneforsørgeren - og kvinders mulighed for selvbestemmelse.

Det rammer ikke kun den mandlige selvforståelse, men også hans fortrinsstilling samfundsmæssigt og økonomisk.

Ålborglærerne har således uden tvivl efter resultatet af urafstemningen følt, at de nu for alvor havde fået vind i sejlene og ufortrødent fortsætter de bestræbelserne på at få Thora smidt ud af lønningskommisionen.

Den 18. juli retter de således via "Folkeskolen" en forespørgsel til hovedstyrelsen om, hvornår Thora har fået bemyndigelse til at arbejde for ligeløn i kommissionen. De påstår, at det med urafstemningen i DLF blev slået fast, at lønreformen skulle hvile på principperne fra 1908 - altså løn efter køn - og at Thora på den baggrund ikke kunne vurderes som en troværdig og pålidelig repræsentant for lærernes interesser.

Ugen efter, den 26. juli, bringer "Folkeskolen" Svanes svar til Ålborglærerne:

"Jeg maa minde om min Udtalelse i Odense, at Lærerinderne maatte være berettiget til gennem DLF at indbringe deres særlige krav, (der var næppe nogen Fare for, at hun ene Kvinde ud af 20 Mænd skulde kunde skade Mændenes - Familiefædrenes rimelige Krav) og at der blev ikke af nogen af Deltagerne gjort Indvendinger mod mig. Det er den Bemyndigelse og den eneste Thora Pedersen har.

Ligesom vor Lønkomite i sin Henvendelse til Lønningskommissionen af 1917 tydeligt har betegnet ovennævnte Krav som lærerindernes og ikke DLF's og gjort rede for DLF's Stilling til det."

Dige var jo mændenes repræsentant, selvom han ikke var købstadslærer, og han redegjorde for sin politik således den 25. juli i "Folkeskolen":

"Vi Mænd maa samle vor Energi om at faa vor egen Stilling hævet saa meget som muligt under henvisning til hvike Krav, der stilles os som Forsørgere og Stiftere af hjem, og saa lade Kvinderne selv om, hvor højt de stiller deres Krav."

I juni sender en gruppe købstadslærere fra Køge en opfordring til regering og Rigsdag om i den nye lønningslov at tage hensyn til forsørgere. Man opfordrer til at lovgive efter princippet "Samme Arbejde - samme Løvefod." Skrivelsen er købstadslærernes sidste forsøg på at vælte det lønforslag, kommissionen barsler med, og som bliver vedtaget på Rigsdagen senere på året.

Flere lærerkredse protesterer mod, at man fører politik bag om DLF, hvor interessenmodsatningerne atter er så skærpede, at meget igen tyder på en sprængning.

Svane havde således på et ombudsmøde den 11. januar samme år udtalt: "Der er for Øjeblikket en Tone mellem Lærere og Lærerinder, som ikke er heldig."

Men købstadslærerne har åbenbart på ingen måde til hensigt at skifte stil.

Den 13. marts danner de deres egen forening - under DLF ganske vist - hvis formål er at samle medlemmerne til en fælles optræden ved det forestående valg til hovedstyrelsen.

Disse købstadslærere støttes bravt i kulissen af deres "hustruer", der fører sig frem i "Folkeskolen" med en udtalelse om, at de som kvinder og vælgere "ikke kan og ikke vil støtte den Politik, Thora Pedersen arbejder for." Thora afviser dette angreb. Hun vil ikke tage deres kritik alvorlig, da de ikke er medlemmer af DLF. Hun kræver, at de derfor holder hendes navn uden for det, de drøfter. I øvrigt mener hun ikke, de skal have lov til at komme til orde i "Folkeskolen".

Thora bliver bakket op af flere kvinder, bl.a. Hulda Pedersen, J. M. Sørensen og Anne Bruun fra Dansk Kvindesamfund, der henleder opmærksomheden på, at Thora - og lærerinderne i det hele taget - har ment, at man via forsørgertillægget skulle tilgodese lærernes familiesituation. Denne ordning har lærerne imidlertid

ikke villet acceptere, og derfor var den eneste løsning lige løn for lige arbejde.

Svane opfordrer den 19. juni købstadslærerne generelt til, ikke at skrive under på Køgebevægelsens skrivelse til regering og Rigsdag. Han beklager, at B. Christiansen, som er medlem af hovedstyrelsen, er en af de ledende skikkelser i Køgebevægelsen, hvis mål med omformuleringen fra "samme Arbejde - samme Løn" til "samme Arbejde - samme Levefod" er at holde lærerinderne nede lønmæssigt. Det tager Svane afstand fra.

En artikler fra Ålborg Stifttidende, hvor debatten om ligeløn også optog avisspalterne:

Lærerhustruerne og Lærerinderne

Lige Løn for lige Arbejde!

For at høre en af de Lærerhustruer, der ikke har underskrevet den i Gaar i Stiftstidende bragte „Protest“, henvendte vi os i Dag til Fru Jensen = Storch, der udtalte følgende:

„Selvfølgelig bør et Arbejde, der kræver samme Uddannelse, hvad Tid og Penge angaar, og bñder samme Arbejde i samme Tid, lønnes ens, uanset om det udføres af en Mand eller en Kvinde. Tænk ogsaa blot paa Konsekvenserne, om det modsatte kunde tænkes: tænk, om Frk. Læge Sonne, Frk. Landlæge Rosa Jensen, Frk. Galanterihandler Marie Dühr og Frk. Skotøjshandler Tvede vilde levere billigere Varer, fordi de ikke er „Forsørgere“, — deres mandlige Kolleger skulde vist hurtigt belære dem om, hvad der var deres Pligt.“

„Der tales meget om Kvindernes Sygelighed og fattere Konstitution, specielt Lærerindernes?“

„Som Medlem af Skolekommission og Skoleudvalg i 6 Aar har jeg ved alle Møder dér haft Lejlighed til at se Sygevikarlisterne for Ålborgs Kommuneskoler; de Navne, der findes dér, er saa godt som alle „Gengangere“ Aar efter andet, b a a d e Mænd og Kvinder, og de viser, at der er baade Mænd og Kvinder, der aldrig i de 6 Aar har været paa Listen.“

Jeg kunde gaa med til en Ordning i den Retning, at hver Lærer fik tildelt saa og saa mange Sygedage, og blev der flere, maatte de selv betale dem. Det var en god Moral, og det gav Retfærdighed.“

„Der fremsøres det, at Manden er Forsørgere.“

„Ja, den unge Mand bør have Lov til at gifte sig, selvfølgelig; men derfor faar Samfundet ingen større Forpligtelser overfor ham. Enten bør den Kvinde, hun gifter sig med, Betingelser for at blive en dygtig Husmoder, som kan forvalte hans Løn til Gavn for dem begge, eller ogsaa er hun selvverhørende og er saaledes selv med til at opretholde det fælles Hjem.“

Det endelige forslag

Den 24. juli fremlægges kommissionens forslag i "Folkeskolen".

Man var enedes om følgende udtalelse angående mænds og kvinders løn:

"En Begrundelse for forskellig Løn for Mænd og Kvinder lader sig i det hele næppe opstille under Henvisning til de saglige Forhold, og naar der i den gældende Lovgivning findes saadanne Bestemmelser end ogsaa paa Omraader, hvor den fulde Ligestilling mHt Arbejdets Kvalitet indrømmes, er det sikkert begrundet i Hensyn, som er Arbejdets Værdi uvedkommende.

Af saadanne hensyn skal nævnes:

- at Kvinderne som regel ikke har tilsvarende faktiske Forpligtelser i Henseende til Forsørgelsen af andre som Manden.
- At Kvinder formodes i sin Livsførelse at kunne indrette sig mere økonomisk.
- At Kvinder bl.a. af den Grund viser sig villige til at paatage sig Arbejdet for en ringere Betaling end Manden.
- Med Hensyn til Forsørger spørgsmaalet udtales det: Delingen kan ikke blive Kvinder og Mænd, men Forsørger ikke Forsørger. Mit Standpunkt."

Denne udtalelse havde et flertal på 15 bag sig. Mindretallet - 4 medlemmer fastholdt synspunktet: Forskellige lønninger til mænd og kvinder. 2 undlod at stemme.

Resultatet blev altså en lov af 12. september 1919, en lov der indførte konjunkturtillæg, dyrtidstillæg, hvori der blev taget hensyn til forsørgerpligten og stedtillæg og lige løn for mænd og kvinder.

Når man sammenholder den udtalelse kommissionen enedes om, med det forslag til udtalelse Thora og L.P. Jensen havde fremsat i udvalg 5 og de synspunkter, Thora i øvrigt havde gjort gældende under hele arbejdet med ligelønssagen i forskellige sammenhænge, viser der sig at være en udpræget grad af overensstemmelse: Forsørgertillægget bliver placeret der, hvor forsørgerbyrden er, kvinder såvel som mænd kan optræde som forsørgere, og man aflønner efter princippet samme arbejde samme løn.

Der er i sandhed en sejr - både personligt og kvindepolitisk.

A 1165 X

Lok. Thora Petersen

Ved Smagerport 18

L.

Tor deres ubetvælsomme
bejde for Gennemførelsen
af Ligeleedsprincippet bedes
vi Dem modtage vor høf-
lige Tak.

Paa Københavns Kommunes vegne

H. Baumgarten
p.t. Formand.

Frøken Thora Petersen!
De altid stod saa stait i Kampen.
og altid lige frem i Kampen.
Vor Sag blev heres, Tak vi skylder
og alle herri i Aften bylde.
Heres hengieme
Edda Schleris.

Fest - og nye tider

"Nu sidde vi alle bænkede
vi sidder flot.
Misundelsens Brød maa vi spise
det smage skal godt.
Hvad rager det os
om med Skoser det regner
naar Fremtiden sig
i et Rosenskær tegner.
Hurra for de Tider
hvorind vi nu glider.
Hurra"

Ligelønnen, som den blev forhandlet igennem ved denne lejlighed, fik kun en meget kortvaring levetid.

Lærerne formåede nemlig at tilrane sig dyrtidstillægget som et tillæg til den mandlige forsørger. I årene efter 1919 satte købstadslærerne ind med en argumentation for rimeligheden af et større dyrtidstillæg til den mandlige forsørger. Helt andre toner, end dem, der var blevet brugt i argumentationen mod forsørgertillægget, som dette unægtelig mindede meget om.

På denne måde fik lærerne forhalet bestræbelserne på at realisere ligeløn.

Det er ihukommende lønkampens glæder og sorger, sejre og nederlag, Thora skriver:

"Lunefuld er Skæbnens Spil. En Morgen vaagner man og ved, at man er sat til at gøre en Indsats for en Sag og Kræfter, man ikke ved hvorfra kommer løfter og bærer Een indtil man staar midt i en Kamp, fra hvilken man ikke kan slippe ud"

Disse ord rammer meget præcist både den glæde og smerte det måtte have været at føre den kamp for ligeløn, ligestilling, retfærdighed og demokрати, som ligelønskampen i sit væsen var.

Om Thora nogensinde helt slap ud, slap for de sår, hun havde pådraget sig ved den lejlighed, kan man jo kun gisne om, men jeg tvivler.

Konklusion

Historien om ligelønskampen fortæller mange historier.

Den fortæller noget om Thoras forhandlingsevne - og strategi. Hun har til fulde mestret den politiske kunst, det er, at argumentere et synspunkt igennem. Hendes argumenter var ikke til at komme uden om.

Hvor kampen for avancement ramte, hvad jeg oven for har kaldt toppen af magthierarkiet, rammer ligelønskampen nederst i dette hieraki. Det gør den, fordi det, der her er på spil, dybest set handler om en anderledes fordeling af de materielle goder.

Historien fortæller noget om, at ligelønskampen fundamentalt har pillet ved mænds magt, ved deres økonomiske og sociale kontrol over kvinders liv. Det afslører alene den massive modstand og de sexistiske angreb lærerne rettede mod Thora, i deres stadig mere og mere fortvivlede forsøg på at holde hende ude fra indflydelse.

Det har været mændene magtpåliggende at opretholde monopolet på forsørgerrollen, og forklaringen på dette skal også findes i det danske samfund, sådan som det - her meget kort fortalt - så ud under 1. verdenskrig.

På grund af forsyningsvanskeligheder opstod der under krigen voldsomme prisstigninger. For første gang i historien greb staten - under ledelse af de radikale og socialdemokratiet, direkte ind med reguleringer, men det ændrede ikke grundlæggende på de sociale modsætninger og uligheder. Nogle tjente fedt på krisen - gullaschbaronerne - mens flertallet oplevede drastiske sænkninger af levestandarden. Det gjaldt også de offentligt ansatte - skolelærere og lærerinder. Udgifterne til bolig, brændsel og fødevarer var steget betydeligt, mens lønnen var forblevet uændret. Regeringen havde ydet et par dyrtidstillæg, men slet ikke nok til at kompensere for de øgede leveomkostninger.

Da lønningskommisionen blev nedsat i 1917, var der fra lærerside naturligt nok stillet store forventninger om at få flere penge i lønningsposen og i det hele taget få standset den proletariseringstendens, som i sidste ende udgjorde en trussel mod lærernes personlige autoritet og sociale status.

Mange lærere opfattede, at kvinderne med deres krav om ligeløn, satte en kæp i hjulet og spolerede mulighederne for at få hævet lønnen, så det battede noget, til trods for, at myndighederne havde lovet, at indførelse af ligeløn ikke ville betyde forringelser af lærerlønnen.

Men ikke nok med det. Lærerinderne krævede også at blive accepteret og respekteret som forsørgere og at grundlaget for at kunne blive regnet som forsørger var, at der var noget at forsørge. Hidtil havde manden/læreren uden videre haft status som forsørger, uanset om han havde konkrete forsørgerbyrder.

Kravet om ligeløn har således udgjort en trussel mod hele den mandlige selvopfattelse og identitet, og man(d) opfattede det som nedværdigende og ydmygende, at der skulle lovgives specielt for det at forsørge. Det blev regnet for almisser, at der skulle gives økonomisk støtte alt efter, hvor mange børn man havde. Det var simpelthen under lærernes værdighed.

Lærerne havde ikke længere monopol på at være subjekter i forsørgelsen, en rolle, der har givet magt og indflydelse. Lærerne blev i en vis forstand gjort til objekter i denne forsørgelse, da de jo blev betalt af staten for at gøre det, der i denne stats egen selvforståelse således egentlig var deres pligt og ansvar.

Men mest af alt handler det om den usynliggørelse af kvinder, ligelønshistorien også fortæller.

Det er og bliver for mig fortsat en gåde, at det har kunnet lade sig gøre at glemme/gemme Thora i den udstrækning, det har været tilfældet. Der er ingen tvivl om, at hun har været en kendt person i sin samtid og især inden for lærerforeningskredse; men heller ikke her er der blevet levnet synderlig plads til omtale af hendes kvindepolitiske indsats. I jubilæumsskriftet for DLF 1974, er hun omtalt på 8 linjer.

Stinus Nielsen, tidligere formand for DLF siger i et interview, at det var DLF, der som den første tjenestemandorganisation gik ind for ligeløn; men sådan forholder det sig ikke, som historien her har vist.

Det var regeringen der krævede, at DLF under en eller anden form måtte se at finde ud af, hvordan de ville leve op til kravet om ligeløn. Og det var Thora, der i sin kamp udvirkede, at lærerinderne rent faktisk opnåede ligeløn - bakket op af kvinderne og deres organisationer.

Hvorfor forsvinder Thora ud i historiens og glemselens mørke?

Det mener jeg, der findes flere forklaringer på.

For det første er det en konsekvens af patriarkatet og den ideologi, dette hviler på, at det er mænd der dominerer også historien. Derfor placeres kvinder i historieskrivningen i skyggen af mænd. *For det andet* mener jeg forklaringen også skal søges i omfanget og karakteren af Thoras magtkritik. Hvis hun havde meldt sig under de syndikalistiske, kommunistiske eller kulturradikale faner, så havde det været muligt at rubricere og marginalisere

hende i forhold til det etablerede; og så kunne hun have været et interessant og småeksotisk tilfælde at beskæftige sig med; men det gjorde hun ikke. Hun valgte en borgerligt domineret kvindeorganisation, Dansk Kvindesamfund, som basis for sin ligeløns- og kvindekamp og et ikke-socialistisk parti - det Radikale Venstre - som fundament for sit kvindepolitiske virke. Selv borgerlig historieskrivning har ladet plads til omtale af revolutionære bevægelser og personer gennem tiderne; men ingen har viet Thora og hendes lønkamp synderlig interesse.

Måske netop fordi hun ikke tilhørte en marginalgruppe, har hun været svær at indplacere i (mandlig) historieskrivning. En anden forklaring kan være, at ligelønskampen er en styrkelse af kvindesagen og dens historie, hvilket ikke har været interessant i mandlig historieskrivning.

Det skal samtidig understreges, at lønningskommissionen var et statsligt initiativ, og at det således også har været i myndighedernes interesse at arbejde for ligeløn. Det er der flere grunde til, men uvæsentligt har det ikke været, at kvinderne med valgrettens indførelse i 1915 har udgjort en vælgerskare, som det dels kunne betale sig at bejle til, og som det i demokratiets og lighedsidealernes navn var umuligt at komme uden om.

"Hun var pinlig selvbevidst" - således karakteriseres hun af en tidligere kollega på skolen. Og han fortsætter: "Hun gjorde mig ikke ondt - hun gjorde mig ond".

Thoras kritik er rettet mod magten og mandssamfundet. Hun har imidlertid ikke meldt fra i forhold til det bestående men tværtimod meldt ind med et ufravigeligt krav om kvinders ligestilling.

Hun opfattede kvindeundertrykkelsen som resultat af et liberalistisk samfund, hvor mænd dominerer over kvinders liv. Og denne opfattelse har hun formuleret med rod i borgerlige organisationer. Hun har ovenikøbet personligt sejret og dermed vist, at der var "something rodden" (et af hendes yndlingsudtryk), men at det er muligt, legitimt og nødvendigt at arbejde på en ændring af tingenes tilstand.

På denne måde er ligelønskampen historien om en kvindes kamp og sejr (!) i en verden der var, og fortsat er, styret af mænd. Ikke så underligt at hun og andre med hende skulle gemmes godt af vejen.....

Patriarkat og magtkritik

Heidi Hartmann definerer patriarkatet som et sæt af sociale relationer mellem mænd, som har en materiel base og som, selvom den er hierakisk, etablerer eller skaber afhængighed og solidaritet mellem mænd, hvilket gør dem i stand til at dominere kvinder.

Thoras kamp for ligestilling og ligeværd kan ses som et angreb på patriarkatet. Både som et angreb mod fremmedgørelse og undertrykkelse, og som et angreb på mændene - deres kontrol og magt over produktionen og det arbejde, der udgør eksistensgrundlaget i de nye tider.

Det er i den sammenhæng, Thoras pædagogiske, skolepolitiske og kvindepolitiske engagement bliver interessant.

I sin kritik af patriarkatet benytter Thora sig af to strategier: ligestillingsstrategien og ligeværdsstrategien.

Det kvindesyn, der ligger i *ligestillingsstrategien* er et kvindesyn, hvor *ligheden* mellem kønnene understreges.

Kampen for ligestilling er således kampen for større retfærdighed, for ligelig fordeling af de samfundsmæssige goder, lige muligheder for arbejde og uddannelse og for deltagelse i det samfundsmæssige liv som sådan. Målet er at ligestille kvinder med mænd på alle områder.

I *Ligeværdsstrategien* sættes der focus på forskellene mellem kønnene, hvor den kvindelige *særart* fremhæves. Kampen for ligeværd drejer sig her primært om opprioritering og opvurdering af det særligt kvindelige - af omsorgsarbejde og samfundets reproduktionsfunktioner generelt.

Denne strategis mål er således en styrkelse af kvindeligheden, af de kvindelige værdier.

Den personlige frihed

"Sandheden om den personlige Frihed er, at i og med den blev til, blev ogsaa den ny Tid til, den var det, som løste bundne Kræfter i Folket og skabte umaadelig Fremskridt i teknisk og social Henseende, som forbavser ingen mere end os, som har set den gro op for vore Øjne. Den personlige Frihed, Evnernes Udvikling, Viljens Vækst, Energiens Styrke, var det, som skabte Daad, der hvor gammel Slendrian og sløvende Vaner lammede al Handlekraft i Folket.

Den personlige Frihed hvilken Kulturmission har den ikke udført. Et vaagnende Folk berust af selv den Foraarsgrøde, som spirer op af selve den Jordbund, hvori det gror. Underligt er det ikke om dine Børn synger dig en Hymne en Lovsang.

Den fri Konkurrence, den personlige Friheds - Individualismens ægtefødte Barn var i Liberalismens Tidsalder anset for at være det eneste saliggørende System, kun igennem dette kom Evnerne til Udvikling, Alsidighederne til Udfoldelse. At den bar i sig Spiren til Slægtens Forøvelse saa man ikke. Hvis de store Træer i Skoven faar Lov til at Skygge over Opløbet, da kvæles Under-skoven til sidst. De store Træer lever deres Tid ud og Skoven dør. De enkelte, som i Kraft af deres Intelligens er naaet højest op - og af dem har Tiden jo haft en Del - har man lagt Mærke til; hvor mange Muligheder den frie Konkurrence har tilintetgjort, melder Historien intet om. Masserne sank ned og levede deres usle Liv paa Bunden af Menneskehavet. Den Krise, som vi nu oplever rundt om os, og som vi ogsaa vil komme til at opleve herhjemme, følger den frie Konkurrence i Hælene, som Virkningen sin Aarsag." (Det er krisen i 30'erne Thora her sigter til).

Det liberalistiske menneskesyn, som Thora her retter sin kritik imod var i begyndelsen af 1900-tallet det borgerlige samfunds legitimeringsgrundlag. Det er dette menneskesyn, der tydeligst kommer til udtryk i Venstres politik, sådan som den på dette tidspunkt føres i marken.

De legitimeringsvanskeligheder, der opstår blandt andet som følge af krigen og den økonomiske udvikling og deraf følgende sociale ulighed, fører da også til et opgør med den liberalistiske ideologi. Dannelsen af det Radikale Venstre i 1905 er et opgør især mod Venstres liberalistiske politik. Og som en modsætning hertil var det Radikale Venstres centrale programpunkter antimilitarisme og socialliberalisme. Deres idealforestilling handlede om et demokratisk samfund med ligeretsstilling mellem grupperne, lige valgret og folkelig indflydelse på retssystemet.

Det Radikale Venstre gjorde således på centrale punkter op med den traditionelle liberalistiske politik; men angreb ikke grundlaget for det kapitalistiske samfundssystem og var altså også at betragte som et borgerligt parti.

Det er med afsæt i de radikales idegrundlag, Thora formulerer sin kritik mod den personlige frihed, som hun ser som resultat og konsekvens af de nye tider. En udvikling, som hun mener, mændene primært bærer ansvaret for. Det skal vi se et par eksempler på nedenfor.

Kvinderne og Valget.

Kraftige Opfordringer til at stemme demokratisk for Afrustningens og Sociallovgivningens Skyld.

Det Møde, Radikale Kvinders Organisationsudvalg i Aften havde indbudt til paa Højskolehjemmet, havde samlet god Tilslutning. Som Talere var fra de Radikale mod Overlærer Thora Pedersen og fra Socialdemokratiet Fru Skræder Christiansen.

Overlærer Frk. Thora Pedersen:

Da Kvinderne fik Valgret i 1915, var det at vente, at det vilde betyde en ny Æra for dansk Politik.

Nu har Valgretten været gældende i 14 Aar, men endnu har Kvindernes Indsats kun været af ringe Betydning.

Der har i Stedet for at være Fremgang for Kvindernes Representation paa Tingene været en Tilbagegang at notere.

Kvinderne møder ikke op, naar der skal foretages Kandidatopstilling, og kun i ringe Maal til Vælgermøderne. Det har været

Mændens Synspunkter og Tanker, der har præget dansk Politik.

Naar Kvinderne har holdt sig tilbage, skyldes det en Mindreværdighedsfølelse og en Beskedenhed, der vel kan være kledelig, men i dette Tilfælde er falsk.

Endelig skyldes det ofte Mangel paa Interesse. Denne Mangel paa Interesse skyldes bl. a., at Ordet Politik har faaet et dårligt Rygte. Partipolitiken bærer den største Del af Skylden herfor. Under den politiske Diskussion kastes der Smuds paa andres Mening, og endvidere hævdes det, at Politik er Springbrødt til Magt og økonomisk Vinding. Man glemmer i sin Vømmelse mod Politik, at den er

Spørgsmaalet om, hvorledes Samfundet skal ledettes.

Landstinget er Konservativismens Højborg. Dette Ting skal være et uovrigt mod Ungdommens Fremfærdighed. Det er Besindighedens Ting, men det fordygtiger Folkeviljen.

Landets Pengevesen-maa interessere os stærkt. Der er blevet sat ind for at forhindre Spekulation i Kronen. Danmarks Salg til Udlandet har under Krisen været 4-500 Mill. Kr. mindre end normalt. Derfor har vi ikke kunnet indkøbe det samme fra Udlandet som tidligere, og derfor blev Valuta-centralen oprettet. Det maa siges, at den har løst sin Opgave.

Taleren kom ind paa en Omtale af Kriselovgivningen. Den Kriser, de ar-

Artiklen bragt i en socialdemokratisk avis 1932.

Krigen

Thora er i sin holdning til krigen tydeligvis inspireret og påvirket af det arbejde "Kvindernes Internationale Liga for Fred og Frihed" på det tidspunkt førte. Organisationen blev dannet i Haag i 1915. Kvinder fra 12 lande - både krigsførende og ikke-krigsførende mødtes her for at diskutere den aktuelle situation.

I en tale, Thora holder på dagen for indførelsen af kvinders valgret - 5. juni 1915 - refererer hun, hvad man på mødet i Haag var enedes om:

- 1) Ingen Anerkendelse af Ret til Erobring og ingen Landsafstaaelse uden Befolkningens (Mænds og Kvinders) Samtykke.
- 2) Intet Folk bør nægtes Selvstyre og et demokratisk Parlament.
- 3) Regeringerne bør være enige om at afgøre alle internationale Stridigheder ved Voldgift eller Mægling og anvende socialt, moralsk og økonomisk Tryk over for ethvert Land, som griber til Vaaben.
- 4) Der bør være demokratisk Kontrol med Udenrigspolitikken.
- 5) Kvinderne bør have politisk Ligeret."

Denne kongres betonedede nødvendigheden at "..at opdrage Børn saaledes, at deres Tanker ledes i virkelig Indsats for Fred", skriver Thora og fortsætter: "Efter tre Dage opløstes denne mærkelige Kongres, der havde Mod til at drøfte Fredens Vilkaar under fjerne Kanoners Drønen."

Thora deltog selv - 6 år senere, i Wien i 1921 i en lignende kongres sammen med fem andre kvinder fra Danmark - bl.a. Gyrithe Lembcke, Dansk Kvindesamfund.

"Det blev lange og varme Dage med alvorlige Forhandlinger, som særlig de engelske og tyske Medlemmer deltog i. Jeg ser dem for mig, de tyske Kvinder i deres slidte Klæder men ranke og ukuelige efter alle deres Lidelser."

Thora placerer ansvaret for krigen i den politik, mænd har ført verden over, som er "...Udslag af Mandens Urinstinkt og af den Kamplyst, som fra Arrilds Tid ligger Manden i Blodet."

Det er derfor kvindens pligt og ansvar, i følge Thora, at bruge deres politiske indflydelse til at forhindre, at historien gentager sig.

"Der maa en Revolution til for at vi kan undgaa endnu en Krig, et Spøgelse, der truer Menneskeheden med Undergang. I denne Revolution maa Kvinder føre an. Vi maa modarbejde Tankegange og Følelser, der er Krigsfremmende f.eKs. gennem Opdragelse af vore Børn i Hjem og Skole."

Hvad et feministisk livssyn kan betyde for fredsarbejdet, formulerer Thora således:

"Lad mig sige det ligeud, det er et feministisk Livssyn, der maa vinde Overtag over det Rudiment, Menneskeheden har slæbt med sig fra Mandens Urtid. Det er Moderligheden, det værnende og bevarende Instinkt, der maa blive til maalbevidst Vilje i Kvindernes fremtidige Fredsarbejde. Og dermed til en virkelig Kunnen. Paa de Omraader, hvor hun kan gøre sin største Indsats i Livet - som Slægtens Opdrager."

Det er således, i følge Thora, kvindernes opgave i opdragelsen at skabe forudsætninger for, at en anden moral kan råde, end den, der har krigen som grundlag. En slags kvindemoral - eller med Thoras egne ord: "En Kvindernes Synsmaade", som verden vil få brug for.

"For den Betragtning, at det er meningsløst, ja vanvittigt at Kvinderne skal fostre og opføde Børnene til en stadig triveligere og dygtigere Slægt for at lade Slagmarkens Skyttegrave blive Afslutningen herpaa. For den Betragtning som ogsaa paa Kongressen i Haag blev bestemt fremsat, at Staternes Regeringer maa arbejde hen til en Tilstand, hvor Folkenes Ret beskyttes af en Magt, som bruger Lovens og ikke den brutale Magts Midler. At fremsætte og virkeliggøre disse Synspunkter, lad det blive Kvindernes Opgave i Landenes Politik."

Og så en lille pudsig detalje:

Denne tale, der hyppigst er refereret til oven for, og som er blevet holdt grundlovdag 1915, "Stemmeretten" har to afslutninger. Den ene er imidlertid streget ud, og den lyder sådan her:

"Skulle vi ikke have Ret til at medbestemme om de Forhold, for hvilke vi vil ofre os selv og Slægten, som vi har opdraget. Jeg siger Dem, at Kvindernes Offervilje, naar det gælder Hjemmet og Fædrelandet har staaet Prøve med Mandens. Af den Grund er hun ikke ringere. Tænk paa, hvad de tyske og franske Kvinder ofrer i disse Dage. Men samtidig kommer Budskabet til os dernedefra: Hør op I Mænd med gensidigt at myrde hinanden, vi finder os ikke deri, vi forlanger Fred, vi som har ført Jer til Verden. Det er Kvindernes Had mod Krigen, som kræver disse Ofre af Formaal, som de ikke har været med til at godkende og ikke kan godkende."

Thora vælger åbenbart en lidt mere diplomatisk udgang på talen, og hun slutter:

"Skal den stolte Samfundsbygning, som nu ligger for vor Fod - sønderrevet - igen rejse sig, da maa vi bygge en anden Grundvold, da maa Mand og Kvinde i Fællesskab bygge et Fredssamfund paa Europas Tomter."

Dette er et godt eksempel på den magtkritik, Thora af og til formulerer, og som er karakteristisk derved, at den er rettet mod den moderne civilisation, mænd dominerer, og som de i Thoras forståelse også således bærer ansvaret for.

I denne sammenhæng definerer Thora kvindelighed som et potentiale i bestræbelserne på at opbygge et bedre samfund. Hun tillægger kvindens natur - den nære tilknytning til oprindelighed og liv, moderligheden nærmest emancipatoriske potentialer. Over

for dette står som en modsætning mandligheden, defineret gennem kamplyst som et urinstinkt, som en destruktiv størrelse.

På denne måde argumenterer Thora her ud fra en ligeværdsstrategi, for kvindelighed som særart. Denne strategi er ikke uproblematisk, fordi Thora samtidig indirekte kommer til at levere argumenter for også en særlig behandling af kvinder samfundsmæssigt set.

Det ligger tæt op ad et biologisk menneskesyn således at betragte kvindelighed som en naturgroet størrelse. Et sådant kvindesyn har leveret argumenterne for den historiske marginalisering af kvinder fra den offentlige sfære. Det er fragmenter af dette kvindesyn, der dybest set ligger til grund for de argumenter, lærerne fører frem mod Thoras og kvindesagens krav om ligeløn.

Det er kvindernes forankring i og nære tilknytning til reproduktionen, der er det materielle grundlag for udviklingen af den komplementaritetsteori, dette menneske- og kvindesyn er udtryk for.

For Thora er kvindefrigørelsens forudsætning på den anden side ligestilling, lige muligheder hvad angår uddannelse og arbejde - sådan som hendes argumentation bl.a. vidner om under ligelønsskampen.

Og der spores en modsætning mellem disse to holdninger: For det kunne fremprovokere et spørgsmål om, hvorvidt disse lige muligheder overhovedet er tilstede, når kvindelighed formuleres som noget særligt.

Problemet er, at ligestillingsstrategien og ligeværdsstrategien - kønnes lighed og særart i Thoras univers optræder som parallelle strategier, der bringes i anvendelse i forskellige situationer. Når Thora står over for konkrete politiske problemer, er det lighed, der bliver omdrejningspunktet for hendes argumentation, mens det er særart, der fremhæves, når talen er om mere almene og overordnede problemstillinger.

Forskolelærerinderne

"Da Folkeskolen er en Helhed, bør de Kvinder og Mænd, som arbejder i den have et fælles Dannelsesgrundlag og en Faguddannelse, der gør dem til ligestillede Arbejdere i Skolens Tjeneste."

Fra 1893 havde det været muligt for kvinder at uddanne sig til forskolelærerinder ved Statens Forskoleseminarium i Vejle. Denne uddannelse var kortere end den egentlige seminarieuddannelse og havde et andet indhold.

Thora opfattede forskolelærerinderne som en trussel mod lærerindernes ligestilling i skolen: Deres kortere uddannelse umuliggjorde, at de kunne kræve samme løn som den, der gjaldt for de fuldtuddannede lærerinder og deres specifikke arbejdsområde - småbørn, fastholdt lærerinderne i en uhensigtsmæssig kvinderolle, og det kunne true med at underminere lærerindernes brede kompetence.

I 1934 var der fra regeringens side planer om vedtagelse af en skolelov, hvor disse forskolelærerinder fik mulighed for også at undervise i de store klasser i gymnastik, håndarbejde og husgerning. På denne måde kunne de fortrænge de fuldt uddannede lærerinder fra nogle af deres arbejdsområder.

Thora var i Dansk Kvindesamfund aktiv i bestræbelserne på at forhindre, at denne lov blev gennemført. Man forsøgte gennem resolutioner at rette folketingets opmærksomhed mod det forhold, at de fuldtuddannede lærerinder med lovens gennemførelse ville få vanskeligheder med at få ansættelse i skolen i embeder, der svarede til deres kvalifikationer.

En af de få sympatisører for Dansk Kvindesamfunds politik var Hassing-Jørgensen, fhv. trafikminister og formand for lønningskommissionen, en mand, der tidligere havde delt lærerindernes synspunkter.

Men trods modstand fra Dansk Kvindesamfund og andre kvindeorganisationer blev loven gennemført 1937 - med den radikale undervisningsminister Jørgen Jørgensens billigelse.

På de fleste punkter var Thora enig i sit partis politik. Men hvad angik et af partiets mærkesager - lærerindernes arbejdsvilkår - skilte vandene altså på spørgsmålet om forskolelærerinderne.

Partiet hentede mange af sine stemmer fra kvinder - lærerinder, som jo havde opnået stemmeret i 1915.

Og Thora kommenterer:

"Hvad er Grunden til at vi er blevet ofret? (De fuldt uddannede lærerinder, min tilføjelse). Hvad er Grunden til, at det radikale Venstre er gaaet med til en Lov, som er i Strid med de fundamentale Love om Ligeret mellem Mand og Kvinde? Det Radikale Venstre roser sig af, at det har ført Kvinden frem til Ligestilling i Familie, Samfund og Stat. Den Ros har de forsplidt. Kun ved Valgene bejler man til os, da vil man gerne have os frem på Talerstolene og sige god for Kandidaterne, der alle er Mænd."

Endnu en interessant detalje. Følgende, som oprindeligt er ment som afslutning på talen, er blevet streget ud:

"Ogsaa jeg har sagt god for radikale Mænd. Jeg gør det ikke herefter. Det Radikale Venstres Mænd paa Tinge har svigtet Kvindernes Sag."

I stedet udtaler hun, lidt mere modificeret: "Ogsaa vor Taalmodighed har en Grænse, og vi finder os Veje og Midler til at naa det Maal, at vore Stemmer bliver hørt."

Det er lighed, der argumenteres for i Thoras angreb på loven om forskolelærerinderne. Det er forståeligt nok, at den stund forskolelærerinder var en økonomisk gevinst for myndighederne, men en trussel mod de fuldtuddannede lærerinder. Denne entydige vægtning af ligestillingsstrategien er en ganske anden end den kvindeopfattelse, Thora formulerer bl.a. i sin kritik af krigen og den moderne civilisation.

Det kan hænge sammen med, at netop kvindeligheden som moderlighed jo var den ideologi, der bl.a legitimerede tildelingen af småbørnsområdet til kvinderne, hvorfor pointeringen af kvindelig særart i denne sammenhæng ville betyde accept af det grundlag, fortalere for forskolelærerinderne argumenterede ud fra.

Dualisme

Thora forholder sig kritisk til det, hun kalder for "Dualismen i Kvinders Liv" og sigter hermed til den konflikt, det er for kvinden både at skulle have rollen som moder og husmor og selverhvervende.

Begge aspekter af denne rolle er imidlertid lige vigtige i Thoras kvindesyn - både den rolle, der er bundet til reproduktionen og den, der er bundet til produktionen.

Og for Thora kan dualismen overvindes - og det særlige integreres i samfundet ved en opprioritering og professionalisering af det traditionelle kvindearbejde.

Denne holdning kom også til udtryk i Dansk Kvindesamfund, hvor man arbejdede på at få husholdning gjort til et videnskabsfag, der kunne læses på universitetet.

Når Dansk Kvindesamfund lægger en sådan politik frem, er det på baggrund af den funktionstømning af hjemmet, industrialiseringen havde resulteret i, og som Thora her rammende giver en karakteristik af:

"Før Maskinernes Tid laa Produktionen af de aller fleste Livsfornödenheder paa Kvindehaender. Kvinderne bagte Brødet, kærnedede Smøret, lavede Osten og bryggede Øllet, hun slagtede Faaret og Svinet, tilberedte Pølserne, saltede Kødet og Flæskesiderne. Hun klippede Ulden af Faarene, kartede den, spandt den og vævede den til Tøj.

Hørren var under hendes Haender fra den blev rusket op af Jorden, dyppet i Vand og tørret over Ilden, brudt, spundet og vævet og videre syet til Lagener, Linned og Skjorter.

Da Øl - og Brødfabrikationen gik over til Fabrikkerne, da Smørret kærnedes paa Mejerierne og Slagtingen foregik paa Slagterier, Spindingen og Vævningen af Tøj gik over til Tekstilsfabrikation, forsvandt Hjemmefabrikationen af alle Livets Nødvendigheder lidt efter lidt. Hjemmet blev det Sted, hvor man indtog sine Maaltider og hvor man hvilede ud efter Dagens Arbejde.

Nu var Spørgsmaalet: Kunne Kvinderne nøjes med at udføre det Arbejde, som blev tilbage."

Dette er en meget præcis beskrivelse af, hvilke konsekvenser det fik for kvinder, at familiegrundlaget ændres med ændringerne i forholdet mellem produktion og reproduktion.

Og Thora argumenterer for en ændret politik på kvindeområdet således, at det for det første bliver legitimt og muligt for kvinder at arbejde uden for hjemmet og for det andet for, at husarbejdet skal have tilført en egentlig uddannelse og ikke blot formidles gennem oplæring.

Denne politik ser jeg som en reaktion mod den funktionstømning af hjemmet, der blev en realitet op gennem den første halvdel af århundredet. Det har været nødvendigt for kvinderne at fastholde positionen på deres specielle fagområde og samtidig kræve en opprioritering af området for derved at markere et krav om indflydelse på den moderne udvikling.

Moderrollen opfatter Thora som kvindens egentlige bestemmelse. Men moderskabet er truet: "Sådan som Samfundet er indrettet er

det vanskeligt for den selverhvervende Kvinde at forene Erhvervsarbejde med Moderskab," skriver Thora i en tale "Retten til Moderskab", der er skrevet som forsvar for Merete Nordentoft-sagen.

Et bevis på, at moderskabet er trængt, er den faldende fødsels-hyppighed. Krisen og arbejdsløsheden i 30'erne medførte et angreb på gifte kvinders ret til arbejde og uddannelse. På denne måde forsøgte mændene at fastholde deres samfundsmæssige positioner ved at fortrænge kvinderne. I flere kommuner var det således gældende praksis, at kvinderne skulle skrive under på, at de ville opgive deres arbejde, hvis de giftede sig. Denne politik blev også praktiseret inden for Danmarks Lærerforening, hvor vikarforeningen i 1933 krævede, at gifte kvindelige lærere skulle afskediges.(!)

I følge Thora var det indtil 1937 bl.a. forbudt sygeplejersker på københavnske hospitaler at gifte sig, og kvinder, der var ansat ved Ålborg Kommune afskedigedes i tilfælde af indgåelse af ægteskab. Og hun refererer til, at denne tendens også spores inden for skoleområdet, hvor lærerinder, vikarer og timelærere har svært ved at opnå fastansættelse, hvis de er gift.

Thora opfordrer kvinder til mere målrettet og reflekteret at gå ind i opdragelsen af den kommende slægt. Hun skriver:

"Men lad os blive fri for den uforstandige Talemåde, at en Moder, blot fordi hun er Moder forstaar Opdragelsens Kunst saa godt som den kan udøves. Det er et Dogme, som hurtigst muligt maa ud af Verden. Vi har kendt det i Skolen ogsaa. Enten var man Opdrager af Guds Naade - eller ogsaa var man en Stymper. Men den, som har arbejdet i Skolen i en Aarrække ved, at man for at være en god Opdrager ikke blot har personlige Kvalifikationer nødige med i lige saa høj Grad dem, man kan erhverve sig gennem Arbejdet - Kendskab til Opdragelsen - dens Veje, dens Midler og Maal."

Også i Thoras opfattelse af kvindens rolle som moder, optræder der en spænding mellem på den ene side moderligheden som noget naturligt, oprindeligt der er bundet til kvinden og på den anden side muligheden for at kvalificere eller professionalisere moderrollen.

Samfundsmæssiggørelse - frigørelse

Det modsætningsforhold, som i større eller mindre omfang synes at ligge i Thoras kvindesyn, er modsætningen mellem et mere biologisk orienteret menneskesyn og et historisk menneskesyn, som peger frem mod forskellige strategier for kvindekampen.

På den ene side fremhæver Thora kvindeligheden - og mandlighed for den sags skyld også som noget naturbundet. Evnen til at varetage de reproduktive opgaver omkring opdragelse, husarbejde og familieliv bliver i denne forståelse medfødte evner - evner kvinden har fordi hun er kvinde. Frigørelsen placeres i kvinders tilknytning til reproduktionen. Der er her tale om en komplementaritetssideologi, hvor ligestilling berettiges og argumenteres ud fra en opfattelse af, at kvinders særlige evner skal komme samfundet til gode. Denne komplementaritetssideologi lå også delvis til grund for Dansk Kvindesamfunds politik i tiden. Den kan ses som udtryk for to ting, mener jeg. Dels som udtryk for en fastholden af og krav om respekt for det særligt kvindelige - og således som en offensiv og indbygget kritik af mandligheden, der bliver synonym for den moderne civilisations undertrykkelse af mennesker. Den modsætning, der her er på spil, er modsætningen mellem natur - kvindelighed og kultur - mandlighed. Men den kan også ses som udtryk for en defensiv forholder sig til ligestilling. Når man ikke kan få andet igennem, og når modstanden fra mændenes side bliver for stor, så bliver det en mulig strategi at argumentere med en sådan naturlighed som grundlag. En naturlighed som mænd ikke kunne tage fra kvinder, al den stund det rent faktisk var kvinder, der fødte og opfostrede den kommende slægt.

På den anden side understreger Thora også flere steder, at det er ændringerne i samfundets materielle grundlag - industrialiseringen, der har skabt forskellige forudsætninger for hhv. kvinders og mænds arbejds - og virkeområder. Det er den historiske udvikling, der har knyttet og forankret kvinderne i reproduktionen. Konsekvenserne er en ulige fordeling af de samfundsmæssige goder. Og denne ulighed opfatter Thora som uretfærdig og som udemokratisk. På denne baggrund bliver kravet om ligestilling et krav om retfærdighed og lighed mellem grupperne - her mænd og kvinder. Frigørelsen placeres i kvinders indplacering i produktionsfæren. Der er her tale om en ligestillingsstrategi, som var den, der primært var styrende i kampen for ligestilling. Og denne ligestillingsstrategi udgjorde også en del af Dansk Kvindesamfunds politik. Umiddelbart synes det som om, at denne ideologi i større grad er udtryk for

en direkte offensiv mod mændene. Men set i historiens bakspejl er det vel egentlig et spørgsmål, om det er så enkelt, for strategien indbefatter, at manden fastholdes som norm.

Det er væsentligt at være opmærksom på, at argumenterne om en naturlig kvindelighed gav den naturvidenskabelige forholden sig til kvindekroppen vind i sejlene. Og dermed også til hele den ideologi om kvindelighed, der var knyttet hertil og som mål havde en fastholden af kvinder i netop naturligheden og en deraf følgende udelukkelse af kvinder fra kulturen - offentligheden og samfundet.

Men man kan jo også hævde, at ligestillingsstrategien kan være udtryk for en defensiv holdning - en resignation over for det system, der sætter nødvendigheder, krav og rammer til kvinders liv om at underordne sig den fremherskende fornuft, som dette mandssamfund har defineret - og fortolket. Set fra den vinkel bliver ligestillingsstrategien en slags mekanisk ligestilling, hvor det primært drejer sig om at få plads der, hvor mænd har plads på de samme præmisser.

Argumentationen for en fastholden og opprioritering af kvindenaturen, den kvindelige verden, kunne handle om en styrkelse af særlige kvindelige produktivkræfter, der i højere grad er orienteret mod livsverdensaspektet i den moderne civilisation.

I det perspektiv indeholder denne strategi en kritik af patriarkatet, der rammer dybt.

Med sine krav om samfundsmæssiggørelse af de reproduktive opgaver forsøger Thora at løse dette modsætningsforhold. På denne måde fastholder hun både forestillingen om kvindens særlige natur og værdier og stiller krav om denne kvindeligheds indplacering og udfoldelse i den produktive sfære.

Jeg mener, at hendes argumentation for professionalisering af opdragelsen og husarbejdet er et eksempel. Og det slår f.eks. også igennem i hendes holdninger til pigeopdragelse, hvor hun jo netop fremhæver, at hvis blot skolen laves om og bliver mere human, vil den også passe til pigernes behov.

Derimod mener jeg, at det, der er dominerende i Thoras argumenter omkring ligelønnen, kampen for avancement og kampen mod loven om forskolelærerinder, er accenturering af ligestillingsstrategien. I disse sammenhænge nedtones forestillingerne om den kvindelige natur.

Og det tror jeg hænger sammen med, at den modstand, Thora mødte, dybest set var forankret og fastlåst i et biologisk fikseret menneskesyn, og at mændene på det grundlag forsøgte at legitimere marginaliseringen af kvinder. I mødet med denne mandlige

offentlighed blev det derfor altafgørende at hævde lighed som argument for ligeløn og kvinders advancementsmuligheder.

På vej mod et begreb om kvindelighed

Set med 90'ers kvindeøjne, synes jeg diskussionen af Thoras kvindesyn lægger op til formuleringen af et begreb om kvindelighed, der fastholdes i spændingen mellem produktion og reproduktion: lighed, hvor manden er norm, og særart, hvor manden ikke er norm.

Kvindelighed er i den forstand at betragte som et produkt af historien; men i kraft af den særlige karakter, den således får, som indeholdende både produktionens, offentlighedens historie og reproduktionens intimsfærens historie, når kvindeligheden ud over sig selv. Når kvindelighed analyseres med denne historiske for-

ståelse som tilgang, kan den kvalificere bestræbelserne på at formulere den integrerede utopi. Og hvordan så det?

Ud fra en antagelse om, at den historiske adskillelse mellem reproduktion og produktion, mellem husarbejde og lønarbejde har afstukket rammen for to fornuftsformer, der er forskellige. Den instrumentelle fornuft, der eksisterer i produktionen hviler på lønarbejdet og opfatter grundlæggende mennesket som objekt for produktion. Den omsorgsrationalitet, der dominerer reproduktions sfæren er en fornuft, der i højere grad er båret af den - også samfundsmæssige nødvendige - omsorg for andre. I denne omsorgsproduktion er kvinderne subjekter, omend de samtidig er underlagt produktionssfærens instrumentelle fornuft.

Dette er en modsætning, som eksisterer på samfundsplan, i det private og i det enkelte menneske for så vidt. Den kvindelige livshistorie bliver interessant og relevant for utopiske forestillinger i det omfang, den kvindelige livshistorie medreflekterer, belyser og formulerer kritik af fornuftsformerne inden for disse to områder og af modsætningen mellem disse fornuftsformer. Det kan kvindehistorien, fordi den er spændt ud mellem disse to sfærer og bærer modsætningen i sig.

I sit lærerindliv har Thora gjort erfaringer med både at være subjekt for omsorgsproduktion og objekt for de nødvendigheder, samfundet på forskellig vis definerer.

I den patriarkatkritik, Thora samlet formulerer, står ligestillingsstrategien med lighed som ideal og manden som norm på den ene side over for ligeværdsstrategien med særart som ideologi og manden som ikke-norm på den anden side.

Som jeg tidligere har været inde på, så optræder disse to strategier parallelle og altså ikke-integrerede.

I kampen for avancement, ligelønskampen og kritikken af forskolelærerinderne, er det ligestillingsstrategien, der er dominerende. Her fastholdes manden som norm.

I sin almene kritik af den moderne civilisation, sådan som den f.eks fremtræder under afsnittene "Den personlige Frihed" og "Krigen" er det ligeværdsstrategien der dominerer. Her fastholdes kvinden som norm - og alternativ.

Når der er tale om en sådan parallellitet, så hænger det sammen med, at Thora i det meste af sit liv var involveret i konkret politisk arbejde. I denne virkelighed har det været svært at fastholde spændingen mellem lighed og særart og bruge det som afsæt for formulering af alternativer udover de rammer, mandssamfundet har afstukket.

Udfordringen til et begreb om kvindelighed på baggrund af Thoras historie må være at fastholde både kravet om lighed og særart og integrere ligestillingsstrategien og ligeværdsstrategien.

For at vende tilbage til den definition af patriarkatet, der anvendes som analyseramme for Thoras kvindesyn og patriarkatskritik, så mener jeg, at ligestillingsstrategien med kravet om lighed rammer det materielle grundlag for patriarkatet - den skæve og ulige fordeling af samfundsmæssige værdier kønnene imellem.

Ligeværdsstrategien rammer med kravet om fastholdelse af den kvindelige særart den mandlige dominans - og den kultur, der er resultatet heraf.

Ved udelukkende at fokusere på det materielle grundlag for den mandlige dominans, på ligestillingsstrategien sættes der ikke grundlæggende spørgsmålstejn ved de tydnings - og tolkningsmønstre, der bærer manden som norm. Kvindeundertrykkelse reduceres til et materielt, økonomisk problem, som kan brydes ved materielle og økonomiske omfordelinger. Det er en mekanisk, instrumentel måde at løse kvindespørgsmålet på. Marginalisering og undertrykkelse af kvinder er andet og mere end et økonomisk spørgsmål, hvilket Thoras historie er et eklatant eksempel på.

Men omvendt vil en ensidig fokusering på ligeværdsstrategien med kravene om opprioritering af den kvindelige særart ikke føre til forandringer af de økonomiske strukturer, der er forudsætningen for opretholdelsen af patriarkatets tydnings - og tolkningsmønstre. Kvindeundertrykkelse tenderer herved at reduceres til et spørgsmål om mand - kvinde, ondt - godt.

Dette kan resultere i ideologidannelse - en isme, som dybest set ikke rækker ved de forskellige livsbetingelser, der afstikker rammerne for mænds og kvinders tilværelse.

For en samlet betragtning af Thoras kvindesyn, kan hun synes lidt modsætningsfuld, fordi hun opererer med de to strategier parallelt. Der er imidlertid rundt omkring i hendes taler tilløb til i kritikken af patriarkatet at medreflektere både det materielle grundlag og de tydnings - og tolkningsmønstre, der er grundlag for kvindeundertrykkelse.

Og det er hele historien værd, at de handlestrategier, Thora udvikler og benytter sig af har placeret kvinderne i centrum for den politiske debat og konkret førte til, at kvinderne med ligelønnens indførelse i 1919 fik større andel i den samfundsmæssige magt. For ikke at idealisere historien skal det tilføjes, at ligelønnen umiddelbart efter dens ikrafttræden blev overhalet idenom, fordi lærerne gennem dyrtidstillæg fik tilkæmpet sig højere løn.

Men for en hel og mere nuanceret historie er det vigtigt at understrege den sejr, ligelønnens indførelse i 1919 var udtryk for.

For en tid blev Thora en af historiens subjekter - støttet og bakket op af andre kvindesagskvinder. Når jeg alligevel understreger det subjektive aspekt, er det fordi historien grundlæggende er menneskers egen. Eller sagt på en anden måde - uden Thora var dette afsnit i kvindernes historie blevet et andet.

Hulda Pedersen og Thora Pedersen

Æresmedlemmer af D. K.

Landsformandens Tale
ved Udnævnelsen

DET ER aldrig før sket i Dansk Kvindesamfunds Historie, at 2 Medlemmer af Organisationen paa samme Dag af Fællesstyrelsen er blevet foreslaaet til Æresmedlemmer. I Dag er Fællesstyrelsen eenstemmigt gaaet ind for at foreslaa Fællesmedet, at Lærerinde Hulda Pedersen og Overlærer Thora Pedersen bliver udnævnt til Æresmedlemmer i Dansk Kvindesamfund.

I Aar har de begge 70 Aars Fødselsdag, og de har deres Liv igennem været af stor Værdi for danske Kvinder og deres Sag. Der er ikke Tvivl om, at de begge i lige høj Grad fortjener vor Organisations Anerkendelse for deres mangeaarige og dygtige Indsats. Dertil har hvert af de to ærede Medlemmer en ganske særlig Bedrift, som vi skylder Tak for.

VORE ÆRESMEDLEMMER

(fortsat fra Side 126)

Hun har faktisk modbevist Ordsproget »Een Svale gør ingen Sommer«, for her var den ensomme Svale i Kommissionen dog Skyld i, at de danske Kvinder i Stats- og Kommunearbejde oplevede, at det blev Sommer.

Baade før og senere har Thora Pedersen gjort meget andet smukt Arbejde for Kvinderne, f. Eks. i den store Skolekommission, hvor hun og to Kvinder til var Medlemmer, her har hendes Indsats været af Betydning for

Pigernes lige Uddannelse med Drengene. I Aarenes Løb er der lagt mange Opgaver paa Thora Pedersens Skuldre, og hun havde Kræfter til at tage dem op og føre dem frem og igennem med Initiativ og Sans for det reelle i en Sag.

Tak for al Deres store Virken for Kvindernes Sag!

Overfor Fællesmedet her i Aarhus i Dag, hvor jeg har fremført de vægtigste Grunde til, at Fællesstyrelsen er

De, Hulda Pedersen, har Evne til at begejstres for en Sag og samtidig tage realistisk paa Opgaven, saa der kommer Resultater ud af Begejstringen. Hvor Hulda Pedersen lærdes, indgyder hun en Tillid og Tryghed, som har betydet, at hun formaade at løfte de Sager, hun gav sin Tilslutning op til et højt Niveau og et Samarbejde, der bar Frugt.

Vore Sommerlejr, som Aar efter Aar finder Sted og omfattes med større og større Forstaaelse for deres Nytte for alle Kvinder og særlig for Ungdommen, er Hulda Pedersen Mor til. Maaske hendes Kærlighed til Blomster har været medvirkende til, at hun — naar hun saa dem gro i sin Have — fik Lyst til ogsaa at prøve at arbejde med at faa Forstaaelse for Kvindernes Sag, at faa den til at gro i de unge Kvin-

enige om at indstille til Fællesmedet at udnævne vore to store Foregangs-kvinder til Æresmedlemmer af Dansk Kvindesamfund baade for deres Arbejde i vor Organisation i det hele taget og for de særlige Fortjenester, hver af dem har ydet, fremlægger jeg nu Forslaget om at gøre Lærerinde Hulda Pedersen og Overlærer Thora Pedersen til Æresmedlemmer.

Om kvindehistorie

Kvindeliv - lærerindeliv

Det er - som nævnt flere gange i ovenstående - Thoras kamp for lighed på den ene side og særart på den anden, der gør historien om hende interessant og relevant for en aktuel diskussion.

Jeg skal nu forsøge at samle trådene, og det vil jeg gøre ved at sætte focus på, sammenfatte og diskutere den magtkritik, Thora formulerer.

Det er Thoras skolepolitiske, pædagogiske, kvindepolitiske forestillinger og handlestrategier, der identificerer hendes magtkritik.

Hun er som medlem af det Radikale Venstre og Dansk Kvinde-samfund således en del af den borgerlige samfundsforståelse og politik, som hun imidlertid også forholder sig kritisk til. Både på et mere generelt plan, hvor det er den kapitalistiske civilisationsform, der angribes og mere konkret, når det drejer sig om principielle uenigheder med bl.a. radikale undervisningsministre, Kejsers-Nielsen og Jørgen Jørgensen, og problemstillingerne angående ungdomsuddannelser og forskolelærerinder.

Den samfundsforandring, Thora mere eller mindre eksplicit rejser krav om, bliver båret frem af to forskellige kvindestrategier: ligestillingsstrategien og ligestillingsstrategien.

Som vi har set det, i de historier, der er fortalt, er det imidlertid kravet om lighed, der dominerer Thoras kvindesyn og de strategier, hun vælger. Det kan af og til synes at være noget modsætningsfuldt og inkonsekvent, når Thora således forsøger ved forskellige lejligheder også at argumentere for den kvindelige særart. Denne modsætning er imidlertid afledt af samfundets indbyggede modsætninger mellem omsorgsrationalitet på den ene side og systemets instrumentelle fornuft på den anden. Et modsætningsforhold, der tydeligt markerer sig i kvindelivet.

Thoras eget liv har også i større eller mindre grad været rammet ind af denne modsætning: i barndomshjemmet er den personificeret ved faderen og moderen, der fungerer som identifikationsfigurer og rejser forskellige krav og forventninger til hende; i lærerindelivet, hvor modsætningen bl.a. kan identificeres som, på den ene side systemets krav til lærergerningen og de vilkår, den skal udføres under og på den anden side den orientering mod både børnenes og kvindernes hele liv, samme gerning appellerer til; i det politiske liv,

hvor den af mændene samfundsmæssige nødvendighed står over for de idealer om et mere humanitært og demokratisk samfund, kvinderne med udgangspunkt i deres forankring i reproduktionsfæren formulerer.

Denne modsætning, som kommer til at præge Thora, er altså ikke udtryk for, at hun ikke rigtig ved, hvad hun vil, eller hvad hun mener; med det viser, at det grundlag hun bygger sin argumentation op på er historisk bestemt. Det bliver hendes forestillinger, politiske handlinger og den samtale med kvinder, mænd, børn og skole hun livet igennem er involveret i også.

Det er vigtigt at understrege, at Thora ikke kun er produkt af, eller objekt for de historiske betingelser, hun lever med og i. Thora var også subjekt og aktør - det er ligelønskampen et konkret og meget tydeligt eksempel på; men også den modstand, hendes kritik af kapitalismens civilisationsformer er udtryk for, viser hendes - og andre kvindesagskvinders distance til de livsbetingelser, tydnings- og tolkningsmønstre, der rammer deres tilværelse ind. Selvom den magtkritik, der på denne baggrund formuleres er historisk bestemt.

Kvindemagt vil jeg definere, som en historisk situation, hvor kvinder har indflydelse på og kontrol med udviklingen i deres livsbetingelser. Det var det, Thora og kvindesagskvinderne for et øjeblik fik, da ligelønnen blev indført i september 1919. Og det er denne magt, der har været målet for Thoras strategier over for patriarkatet.

Tilbage står diskussionen af begrænsningerne og potentialerne i fokuseringen på henholdsvis ligheds og særartsaspektet.

Forudsætningen for, at kvalificere utopien om det gode liv er, at lighed og særart fastholdes og integreres, så der på en og samme tid bliver tale om både ligestillings- og ligeværdsstrategi. Med det afsæt bliver den integrerede utopi, utopien om et liv, hvor den kvindelige omsorgsrelatering bliver tilværelsens mål, og ikke middel til udviklingen og kvalificeringen af den samfundsmæssige, objektive nødvendighed.

Det er ikke en sådan utopi, Thora formulerer; men hendes historie udfordrer og fremprovokerer også en diskussion om strategier, kvindesyn og utopiske perspektiver - i 90'erne.

Bag om Thora

Historien om Thora er færdig - for denne gang. Eller jeg skulle måske snarere udtrykke det således, at min historie om Thora er

færdig. Og det er ikke tilfældigt, at den historie, jeg her har fortalt, blev, som den blev.

Andre ville have tegnet et andet billede. Jeg har valgt at fokusere på det hele lærerindeliv i historien.

Begrundelsen for denne fokusering er, at jeg mener, at historien på denne måde bliver eksemplarisk, fordi den på een og samme gang fastholder spændingsfeltet mellem samfundsperspektivet og subjektiviteten. Det er det, der gør Thoras historie interessant også for diskussion om kvindeskøn i vor tid.

Samfundsperspektivet er beskrevet ved at inddrage og reflektere magtstrukturen, sådan som den tonede frem i Thoras samtid, repræsenteret ved den politik, mænd formulerede om skole, arbejde og kvinder. Subjektiviteten er forsøgt beskrevet dels ved, at indkredse Thoras kritik af mandssamfundet dels ved, at vise eksempler på det lærerindeliv, Thora har levet og endelig ved at prøve at komme om bag Thora selv. Det vil jeg imidlertid forsøge at udfolde lidt mere her.

Det sidste billede af Thora sammen med en delegation fra Dansk Kvindesamfund.

Thora døde den 29. september 1954 - 79 år gammel.

Hendes liv har været præget af kamp mod mandsdominansen og forsvar for ligestilling og opretholdelse af respekten om hendes person.

Hun har haft mange fjender - men også mange venner, der har forstået at værdsætte hendes arbejde. I de telegrammer, lykønskninger og breve hun modtager, både ved mindre lejligheder og i forbindelse med ligelønnens gennemførelse og udnævnelsen til inspektør, er der hilsner fra både mænd og kvinder - kendte og ukendte fra det politiske liv.

Thora var høj, rank, havde et langt rødt hår og gjorde altid meget ud af at repræsentere sit køn på bedste måde, fortæller Bodil Pedersen. Hun blev aldrig gift - men i følge Bodil Pedersen var der en, der engang havde vist ikke så lidt interesse endda. Thora havde ironiseret lidt over denne bejler - han kunne ikke finde ud af andet end at komplimentere hende for knapperne i hendes bluse - og det var der lige som ikke så meget ved.

"Fasters forhold til mænd har altid drejet sig om *sagen*." som Bodil Pedersen udtrykker det.

Hun fortæller også, at Thora ofte talte om sine seks ufødte sønner, som hun, hvis hun havde fået chancen, ville opdrage til den rette indstilling til ligestilling og demokrati.

I familien blev Thora kaldt "Grand old Lady". Bodil og Helge Pedersen husker de taler, hun holdt ved diverse familiefester. Dem var der noget sætligt over, hun havde altid noget på hjertet.

Man kan spørge sig selv, om der midt i kampens hede og med de svære hug fra mændenes side, som hun måtte døje, har været tid og overskud til et følelsesliv. Det tror jeg, der har - og det har været

udfoldet i et tæt kvindefællesskab, hvor man har støttet hinanden og vist solidaritet.

En af Thoras bedste veninder var Margrethe Petersen. Bodil Pedersen fortæller, at de to ofte holdt ferie i Hurup, og hun mindes endnu deres karakteristiske latter og snak, når de med stok spadserede ud over heden...

Men Thora havde så sandelig også fjender. Det kan heller ikke undre, når man i historiens bakspejl tænker på den aldrig svigtende indsats og udholdenhed, der prægede hendes kamp for de idealer, hun satte i højsædet: ligestilling, demokrati og social retfærdighed.

Det, der imidlertid kan undre, er den form, Thoras fjender benyttede sig af i deres forsøg på at udmanøvrere hende.

Den gruppe, der sad inde med den magt, Thora rettede sit skyts imod, har givet igen - i overmål - i form af diverse smålige, perfide og sexistiske angreb, ydmygelse og latterliggørelse.

Men hun har holdt ud på trods. En sådan modstand må det have været hårdt at skulle stille op til igen og igen; men jeg tror på den anden side også, at det har givet en så intelligent kvinde som Thora en ikke ringe følelse af stolthed og kvindeværd og af, at den sag hun kæmpede for ramte plet og i virkeligheden afslørede de myter, mandssamfundet havde bygget op i sit forsvar.

Thora var et kreativt menneske. Det er der leveret mange eksempler på både hvad strategiske evner og analytisk formåen angår.

Og så skrev hun også lidt. Der ligger to kladder til noveller i hendes papirer. Den ene, Maria Magdalena, vil jeg her kort citere lidt fra:

"Det var en Vintereftermiddag henimod Jul. Maria Magdalena var da ti Aar gammel. Hun sad i en Krog af Haslevgaardens store, hyggelige Stue og legede med sine Dukker. Fru Frost sad ved Vinduet og saa ud over Havet med Sytøjet hvilende i sit Skød. Hun sang. Dæmpet sang hun og dæmpet lød Havets Akkompegnement til hendes Sang. "Agnete hun stander ved Højelofts Bro". Maria havde sat sig på Skammelen med en dukke paa hver Arm. Uden selv at vide det var hun kommen ind under Sangens Magt. Nu kom hun listende og kravlede op paa sin Moders Skød: Syng den igen, Mor. Fru Frost sang.

"Mor, hvorfor gik Agnete fra den lille dreng? Det var Synd.

"Ja", sagde Fru Frost "det var Synd for den lille Dreng."

"Mor, Agnete skulle have blevet hos de smaa Børn - synes du ikke mor? Tror du ikke hun kommer igen?"

"Nej, for Agnete har jo glemt dem alle sammen, lille Maria."

Jørgen Frost kom ind i det samme. Helt undseligt lader Maria sig glide ned fra sit Moders Skød. Jørgen Frost gik op og ned ad Gulvet.

Fru Frost tog sit Sytøj og beyndte at sy.

"Hvorfor siger du ingenting," spurgte han?

"Fordi jeg ingenting har at sige, tænker jeg".

"Fordi du ingenting har at sige mig", sagde han og saa paa hende saa længe, at hun til sidst mødte hans Blik.

"Ulykken mellem os er, at enten gaar du din Natur imod eller ogsaa er du ikke Kvinde."

"Hvad mener du?", spurgte hun "Kvinde, er det kun Een?"

"Ja og nej - Kvinde er Kvinden, som er skabt af en Mand og for en Mand. Alle andre kan du kalde for mig hvad du vil."

Det gennemgående tema i disse noveller er tyranniske og dominerende mænd, der skaber angst og utryghed omkring sig i det ellers så livsbekræftende og varme kvindefællesskab, der udfolder sig i stuerne.

Kvinden optræder her konsekvent som den svage, som den, der taber sig selv i konfrontationen med mandligheden.

I disse skrivelser udtrykker Thora en noget desillusioneret livsopfattelse, hvad der står i modsætning til den iver og det engagement, hun fortsatte og kæmpede sin kvindekamp til ende med.

Og efter de mange forsøg på at analysere og fortolke hende, hendes historie og hele liv efterlader det hos mig en tvivl om, hvorvidt Thora aller inderst inde følte, at den kamp hun havde viet sit liv til nu også var det hele værd - om den nogen sinde overhovedet ville kunne vindes...

Noget om at åbne kasser og kvindehistorien

I dette kapitel vil jeg fortælle historien om, hvordan historien om Thora er blevet til, og hvad kvindehistorien er og kan bruges til.

Om at åbne kasser...

Det var en meget stor og flot oplevelse at åbne en kasse som den, jeg åbnede for nogle år siden - med et særdeles specielt indhold: Marie Thora Frederikke Pedersen - en kvindes liv og historie.

At lukke kuverter op, løsne bånd, elastikker, klips og knappe-nåle, der tydeligt bærer præg af tidens tand, og som har holdt papirerne sammen lige siden en eller anden dag for 40, 50 eller 60 år siden, hvor Thora har siddet ved sit skrivebord og arkiveret.

At lade sig glide ind i dette brogede og for mig fuldstændig ukendte univers...

Men det har også været en vanskelig og til tider næsten smertefuld proces at gennemgå: Af og til har jeg således haft fornemmelsen af, at jeg med min "moderne" bevidsthed foretog en slags overgreb i mine forsøg på at analysere og skrive og derved begik en slags teoretiserende hærværk mod de suveræne livsytringer, jeg fandt i kilderne; til andre tider har jeg så til gengæld næsten følt, at jeg var ved at miste fodfæste eller personlig integritet i mine bestræbelser på overhovedet at få noget på papir om denne kvinde, der til fulde havde demonstreret, at hun kunne selv.

Fortællingen

Det, der har været den største udfordring og mest fascinerende oplevelse har været at skulle fortælle en historie.

Den historie, der her er fortalt er min historie - i mere end een betydning. Det er mig, der har valgt, at lærerindelivet skulle være omdrejningspunktet og dermed har jeg ud fra en kritisk historieopfattelse defineret det modsætningsforhold, jeg opfatter som det centrale. Det har fået indflydelse på de kilder, jeg har valgt til og fra undervejs.

Men det er ikke hele sandheden. Det er blevet mere og mere klart for mig i de år, jeg har beskæftiget mig med denne historie, at samtidig med, at jeg skriver historien om Thora, finder jeg min egen, eller væsentlige dele af den i hvert fald.

I det møde, der har fundet sted mellem Thoras kilder og min egen livshistorie, har jeg påny orineteret og placeret mig i verden.

Jeg har grinet og grædt over denne verdens utrolige tilskikkelser. Fordomme er blevet nedbrudt - nye sikkert trådt i stedet; mit verdensbillede har forrykket sig noget.

Jeg ser anderledes på min egen verden og på kvindehistorien efter at have skrevet om Thora.

Det, at have skrevet om Thora, har givet identitet og historie. Og det er noget af en sjælden oplevelse i denne vor moderne teknokratiske tidsalder, hvor den lille historie ofte kommer til kort eller misbruges af den store histories jagt efter at skaffe sig legitimeringsgrundlag.

Og et sådant kan historien om Thora ikke levere.

Kvindehistorien

"Vi Kvinder har ingen Lod eller Del i Historien. Forgæves leder vi efter et Navn af vore egne. Vi nøjedes med i alle disse Aar at gaa ad Bagtrappens Vej, liste os paa Hosesokker, hvor Mænd traadte frit i Gulvet."

Sådan beskriver Thora den indplacering hun og mange andre kvinder før og efter hende har fået i historien. Men en sådan skyggetilværelse behøver historiens kvinder ikke nødvendigvis at føre.

Kvindehistorie er - eller kan være historien fra neden, fra siden eller den lille historie, og som sådan også en modhistorie, der netop ikke fungerer som legitimeringsgrundlag, men tværtimod som kritikvinkel på historiske og aktuelle samfundsforhold.

Det er imidlertid afgørende, hvorledes en sådan kvindehistorie skrives, hvilke virkelighedsområder, den fokuserer på.

Der er forskel på, om man føjer kvinder til historien eller historien til kvinder.

At føje kvinder til historien er en kompensatorisk historieskrivning, hvor man leder efter kvinder på den arena, hvor mænd traditionelt har optrådt.

Thora fotograferet i haven i Hurup 1922.

Og der findes de - som bekendt ikke - i ret stort tal. Og kvindehistorien siger fra den vinkel ikke noget alment om kvinders liv udover, at de også fandtes...

At føje historien til kvinder er en omvendt måde at gå til historien på. Det bliver en nødvendig konsekvens for en sådan tilgang at fokusere på kvinder, der hvor de rent faktisk findes - i omsorgsområdet, i skolerne, i hjemmene, i familien osv osv. På denne måde oplyses det felt, som historisk har været mørkelagt. Og det er interessant.

Men en kritisk kvindehistorie må derudover problematisere det modsætningsforhold, der historisk har sat rammen om den kvindelige livsverden - dvs. modsætningen mellem produktion og reproduktion. Og i dette spændingsfelt bliver det så kvindehistoriens opgave at diskutere det kvindeliv, der har udfoldet sig under bestemte historiske betingelser.

Således kan den lille historie, den enkelte kvindes historie, være en udfordring for de koncepter den store - samfundenes historie bygger på.

På denne måde bliver historien menneskenes egne - og kvinder bliver selv historie. Det er der fremtidsperspektiver i.

Thoras historie er en god historie - færdig bliver den aldrig, men den fortjener at ende godt.

Litteratur

- Andersen, Helle*: Kvindeværd. Rubikon, 1986.
Berg, Anne Margrethe m.fl.: Kvindfolk. 1-2. Gyldendal, 1984.
Borchorst, Annette m.fl.: Kvinder i velfærdsstaten. Ålborg Universitetsforlag, 1984.
Fox-Genovese, Elisabeth: Ar sätta inn kvinnohistorien i historien. Kvinnovitenskaplig tidsskrift. 1983/4.
Floto, Inga: Historie. Nyere og nyeste tid. Gyldendal 1985.
Habermas, Jürgen: Samtalens fornuft. Rosinante 1987.
Hansen, Svend Åge m.fl.: Sociale brydninger 1914-1930. Dansk socialhistorie bd. 6. Gyldendal.
Hartmann, Heidi: Kapitalismen, patriarkatet och kønsregregationen i arbeidet. Kvinnovitenskapelig tidsskrift 1981.
Hausen, Karin (red.) Frauen suchen ihre Geschichte. CH Bech 1983
Haue, Harry: Det ny Danmark 1890-1980. Munksgård 1981.
Haue, Harry m.fl.: Skolen i Danmark. Systime 1986.
Hellesnes, Jon: Socialisering og teknokrati. Gyldendal, 1975.
Hem, Lars: Empiriproblemet 1-2. Rhodos 1980.
Henriksen, Spæt m.fl.: Vanløsedagbogen. Gyldendal 1983.
Hernes, Helga Maria: Staten - kvinner ingen adgang. Universitetsforlaget 1985.
Holter, Harriet m.fl.: Kvinner i Fellesskap. Universitetsforlaget 1982.
Key, Ellen: Barnets Århundrede. Bonniers 1927.
Kjørup, Søren: Forskning og samfund. Gyldendal 1987
Kruchov m.fl.: Bidrag til den danske skoles historie bd. 4. Unge Pædagoger 1985.
Madsen, Ulla Ambrosius: Mig og Thora. Lærerinder på vej mod en ny pædagogik. DLH 1988 Upubliceret.
Mathiesen, Thomas: Makt og motmakt. Pax 1982.
Mørch, Søren: Den ny Danmarkshistorie. Gyldendal 1984.
Nørgård, Ellen: Lille barn, hvis er du? Gyldendal 1984
Nørager, Troels: System og livsverden. Anis 1987
Olsen, Ib Koch: Lærerne og folkeskolen gennem 100 år. DLF 1974
Prokop, Ulrike: Kvindelig livssammenhæng. Kongerslev 1978
Rifbjerg, Sofie: Træk af den moderne opdragelses historie. Gyldendal 1966
Rosenbeck, Bente: Kvindekøn. Gyldendal 1987.

Kilder:

Thora Pedersens arkiv.
Folkeskoelen årg. 1914 - 1930.
Ålborg Stifttidende januar - juni 1927.

Derudover interview med Bodil og Helge Pedersen - familie.
Tidligere kolleger.

De skæve køn

**Del 1: Teori og Kritik,
del 2: Historie og Perspektiv**

Af Knud Illeris & Birgitte Simonsen

Den skævhed, der er i de to køns livsbetingelser, er til stor ulykke for dem begge. Målet er ikke en ensliggørelse, men lige vilkår og en åbning af nye muligheder for begge køn.

De skæve køn belyser, hvor kønsskævheden kommer fra, hvordan den præger samfundet og den enkelte, hvordan man kan forstå den og forholde sig til den.

De skæve køn gennemgår, hvordan kønsforskellene er udviklet historisk, og hvordan de er blevet behandlet eller overset i forskellige teorier om mennesker og samfund.

De skæve køn behandler kønsperspektivet i samfundsvidenskaben og psykologien, herunder bl.a. Marx, Freud, Jung, Negt, Ziehe og Lorenzer - foruden hele den nyere kvindeforskning.

De skæve køn giver et bredt overblik over kønsrelationernes placering i samfundslivet og påpeger centrale perspektiver i forskning, politik og dagligliv.

**De skæve køn er en grundbog på området
køn og samfund**

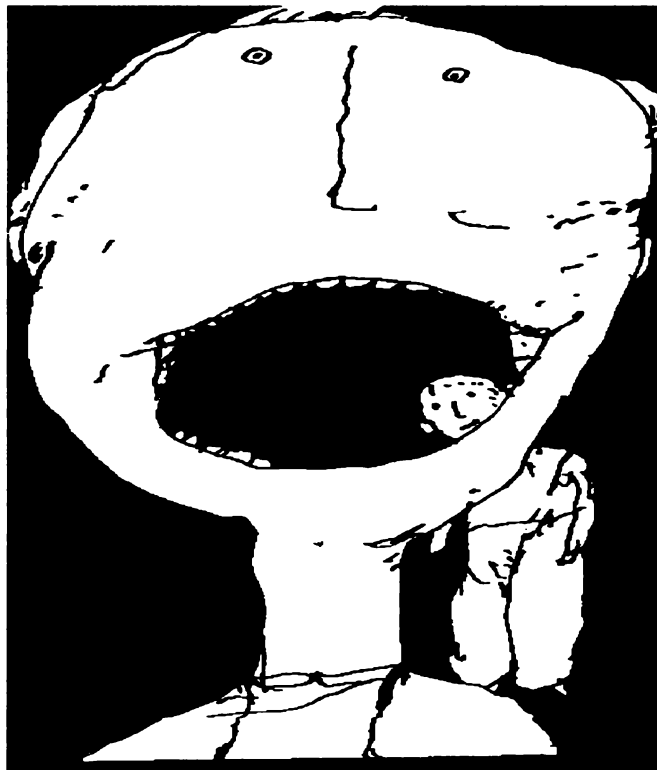
1989 - ialt 360 sider - begge for **95 kr.**

Samtalen i skolen

af John Cederstrøm

I denne bog argumenteres der for, at en væsentlig forudsætning for indfrielse af ideale forventninger til

lærerens kommunikative rolle i lærer-elev- og lærer-forældreforholdet ligger uden for disse forhold selv: Nemlig i etableringen af den kollegiale didaktisk rationelle samtale som en integreret del af lærervirksomheden. Indenfor rammerne af en sådan kritisk, konstruktiv kollegial drøftelse kan læreren vurdere sin egen in-

dsats i forhold til de i fællesskab opstillede mål og normer. Og dét er en væsentlig forudsætning for, den enkelte lærer kan indgå i en åben drøftelse med elever og forældre med en sådan grad af professionel sikkerhed, at oplevelsen af eget værd ikke konstant sættes på spil.

1991 - 250 sider - pris 195 kr inkl. moms + porto

Unge Pædagoger Tlf. 31 291548

Udkommer august 1991

Pædagogikkens betydning

Af Knud Illeris

Skoleforsøg og pædagogisk udviklingsarbejde - gør det nogen forskel for eleverne på længere sigt? Eller er det bare sandkasseleg for idealistiske pædagoger?

Knud Illeris har gennemført en større videnskabelig undersøgelse, den første i verden af sin art, for at få svar på disse spørgsmål.

Og svaret er ja! Undersøgelsen afdækker bl.a. langsigtede holdningsforskelle, der afhænger af folkeskolens pædagogik.

Men sammenhængene er komplicerede. Hvilke forskelle? For hvilke elevgrupper? Og under hvilke betingelser?

Pædagogikkens Betydning er en sammenfatning og diskussion af undersøgelsens mange spændende og til dels overraskende resultater. Uomgængelig i fremtidens skoledebatt.

1991 - 192 sider - 138 kr incl. moms + porto
Unge Pædagoger Tlf. 31 29 15 48

Thora 1875-1954

"Lunefuld er Skæbnens Spil. En Morgen vaagner man og ved, at man er sat til at gøre en Indsats for en Sag, og Kræfter man ikke ved hvorfra kommer løfter og bærer Een indtil man staar i en Kamp fra hvilken man ikke kan slippe ud."

Sådan beskriver Thora Pedersen selv sit engagement i den kvindesag, hun viede sit liv til. Vi skal i denne bog følge Thora Pedersen på hendes vej ind på mandens enemærker - i den danske folkeskole, på den politiske arena og i det danske samfund, sådan som det tog sig ud i begyndelsen af det 20. århundrede.

Det er samtidig historien om en lærerinde der var grebet af de tanker ude i Europa, der senere blev kendt under betegnelsen reformpædagogikken.

Der er derfor tale om en belysning af en historisk epoke gennem denne bemærkelsesværdige kvindes liv og gerning.

Denne udgivelse er blevet muliggjort ved støtte af Novo Nordisk Fond. Begrundelsen herfor er at Thora støttede sine to brødre Harald og Thorvald Pedersen med lån på 10.000 kr, som gjorde det muligt for dem at grundlægge verdensfirmaet Novo Nordisk.

ISBN 87-87400-87-1

Unge Pædagoger B 54

Pris kr. 88,00 incl. moms + porto

Ring eller skriv til
Unge Pædagoger,
Edv. Griegsgade 2,
2100 København Ø.
Tlf 31 291548

DIS-Danmark

